
Narav Isusova svećeništva i njegove žrtve prema Poslanici Hebrejima

Marijan Vugdelija, Split

UDK: (232.22+232.8+232.32):227.87
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Rad se sastoji u bitnom od dva dijela. U prvom dijelu autor daje osnovne informacije o žrtvama i njihovu značenju u Bibliji. U drugom dijelu, polazeći od danosti Poslanice Hebrejima, iznosi na vidjelo narav Kristova svećeništva i njegove žrtve.

Sržna ideja Poslanice Hebrejima jest da kršćani nisu bez svoga Velikog svećenika i žrtava. Taj Veliki svećenik je Isus Krist. Čitava poslanica nastoji pokazati kako je on postao svećenik, koju i kakvu žrtvu je on prinio, i iznijeti na vidjelo najvažnije posljedice koje proizlaze za kršćane od Krista u toj ulozi.

Po Starom zavjetu veliki je svećenik bio posvećen pomoću ritualne žrtve zvane teleiosis, koja ga je potom osposobljavala da prinosi ritualne žrtve za narod (Heb 5,1). U Kristovu slučaju ne postoji ritualna žrtva posvećenja, nego egzistencijalna preobrazba pomoću bolnog događaja preuzetog u molitvi. To je Kristova teleiosis (usp. Heb 5,7–9), njegova svećenička posveta, duboka preobrazba Kristova čovještva. Na taj način on je "bio usavršen" (5,9; 7,28), zaređen za svećenika. Postigao je u svojoj ljudskoj naravi savršenost. Ta savršenost je sada vječna. Ona ga je osposobila da postane "Veliki svećenik zauvijek" (6,20; 7,16–17), savršeni Posrednik između Boga i ljudi.

Egzistencijalna Kristova preobrazba čini ga savršenim Posrednikom, "uzrokom vječnoga spasenja za sve one koji ga slušaju"; to čini nepotrebnom svaku drugu žrtvu. Krist nije bio postavljen za svećenika da prikazuje potom darove i žrtve (5,1). On je postao savršen svećenik posredstvom prikaza koji bijaše egzistencijalna preobrazba njega samoga. Njegov jedinstveni prikaz tvori u isto vrijeme žrtvu svećeničke posvete, žrtvu okajanja, žrtvu Saveza, žrtvu zahvale, dakle, preuzima mjesto

svih žrtava, upravo jer ostvaruje istinsko posvećenje čovjeka, ne ritualno, nego stvarno, ne izvanjsko, nego duhovno i potpuno.

Naš autor ne dokazuje samo da je smrt Kristova jedna žrtva nego da je jedina istinska žrtva, jer je jedina žrtva koja je stigla do Boga. Sve druge bijahu samo pokušaji žrtve, neuspjeli pokušaji. U Kristovoj smrti ostvaruju se svi uvjeti autentične žrtve.

Zbog istog razloga Krist je uistinu svećenik, pače, jedini pravi svećenik koji je ikada postojao, jedini uspješni Posrednik. Njegovo svećeništvo nije figurativno, nego stvarno, i odgovara savršeno svim potrebama ljudi, koji imaju potrebu velikog svećenika koji je dostojan vjere i milosrdan, bratski združen s njima i pripušten u prisutnost Božju. Središnja tema Poslanice Hebrejima je kristološko ispunjenje starozavjetnog svećeništva i žrtava koje su oni prinostili.

Iznoseći jasno svećeničku narav Kristova ministrija, Poslanica Hebrejima potpomogla je čitav proces drugih produbljenja koja su se ostvarila malo-pomalo. Tu spada i žrtveno i svećeničko shvaćanje kršćanskog života. Ali tu se treba održati uvijek na crti kršćanskog ispunjenja, čuvajući kršćansko specifično shvaćanje žrtve i svećeništva.

U Kristu su sve razdiobe dokinute. Krist nema potrebu da traži žrtvu izvan sebe samoga; on je prikazao sebe samoga (Heb 7,27; 9,14.25). Umjesto žrtvovanja životinja, prikazao je svoju osobnu poslušnost sve do smrti (Heb 10,4–10). Nije tražio simboličke ceremonije, nego je uzeo vlastiti život. U Kristu je dakle dokinuta razlika između svećenika i žrtve i, također, između kulta i života. Ta egzistencijalna žrtva, budući da je ispunjenje volje Božje, preobražava Kristovu čovječnost i združuje je savršeno Bogu. Istodobno, dokida se razdioba između svećenika i naroda, jer je Kristova žrtva čin solidarnosti s ljudima, do te točke da uzima na se njihovu smrt grješnika, da ih spasi.

Zahvaljujući Kristovoj žrtvi, dignute su barijere između naroda i Boga. Sada su svi pozvani da se približe Bogu, bez straha. Svi vjernici sada imaju to pravo koje je u starini bilo rezervirano za velikog svećenika. Pače, imaju još veću povlasticu, jer sam veliki svećenik nije mogao ulaziti u svetište slobodno, nego samo jednom na godinu, za vrijeme svečane funkcije

okajanja na Jom Kippur (Lev 16,2; Heb 9,7). Sada, naprotiv, svi kršćani uvijek uživaju tu povlasticu. "Opravdani dakle vjerom, u miru smo s Bogom po Gospodinu našem Isusu Kristu. Po njemu imamo u vjeri i pristup u ovu milost u kojoj stojimo ..." (Rim 5,1–2). Rečeno rječnikom Poslanice Hebrejima: "Imamo dakle, braćo, slobodan ulaz u Svetinju po krvi Kristovoj" (Heb 10,19; usp. Ef 2,18).

Upravo jer je Isus zastupnički za nas živio, i naš bi život u odnosu na druge trebao biti prožet i nošen tim istim duhom. Isus nije bio pojedinac koji je želio stići do vlastitog savršenstva, nego je on živio samo kao taj koji je na sebe preuzeo i nosi Ja svih ljudi. Njegov cjelokupni život, djelovanje i patnja bijahu zastupništvo. Kako bi ljudi trebali živjeti, djelovati i patiti, pokazalo se na njemu. Odatle jasno proizlazi da zastupništvo nije nikakav isključivo kulturni pojam, nego označuje temeljni antropološki aksiom. Stoga se zastupništvo ne smije ograničiti samo na umiranje i smrt Isusovu, nego se mora protegnuti na čitav njegov život i djelovanje. To vrijedi i za sve one koji prihvaćaju ići njegovim putem.

Gljučne riječi: svećeništvo, svećenik, veliki svećenik, zaređenje za svećenika, žrtve, smisao žrtava, osuđivanje žrtava, Isusova egzistencijalna žrtva, Poslanica Hebrejima.

Jedna od glavnih i neizostavnih zadaća svećenika Staroga zavjeta bila je prinošenje žrtava. Izlažući svećeničku kristologiju u svom spisu, pisac Poslanice Hebrejima polazi od tih žrtava i cilja koji se njihovim prinošenjem željelo postići. Stoga, da bismo mogli pratiti piščevu misao i proniknuti u poruku koju nam je želio priopćiti, neophodno je imati osnovne informacije o tim žrtvama i njihovu pravom značenju. Upravo to činimo u prvom dijelu ovoga rada.

1. ŽRTVE I NJIHOVO ZNAČENJE U BIBLIJI

Nema nikakve sumnje da je žrtva bila središnji čin Izraelova kulta. Obredi žrtve čine od nje posvećujući čin (*sacrificium* =

sacrum + facere),¹ koji ujedinjuje s Bogom i provida njegove blagoslove. Prinesena pomoću svetih ceremonija, žrtva² se penje simbolično prema Bogu. U Lev 1–7 opisane su različite žrtve, kako su bile prinošene u poslijesužanjskom Hramu. Ondje nalazimo ove vrste žrtava: žrtve paljenice, žrtve pričesnice, žrtve okajnice, *minha*, izloženi kruhovi i miomirisne žrtve. O svakoj od tih žrtava i o njihovu značenju želimo kazati nekoliko riječi.

1.1. Žrtve u Bibliji

Žrtve paljenice. Paljenica je najsvećanija izraelska žrtva i u njoj se prikazana životinja sasvim spaljivala. To označuje sam naziv *holokaust*, koji dolazi od Septuagintina prijevoda *holokaustos*³ hebrejske riječi *ola* (אָלָה: uzlaženje, penjanje). Osim toga, na hebrejskom je ta žrtva nazivana i *kalil* (קָלִיל), što znači *potpun* (1 Sam 7,9; Pnz 33,10; Ps 51,21).⁴ Tim potpunim

¹ Termin *sacrificium* upućuje etimološki na radnju u kojoj se žrtvovani predmet posvećuje (lat. *sacrum facere*); u antičkoj rimskoj koncepciji biti "svet" znači da nešto "pripada bogovima", nakon što se to izuzelo iz profane uporabe. Potanje o tome, vidi: Ph. Borgeaud, *Opfer: I. Religionswissenschaftlich*, u: Hans Dieter Betz – Mohr Siebeck (uredili), *Religion in Geschichte und Gegenwart* (RGG). Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft, sv. 6, Tübingen, 2003., stup. 570. Na istoj se crti nalazi i *Encyclopaedia Britanica* kad ovako opisuje žrtvu: to je "kultni čin u kojem se predmeti stavljaju na stranu ili posvećuju i prinosе jednom bogu ili nekoj drugoj nadnaravnoj moći" (sv. 16, 1977., str. 128b).

² U nekim jezicima, na primjer u njemačkom, riječ *žrtva* (*Opfer*: od lat. *offere* = prikazivati, prinositi) označuje kako žrtveni prinos kao i obrednu radnju (npr. uništavanje), pomoću koje se žrtveni prinos posvećuje nadnaravnom biću. U drugim jezicima te se dvije stvari pojmovno diferenciraju: npr. u engleskom imamo: *sacrifice – victim*, u talijanskom: *sacrificio – vittima* (usp. J. Henninger, *Sacrifice*, u: *The Encyclopedia of Religion – Mircea Eliade*, sv. 12, New York, 1987., str. 544).

³ Grčka riječ *καίω* znači *spaliti*, a *ἄλοϋς* *sav, cio, čitav*: čitava se žrtva spaljivala.

⁴ Više o tome, vidi: A. Marx, *Opfer: II. Religionsgeschichtlich. 1. Alter Orient und Altes Testament*, u: *Religion in Geschichte und Gegenwart*, sv. 6, Tübingen, 2003., stup. 573.

spaljivanjem prinosa žrtva je postajala neuporabljivom i na taj način dar je postajao nepovratnim.⁵

Hebrejski glagol *ala* (אָלָה) znači *uzaći*. Stoga je izvorno značenje paljenice ili holokausta žrtva od koje je *kād uzlazio* Bogu. Ta žrtva je izražavala kajanje za prošle grijehe, potpuno predanje Bogu i želju da se uzdiže do Boga i bude sjedinjen s njime poput *kāda* koji se uzdiže s oltara prema nebu. S druge strane, kao plod toga osobnog prinosa Bogu očekivalo se da blagotvorni učinci siđu na prinositelja.⁶

Žrtve pričesnice. Hebrejski naziv za ovu vrstu žrtve je *zebah šelamim* (זֶבַח שְׁלָמִים). Pričesnica je bila zahvalni prinos. Pod utjecajem Septuaginte ova vrsta žrtve često je nazivana “mirotvorna žrtva”⁷, ali je bolji naziv “žrtva pričesnica” jer opisuje bit te žrtve. Bila su tri tipa pričesnica: *toda* (תּוֹדָה) ili žrtva hvale (Lev 7,12–15; 22,29–30); *nedaba* (נִדְבָה) ili dobrovoljna žrtva, koja se čini iz čiste pobožnosti, a ne kao ispunjenje neke zapovijedi ili zavjeta (Lev 7,16–17; 22,18–23); i *neder* (נִדֶּה) ili zavjetni prinos učinjen kao ispunjenje zavjeta (Lev 7,16–17; 22,18–23)⁸.

Obred žrtve pričesnice opisan je u Lev 3. Svojestveno mu je da žrtva biva dijeljena na različite dijelove: jedan dio Bogu, jedan svećeniku i jedan prinositelju. Gospodinov se dio spaljivao na oltaru. Svećenik je primao dva dijela (7,28–34; 10,14–15). Preostali dio pripadao je prinositelju koji je taj dio dijelio sa svojom obitelji i gostima. Prinosi se radi održavanja ili ponovnog uspostavljanja prijateljskih odnosa s Bogom i s drugima.

Žrtve okajnice. Postojale su dvije vrste takve žrtve: *okajnica za grijehe* (חַטָּאת: *hattat*) i *naknadnica* (אָשָׁם: *ašam*). U *okajnici za*

⁵ Tako R. De Vaux, *Ancient Israel, Its Life and Institutions*, New York, 1961., str. 416.

⁶ Usp. J. S. Homlish, *Sacrifice, III (In Israel)*, u: *New Catholic Encyclopedia*, sv. 12, str. 513; R. De Vaux, *Ancient Israel, Its Life and Institutions*, str. 416.

⁷ Nema nikakve sumnje da je naziv *šelamim* u vezi s riječju *šalom* (= mir).

⁸ Usp. Alfred Marx, *Opfer: II. Religionsgeschichtlich. 1. Alter Orient und Altes Testament*, stup. 574.

grijev dostojanstvo onoga koji prinosi određivalo je kakvu žrtvu treba prinijeti. Veliki svećenik morao je prinijeti junca; junac se morao prinijeti također kad se radilo o kolektivnom grijehu cijeloga naroda. Za grijeh kneza (*nasī*) moglo se zadovoljiti jedino žrtvovanjem jarca, dok je privatna osoba mogla prikazati kozu ili ovcu. Ako je tko bio vrlo siromašan, bila su dovoljna dva goluba ili grlice (Lev 4, 1–5, 13; 6, 17–23). Specifično obilježje ovih žrtava bila je uporaba krvi i raspodjela mesa žrtve (Lev 17, 11; Heb 19, 22). U *okajnici za grijeh* kriva osoba nije primala dio od mesa, jer je svećenik uzimao sve. Nadalje, kad se ova žrtva prinosila za velikog svećenika ili zajednicu, nitko nije dobivao udio na mesu žrtve. Meso je bilo odneseno i bačeno na smetlište. Dosta je raširena teorija kako se smatralo da grijeh krivca biva prenesen na žrtvu i razoren zajedno s njome.

Žrtva naknadnica (*ašam*: אֲשָׁמָה). Termin *ašam* (אֲשָׁמָה) ima nekoliko srodnih značenja, kao i *hattat*: uvrjeda, sredstvo za popravljjanje uvrjede, žrtva naknadnica. Žrtva naknadnica prinosila se jedino za privatne pojedince i jedini prinos koji se spominje jest ovan. U nekim slučajevima osim prinošenja ovakve žrtve potrebno je bilo platiti pristojbu (Lev 5, 14–16, 21. 21–26; Br 5, 5–8).

Nije potpuno jasna razlika između *hattat* i *ašam*. Možda se *hattat* primjenjivao na grijehe općenito, a *ašam* ograničenije na grijehe protiv pravde, grijehe koji su tražili određenu restituciju ili ponovno uspostavljanje oštećenih prava. Obje ove žrtve imaju samo pripravnu funkciju: da uspostave uvjete Gospodinova blagoslova.⁹

Minha (מִנְחָה = *dar*). Osim životinja Izraelci su prinosili i različite žitarice. Taj tip prinosa bio je poznat po generičkom nazivu *minha* (מִנְחָה). Lev 2 nabraja nekoliko vrsta takve žrtve. Jedna se sastojala od dobrog pšeničnog brašna pomiješanog s uljem. Obred ove žrtve tražio je paljenje tamjana kao sastavni dio žrtve. Otprilike pregršt brašna od pripravljene žrtve te sav tamjan spaljivali su se na žrtveniku, a preostali dio brašna dobivali su svećenici (2, 1–2; 6, 7–11; 7, 10). Druga jedna takva žrtva sastojala se od iste smjese brašna i ulja, ali se smjesa

⁹ Usp. *Isto*, 575.

morala prije ispeći. Dio takvog kruha bio je spaljen, a ostatak je pripadao svećenicima (2,4–10; 7,9). Napokon, postojalo je prinošenje prvih plodova u obliku pečenog zrnja ili kruha zajedno s uljem i tamjanom. Dio zrnja i ulja te sav tamjan bili su spaljivani (Lev 2,14–16).

Dio *minhe* koji se spaljivao nazvan je *azkara* (אֲזָקָרָה). Mogao je značiti “spomen” (od glagola *zakar*, spominjati, sjećati se), u smislu da je prinos podsjećao Boga na prinositelja. Izraz je mogao značiti i “zalog” u smislu da je dio prikazan Bogu zapravo zalog darovateljeve spremnosti da prinese sve što ima.

Izraelac je rado donosio pred Boga prve plodove kao znak zahvalnosti Bogu na njegovu daru (Lev 23,10–11; Pnz 26,1–11). Trebalo je prinijeti i prvijence ljudskih sinova¹⁰ i domaćih životinja (Izl 13,1–2). Na taj se način priznavalo Božje gospodstvo nad njegovim stvorovima¹¹ i dobivalo pravo da s ostatkom tih dobara služi.

Izloženi kruhovi (לֶחֶם מִעֲרֹכֶת). Izloženi kruh je povezan s prinosima od žitarica. Na hebrejskom se zove *lehem hapanim*, “kruh lica” (Božjega) ili “kruh Prisutnosti” te *lehem hamaarehet* (izloženi kruh: לֶחֶם מִעֲרֹכֶת). Sastojao se od dvanaest kruščića koji su bili ispečeni od dobrog pšeničnog brašna te raspoređeni u dva reda na stolu pred Svetinjom nad Svetinjama. Sveži kruščići stavljali su se na stol svake subote (Lev 24,5–9). Svećenici su stare kruščiće trošili u vrijeme izmjene, a tamjan koji se stavljao duž svakog reda bio je spaljivan na žrtveniku za miomirisne žrtve. Dvanaest kruščića bili su stalni podsjetnik ili zalog Saveza između Gospodina i dvanaest plemena. Tamjan na stolu izloženih kruščića pridavao je samim kruščićima obilježje žrtve, iako se na oltaru spaljivao samo tamjan.

Miomirisne žrtve. Tamjan je igrao veliku ulogu u žrtvenom obredu Izraelaca. Naziv *qetoret* ima generičko značenje: “Ono

¹⁰ Budući da prinošenje ljudskih žrtava u Izraelu nikada nije prakticirano (ako se to koji put dogodilo, to se smatralo zastranjivanjem pod utjecajem okolnih naroda), prvijenci su se iskupljivali zamjenskim žrtvovanjem određenih životinja.

¹¹ Usp. J. S. Homlish, *Sacrifice, III (In Israel)*, str. 513.

što uzlazi gore u dimu”¹², te se u tom širokom značenju može primijeniti na sve što se pali na oltaru. U kontekstu liturgije odnosi se na miomirisne žrtve koje se punim izrazom nazivaju *qetoret sammim*. Tamjan (*lebona*) bio je tek jedna od nekoliko mirodija od kojih se sastojala mirisava mješavina (Izl 30,34–38). Ta se žrtva prikazivala svakog jutra i večeri (Izl 30,7–8)¹³. Preobrazbom u kâd koji se dizao prema nebu željelo se stupiti u kontakt s Bogom. Slika je naprosto postala simbol molitve: “Nek mi se uzdigne molitva kao kâd pred lice tvoje” (Ps 141,2)¹⁴.

1.2. Značenje žrtve u Bibliji

Što su značile paljenice, pričesnice, okajnice, naknadnice? Koje je bilo osnovno značenje kultne žrtve u Izraelu? Na ta pitanja, tijekom povijesti tumačenja dani su različiti odgovori.

Jedna skupina tumača gleda na izraelske žrtve kao na dar kojim se htjelo ublažiti okrutno i zahtjevno božanstvo. U biblijskim tekstovima nema oslonca za takvo mišljenje. Nešto suptilniji oblik toga tumačenja kaže da je kulturna žrtva kod Izraelaca bila bilateralni ugovor između čovjeka i Boga. Čovjek daje Bogu dar, a Bog zauzvrat jamči čovjeku neku blagodat. Istina, Izraelac se prikazivanjem žrtve nadao dobiti Božji blagoslov. Međutim, tumačenje koje tvrdi da je Bogu bio potreban čovjekov dar jednako kao i čovjeku božanska naklonost, potpuno je neprihvatljivo. Izraelcima je takva misao bila potpuno tuđa, jer je prema njihovu načinu razmišljanja Bog vrhovni gospodar svemira koji ima suvereno pravo na sve u njemu (usp. Ps 50,12–13).

Jedna druga skupina tumača vidi narav izraelske kultne žrtve gotovo kao magični čin po kojem čovjek ulazi u jedinstvo s Bogom. Po prvom obliku tog tumačenja čovjek postiže to

¹² Termin dolazi od hebrejske riječi קָטַר, što znači *paliti miomiris*.

¹³ Potanje o svim tim žrtvama, vidi: H. Seebass, *Opfer: II. Altes Testament*, u: *Theologische Realenzyklopädie* (Walter de Gruyter), sv. 25., Berlin, 1995., str. 458–267.

¹⁴ Potanje o žrtvama u Levitskom zakoniku, vidi: A. Popović, *Torah – Pentateuh – Petoknjžje*, KS, Zagreb, 2012.

jedinstvo blagujući prinos Bogu prikazan.¹⁵ Prema drugom obliku ovoga tumačenja Izraelac je smatrao da ulazi u jedinstvo s Bogom prinoseći žrtvu koja je zamjenjivala i predstavljala njega. Čini se da ni jedno ni drugo tumačenje nema potpore u biblijskim tekstovima.

Koji je, onda, pravi smisao izraelske žrtve? Da bismo na to odgovorili, moramo poći od izraelskog pojma Boga. Bog je za religioznog Izraelca transcendentni, svemoguć, potpuno samodostatni, osobni Bog. Budući da je on osoban, traži odgovor od svog naroda koji je imao biti osoban i razuman. U tom duhu žrtva je vanjski izraz čovjekova osobnog odgovora osobnom Bogu. Ona nije mehanička ni magijska gesta koja bi postizala uspjeh bez obzira na unutrašnje raspoloženje prinositelja. Ako žrtvu nije pratilo iskreno unutrašnje raspoloženje, ona je bila prazni formalizam te izrugivanje pravih odnosa između Boga i čovjeka. Tumačenja koja smo malo prije odbacili ne uviđaju upravo tu temeljnu istinu, i to im je glavna slabost.

Nema sumnje da je Izrael preuzeo i zadržao neke stare oblike žrtava od susjednih religija, ali ih je upotrijebio da izrazi nove pojmove. Usvajanje poganskog rituala ne znači nužno usvajanje poganske religiozne misli. Ritual je relativno neutralan; specifično značenje daje mu religija koja ga upotrebljava, a religija Izraela bila je sasvim drukčija od kanaanske religije. U biblijskom smislu žrtva nije bila jedino prinošenje *dara* Bogu u znak priznavanja njegovog gospodstva niti jedino *sredstvo za postizanje jedinstva* s njime niti jedino *čin zadovoljštine*. Ona je označavala sva tri ova pojma istodobno.

Žrtva je bila dar, ali dar na koji Bog ima pravo, jer je sve što čovjek može Bogu prikazati najprije došlo iz dobrostive ruke Božje. "Gospodnja je zemlja i sve na njoj; svijet i svi koji na njemu žive" (Ps 24,1; usp. Ps 50,9–13; 1 Ljet 29,14).

¹⁵ Neki misle da se praksa te žrtve razvila od jednog oblika *totemizma*. Prema tom tumačenju, smatralo se da se jedinstvo s božanstvom postiže jedući dio totemističke životinje. Život božanstva cirkulirao je u posebnoj životinji (*totem*) koja je njemu bila posvećena. U žrtvenoj gozbi u kojoj se jela ta životinja, sudionici gozbe su se nadali da su sjedinjeni sa svojim božanstvom i da su na neki način dionicima njegova života (usp. J. S. Homlish, *Sacrifice, III (In Israel)*, str. 514).

Uzvrćajući Bogu dio njegova vlasništva, čovjek je simbolično priznavao Božje pravo na sve; time je čovjek stjecao pravo da upotrebljava ostali dio dobara u svoju korist priznajući Božje vlasništvo. Ta misao leži kao podloga prinošenju prvih plodova i prvorođenaca. Sigurno, nije tu upleten pojam *quid pro quo* jer Bogu ne trebaju ljudski darovi i jer između Božje naklonosti i prikazanog dara nema omjera.

Ovdje treba naglasiti da se bit žrtve nije sastojala u uništenju prinosa. Razlog za uništenje prinosa, radilo se o životinji ili povrću, bio je da se dar učini neopozivo prikazanim te da se u cijelosti otkloni iz redovne uporabe. Time je također prinos učinjen nevidljivim i stoga je simbolično bio poslan u nevidljivo ozračje božanstva. Hebrejske riječi za prinošenje su hifili glagola *qarab* (קָרַב)¹⁶ i *ala* (אָלָה), koji znače *približiti* i *učiniti da uzade*. Naziv za paljenicu *ola* u biti znači “ono što uzlazi”. Ritual je tako sačuvao simbol “davanja” i “slanja dara gore” k Bogu. Žrtvenik je bio simbol Božje prisutnosti, a najsakralniji dio prinosa, krv žrtve, dovodio se u izravni dodir s tim simbolom. Spaljivi dijelovi žrtve spaljivali su se te su se na neki način spiritualizirali kad su u obliku kâda uzlazili prema nebu.

Žrtva je, zatim, služila kao dar koji je izražavao izraelski osjećaj zahvalnosti i ovisnosti o Bogu, ali je također označavala želju za *sjedinjenjem s Bogom*. Kad je Bogu bio prikazan njegov dio prikaza, prinositelji su ostali dio pojeli u žrtvenoj gozbi. Činjenica da je jedna žrtva bila prikazivana Bogu i blagovana od strane prinositelja, dovodila je u duhovno zajedništvo Boga i prinositelja uspostavljajući i utvrđujući među njima savezničku povezanost.

Osim toga, svaka je žrtva uključivala barem neki pojam *zadovoljštine*. Prinošenje žrtve nužno je pokazivalo samoodricanje, a ponovno uspostavljanje ili produblјivanje odnosa s Bogom ukazivalo je da su ti odnosi bili poremećeni. Pisac 1 Sam 3,14 zabilježio je da “neće oprati krivicu Elijeva doma nikakve žrtve ni prinosi dovijeka”. Uporaba krvi svim

¹⁶ Odatle je proizišla imenica *qorban* (קָרְבָּן = prinos).

je žrtvama kod kojih se prikazivala životinja, davala obilježje zadovoljštine (Lev 17, 11).¹⁷

Kako se vidi, neposredni cilj žrtve je učiniti dragim Bogu onoga koji je prinosi, na način da može postići božanski blagoslov za sebe i za one za koje prinosi žrtvu. Pošto je naredio Izraelcima da naprave žrtvenik i prinose mu na njemu žrtve paljenice i žrtve pričesnice, Gospodin obećava: "Na svakome mjestu koje odredim da se moje ime spominje, ja ću doći k tebi da te blagoslovim" (Izl 20,24). Tu izranja na vidjelo osnovno značenje izraelske žrtve. Dakle, kod svake žrtve Gospodin silazi k onomu koji je prinosi da ga blagoslovi – i time svaka žrtva biva mjestom susreta s Bogom.¹⁸

Žrtva se sastoji u tome da učini da žrtva prijede iz profanog svijeta u božanski svijet, da je učini svetom (*sacrum facere, sacrificare*). Žrtvovana i konzumirana od vatre, žrtva se pretvara u kâd i penje simbolično prema nebu. Pojam žrtve nije negativan pojam: ne želi reći lišavanje, kako mi to obično danas shvaćamo, želi reći preobrazbu koja tu stvar čini svetom. Žrtva se sastoji u uzdignuću žrtve do Boga posredstvom preobrazbe. Pa ipak vid odvajanja je onaj koji je izravno ostvaren: žrtva je uzeta zemaljskom postojanju, od nebeske vatre sažgana, preobražena u nebesku supstancu da bi stigla do Boga. Levitski zakon govori opetovano o ugodnom mirisu žrtava koje su prikazane Bogu (Lev 1,9.17; 2,9; 3,5). U žrtvovanju žrtva se odvaja od ruku svećenika da bi uzišla prema Bogu. Dakle,

¹⁷ U Lev 17,10–14 Izraelcima se zabranjuje blagovanje krvi i to se ovako obrazlaže: "Jer je život živoga bića u krvi. Tu krv ja sam vama dao da na žrtveniku njome obavljate obred pomirenja za svoje živote. Jer krv je ono što ispašta za život" (17,11). Zabranjuje se blagovanje krvi od bilo kojeg živog bića, jer u krvi je život (*nefes*) (Pnz 12,23; Jub 6,7; Philo, *Spec* 4, 123; Josephus, *Ant.* 1,102), a život pripada samo Bogu, ispašta krv samo kao vlasništvo Božje i u izvršavanju njegove naredbe. Ovaj tekst tvori središte teologije okajanja. Polazeći od tog shvaćanja uloge krvi, novozavjetni pisci tumače Isusovu smrt kao spasonosno prolijevanje krvi: vjernici su pošćropljeni Isusovom krvlju (1 Pt 1,2); ona čisti i otkupljuje od grijeha (1 Iv 1,7; Otk 1,5); ona postiže spas naroda (Otk 5,9). Potanje o tome, vidi: K. Backhaus, *Der Hebräerbrief*, str. 319.

¹⁸ Vidi: A. Marx, *Opfer: II. Religionsgeschichtlich. 1. Alter Orient und Altes Testament*, stup. 574; J. S. Homlish, *Sacrifice, III (In Israel)*, str. 510.

bitan element za žrtvu je da je primatelj dara nadnaravno biće, s kojim prinositelj želi ući u zajedništvo ili ostati u zajedništvu.

Nakon ovog uzlazećeg pokreta odvajanja očekuje se silazeći pokret blagoslova. Ako je žrtva uspjela, ona je prihvaćena od Boga; svećenik koji je prinio žrtvu, biva također pripušten k Bogu i narod koji on predstavlja nalazi se posredstvom njega u dobrim odnosima s Bogom.

Kako bi se osigurao dobar odnos s Bogom, glavno sredstvo je žrtva: uzlazeći element koji otvara svećeniku ulaz u svetište. Ako je odnos bio poremećen, žrtva ga popravlja. U drugim slučajevima, žrtva osnažuje taj odnos. Pripušten u prisutnost Božju, svećenik tako može zagovarati za narod i postići oprostjenje grijeha. Među svim žrtvama najvažnije bijahu one velikog Dana okajanja (Jom Kippur),¹⁹ od kojih u prvom redu polazi pisac Poslanice Hebrejima kad izlaže svoju svećeničku kristologiju.

Cilj prinošenja žrtve je uspostaviti vezu između svetog i profanog svijeta, posredstvom prinesene žrtve. Žrtva je moralno pozitivna, ukoliko dolazi iz ljubavi. Nikada materijalno odricanje ne može biti zamjena za ljubav. Žrtva treba pokazati da se Bogu sve predaje, jer je on prinositelju iznad svega. Tome cilja i obavljanje posta. Kod svih tih čina nikada se ne smije zaboraviti da se ne smije pokušati kupiti Božju milost pomoću tih djela: milost se ne može zaslužiti, nju se može samo dobiti na dar.

Ukratko, žrtva uvijek uključuje jedno odricanje koje se vrši iz ljubavi prema Bogu. Psihološki gledano, žrtva se može prinositi kao priznanje određenog božanstva, kao znak zahvalnosti, kao sredstvo pospješivanja jedne prošnje ili kao kompenzacija osjećaja krivnje. To su četiri glavne nakane svih vrsta žrtava u Bibliji.²⁰

¹⁹ Budući da je svećenički kult bio vezan uz jedno jedino svetište, razrušenje toga svetišta 70. poslije Krista imalo je kao posljedicu dokidanje svećeničkog kulta: otada židovstvo nema nikakvog hrama, nikakvog oltara, nikakve žrtve. Žrtvena liturgija Dana pomirenja (Jom Kippur) ne ostvaruje se više, čini se samo prisjećanje na nju.

²⁰ Usp. J. Henninger, *Sacrifice*, str. 549.

1.3. Osuđivanje žrtve u Bibliji

Budući da je u izraelskoj religiji žrtva bila od središnje važnosti, iznenađuje što se na nekim mjestima Staroga zavjeta i Novoga zavjeta žrtva oštro osuđuje. Podrobnije proučavanje tih odlomaka pokazuje da su Izraelci visoko cijenili žrtvu te da ona nije bila čisto izvanjski obred s magijskim učincima, nego izvanjsko očitovanje plemenitih religioznih osjećaja bez kojih je žrtva himba i ismijavanje. Predsužanjnski proroci posebnom oštrinom napadaju formalističke žrtve (Iz 1,11–17; Jer 6,20; 7,21–22; Hoš 6,6; Am 5,21–27; Mih 6,6–8). Njihova je kritika usmjerena na jedan izvanjski kult koji nije popraćen unutarnjim raspoloženjima i etičkim ponašanjem. I mudrosna literatura, također, opetovano naglašava superiornu vrijednost religioznog raspoloženja i moralnog ponašanja u odnosu na žrtve. To ipak ne znači da proroci i sastavljači mudrosne literature osuđuju žrtvu kao takvu.²¹ Ustvari, oni govore s respektom o Hramu i njegovoj liturgiji (Jr 7,5–11; 26,2; 33,11; Iz 30,29). Jeremijina škola predviđa mjesto za žrtvu u pročišćenom bogoštovlju budućnosti (Jr 17,26; 33,18)²², a Hošea je prestanak žrtve smatrao kaznom za narod (3,4; 9,4–5). Čak ni Hoš 6,6 (“Jer ljubav mi je mila, ne žrtve; poznavanje Boga, ne paljenice”) ne osuđuje žrtvu kao takvu. Prorok tom izjavom želi samo naglasiti što ima prednost u Božjim očima. Prvi dio paralelizma treba shvatiti u komparativnom smislu. To potvrđuje i Samuelova formulacija: “Jesu li Gospodinu milije paljenice i klanice nego poslušnost njegovu glasu? Znaj, poslušnost je vrjednija od najbolje žrtve, pokornost je bolja od ovnujske pretiline” (1 Sam 15,22).

Kako se vidi, proroci su osuđivali formalističko, čisto izvanjsko bogoštovlje bez unutrašnjih raspoloženja. Drukčije rečeno, bit proročkog napada bijaše osuda formalističkog,

²¹ Usp. J. S. Homlish, *Sacrifice, III (In Israel)*, str. 514; F. Sedlmeier, *Opfer: II. Biblisch-theologisch*, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Herder, Freiburg, 1998., stup. 1065. Žrtve ne mogu niti smiju biti alternativa za etičko djelovanje niti sigurna zaštita protiv Božjeg suda.

²² Potanje o tome, vidi: P. Ellingworth, *The Epistle to the Hebrews*, Grand Rapids, Michigan, 2000., str. 497.

mehaničkog obavljanja žrtvenih obreda. U svojem zahtjevu za duhovniju religiju oni su naglašavali poslušnost riječi Gospodnjoj (Jr 7,21–23), moralnu dobrotu i pravednost (Iz 1,16–20.26–27). Ta tendencija spiritualiziranja žrtve po kojoj predanje, molitva, poniznost, dobrotvorstvo vrijede kao Bogu ugodne žrtve,²³ počinje već u Starom zavjetu i nastavlja se u Kumranu (1 QS 9,4s),²⁴ u židovstvu,²⁵ u kršćanstvu i u islamu²⁶. Poanta ove proročke kritike je, dakle, da žrtve ne mogu biti ono najvažnije u odnosu na Izraelova Boga.²⁷

Isus preuzima Hoš 6,6 u Mt 9,13 i 12,7. Na taj način on jasno stavlja na znanje da između dva načina služenja Bogu, jedan s obredima i drugi u ljudskim odnosima, Bog sam bira drugi (usp. Mk 12,33s). Pred ritualnim žrtvama Bog daje prednost milosrđu. Govoreći tako, Isus se svrstava na liniju proroka.²⁸ Kršćanstvo je od početka naglašavalo ne samo nastavak kultne žrtve u slavljenju euharistije nego i potrebu samopredanja koje nalazi izvanjski izražaj i na druge načine; tako se, već na razini Novoga zavjeta, molitve, himni hvale, dobra djela i posebno ljubav prema bližnjemu opisuju kao “žrtve”. Konačno, ideja odricanja, koja je povezana s prinošenjem dara, bijaše posebno naglašena u kršćanstvu, tako da je svaka vrsta asketizma i samoodricanja bila nazivana žrtvom.

To dolazi do izražaja i u židovstvu. Jednom zgodom nakon razorenja Hrama, R. Johanan ben Zakai išao je s R. Jošuoem prema Jeruzalemu. Kada je vidio gdje Hram leži razrušen, R. Jošua reče: “Jao nama jer ovo mjesto koje leži u ruševinama,

²³ Mudrac veli: “Žrtva opakog mrska je Gospodinu, a mila mu je molitva pravednika” (Izr 15,8; usp. Izr 16,6; Sir 35,1–5).

²⁴ Potanje o tome vidi u: H. Seebass, *Opfer: II. Altes Testament*, str. 258–267, ovdje 265.

²⁵ Usp. ARN B 4 (= *Avot de-Rabbi Natan*); bBer 17a.26b; bSuk 49b.

²⁶ U Kur'anu čitamo: “Nije njihovo meso i krv [tj. meso i krv žrtvenih životinja] koje stiže do Boga nego pobožnost srca” (Sura 22:38).

²⁷ Usp. H. Seebass, *Opfer: II. Altes Testament*, str. 258–267, ovdje 261.

²⁸ Filon Aleksandrijski izvještava da su eseni bili pobožni “ali ne pomoću žrtava životinja, nego zbog odlučnosti da svoj duh posvećuju” (navedeno prema: Leib Moscovitz, *Opfer: 4. Qumran und rabbinische Literatur*, u: RGG, sv. 6, stup. 580).

mjesto je u kojemu se grijesi Izraela obično okajavaju.” On mu reče: “Sine moj, ne budi žalostan. Mi imamo drugi način okajanja, koji je jednak onomu okajanja žrtve, i što je to? To su djela samilosne ljubavi.” “Jer ovako je rečeno, ‘Jer ljubav mi je mila, ne žrtve, poznavanje Boga, ne paljenice’ (Hoš 6,6).²⁹

2. NARAV ISUSOVA SVEČENIŠTVA I NJEGOVE ŽRTVE PREMA POSLANICI HEBREJIMA

Osjećaj krivnje nad počinjenim grijesima može imati razoran učinak na osobu. U ekstremnim slučajevima može prerasti u skrupuloznost koja lišava čovjeka neophodno potrebne radosti, pouzdanja i nade. Takva osoba neće biti kadra da radosno i opušteno živi i sudjeluje u molitvi i bogoslužju Crkve. Ona je trajno u strahu i grču.

Božje opraštanje nosi sav ljudski život. Naočigled ljudskog iskustva da se uvijek iznova uplećemo u krivicu, ljudski život bez ovog božanskog praštanja bio bi bezizgledan. Kain nakon bratoubojstva priznaje Bogu: “Prevelik je moj prekršaj da se nosi” (Post 4,13). Upravo pomoću opraštanja život ljudi dobiva novu dimenziju. Velika je zasluga Biblije što čovjeku pokazuje putove kako se može osloboditi od tereta krivice i grijeha. Poruka da smo krvlju Kristovom očišćeni od “djela smrti”, i to u savjesti, osposobljava nas da slobodno i radosno živimo i približimo se Bogu u bogoslužju.³⁰

Jedan od najvažnijih židovskih blagdana, čija je osnovna funkcija bila da ljude oslobodi od tereta grijeha i krivice i na taj način ponovno osposobi za život, zvao se Jom kippur. Akadska riječ *kuppuru* znači izbrisati, a hebrejski glagol *kappar* znači pokriti. Dakle, bio bi to “dan brisanja grijeha” ili

²⁹ Rabbi Nathan IV, V, 2. Više o tome, vidi: J. Neusner, *Sacrifice and Temple in Rabbinic Judaism*, u: J. Neusner – A. J. Avery i dr., *The Encyclopaedia of Judaism*, sv. 3, Brill – Leiden – Boston – Köln, 2000., str. 1290–1302, ovdje str. 1302.

³⁰ A. C. Mitchell, *Hebrews*, sv. 13, *Sacra Pagina Series*, Collegeville – Minesota, 2007., str. 186.

“dan pokrivanja grijeha”.³¹ Upravo od tog blagdana i njegovih obreda polazi pisac Poslanice Hebrejima kad želi protumačiti otkupiteljsko djelo Isusa Krista.

2.1. *Poslanica Hebrejima: Svećenička kristologija*

Da bi opisao otkupiteljsko djelo Velikog svećenika novog Saveza, pisac Poslanice Hebrejima analoški i tipološki koristi obred *Dana pomirenja*.³² Temeljno svojstvo piščeve misli, koje se opaža u cijeloj poslanici, to je razlikovanje dviju faza povijesti spasenja. On uspoređuje te dvije faze te otkriva tri vrste odnosa: sličnost, razlika i nadmoćnost. Ove tri vrste odnosa opažaju se kroz cijelu poslanicu. Pogledajmo sada taj odnos na području stare i nove žrtve:

a) Kristova žrtva slični starim žrtvama: nešto je “prineseno” (Heb 8,3); bila je potrebna nečija smrt (Heb 9,15–16); bila je prolivena krv (Heb 9,7.14.18.22); u pitanju je “ulaženje u svetište” (Heb 9,7.12).

b) Bitne razlike: razlika između “prinošenja darova i žrtava” (Heb 9,9) i “prinošenja samoga sebe” (Heb 9,14); između krvi žrtava i krvi svećenika (Heb 9,12.19.25); između ulaženja “jednom godišnje” (Heb 9,7.25) i ulaženja “jednom zauvijek” (Heb 9,12.26); između pristupa svetištu koje je pralik i pravom svetištu (Heb 9,24).

³¹ Usp. G. Fischer – K. Backhaus, *Sühne und Versöhnung*, Echter, Würzburg, 2000., str. 11; B. Janowski, *Sühne als Heilsgeschehen*, Neukirchen, 1982., str. 100.

³² Teologija žrtve služi tu kao “Interpretament” da se egzemplificira značenje Isusova križa. Primjena teologije žrtve susreće se i u drugim novozavjetnim spisima u kontekstu tumačenja Kristove smrti na križu. Tako Pavao u Rim 3,25 veli: “Njega je Bog izložio da krvlju svojom bude Pomirilište (ἱλαστήριον hebr. *kapporet*: Lev 16,2.13–15)”. Istu tu misao Pavao izražava i drugim riječima (usp. Rim 8,3; 2 Kor 5,21; 1 Kor 11,24–25; Mk 14,24). U Marka nalazimo logion u kome se kaže da je Sin Čovječji došao “da dadne svoj život kao otkupninu za mnoge” (Mk 10,45). U Iv 1,29 pozdravlja Krstitelj Isusa kao “Jaganjca koji oduzima grijeh svijeta”. Ovi i mnogi drugi tekstovi Novoga zavjeta jasno pokazuju da je povezanost križa s Kristovim predanjem za grijeh neosporna. Potanje o svemu tome, vidi: F. M. Young, *Opfer: IV. Neues Testament und alte Kirche*, u: Theologische Realenzyklopädie, sv. 25, Berlin, 1995., str. 272.

c) Očita je nadmoć: Krist prikazuje “uspješnije žrtve” (Heb 9,23); prošao je kroz “veći i savršeniji šator” (Heb 9,11); djelotvornost njegove žrtve nije ograničena na obrednu čistoću, nego čisti savjest (Heb 9,13–14); zadobiva “vječno otkupljenje” (Heb 9,12).

Nadmašujući levitski red i ispunjavajući ga eshatološki, pomoću Isusa biva uspostavljen novi Savez, koji dokida stari (Heb 8,7–13; 9,15–20; 10,7–10). K tome, pomoću Isusa otvorenom pristupu k Bogu odgovara zajednica pomoću “žrtve hvalbene, tj. plodom usana što ispovijedaju ime njegovo” (Heb 13,15). U tom kontekstu naš autor podsjeća: “Dobrotvornosti i zajedništva ne zaboravljajte jer takve su žrtve mile Bogu!” (Heb 13,16).³³ U prinošenju žrtve izražavaju vjernici svoju spremnost da se s Kristom predaju Ocu i da služe braći i sestrama (dokaz za to je skupljanje milostinje za potrebne).

Očito je da Poslanica Hebrejima ide za tim da ohrabri slušatelje i to postiže pomoću velikih kontrasta. Njezina je poruka nadmoć novoga nad starim. Promatrajući Isusovo djelo pomoću svećeničkih kategorija, naš autor je produbio čitavo Kristovo otajstvo i iznio na vidjelo novost njegova svećeništva i njegove žrtve, novost koja je savršeno ispunjenje Staroga zavjeta.³⁴ Mnoštvo različitih pogleda na jedan događaj samo obogaćuje njegovo značenje i poruku. To nedvojbeno potvrđuje i ova svećenička kristologija pisca Poslanice Hebrejima.

Iako je kraljevski mesijanizam bio najrašireniji u Bibliji, pisac Poslanice Hebrejima smatrao je da se otajstvo Kristovo daleko bolje može izraziti pomoću svećeničke kristologije. Da bi se borio protiv nepravde, jedan kralj se utječe sili; da bi oslobodio svoj narod, on se služi oružjem i vodi rat. A mi dobro znamo da Isus nije išao tim putem. Svećeništvo je, naprotiv, posredništvo, i stoga traži prisutnost dvostrukog odnosa: savršenog odnosa s Bogom i s ljudima. Kristova je muka bila

³³ Usp. W. Kraus, *Opfer: V. Neues Testament und frühes Christentum*, u: RGG, 2003., sv. 6, stup. 583.

³⁴ Usp. A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"* (EDB), Bologna, 2011., str. 321. Dolazak Sina Božjega, njegovo djelo očišćenja i njegovo proslavljenje, pripravljeni riječju Božjom u Starom zavjetu, tvore božanski zahvat u našu povijest.

potrebna da on postane potpuno solidaran sa svim ljudima, jer patnja neizostavno prati čovjekov život na zemlji. Nebeska Kristova proslava bila je potrebna da se njegovoj ljudskoj naravi osigura savršen odnos s Bogom. Samo tako je mogao postati "Veliki svećenik" (2,17), savršeni Posrednik između Boga i ljudi.

Već u proslavu autor priprema diskretno temu kulta i svećeništva kad kaže: "pošto očisti grijeha, *sjede zdesna* Veličanstvu u visinama" (Heb 1,3). Rječnik očišćenja vrlo je čest u ritualnim propisima; nalazi ga se posebno u zaključku liturgije Dana pomirenja (Lev 16,30), koju naš autor uspoređuje sa žrtvom Kristovom (Heb 9,7–12.25). Kristovo proslavljenje izražava se kao smještanje zdesna Bogu. Tu se prepoznaje aluzija na Ps 110,1, primijenjena često na Krista u Novom zavjetu. Dakle, proslava Sina smješta ga na razinu Božju³⁵ i na taj način osposobljava da bude savršeni Posrednik između Boga i ljudi.

2.2. *Uvjeti i put zaredenja Isusa za svećenika*

Sržna je ideja Poslanice Hebrejima da kršćani nisu bez svoga Velikog svećenika i žrtava. Taj Veliki svećenik je Isus Krist. Čitava poslanica nastoji pokazati kako je on postao svećenik, koju i kakvu žrtvu je on prinio, i iznijeti na vidjelo najvažnije posljedice koje proizlaze od Krista u toj ulozi.³⁶ Iznijeti to na vidjelo, glavna je zadaća ovoga rada.

Središnji predmet Poslanice Hebrejima nalazi se u 8,1–10,18. On je usredotočen na Isusa kao Velikog svećenika novoga i boljeg Saveza. S ciljem da pripravi izlaganje Isusove uloge kao Velikog svećenika, autor prethodno koristi priliku da protumači kako je Isus bio kvalificiran da posreduje između Boga i ljudi. On je već utvrdio superiornost Sina nad drugim posrednicima, kao što su anđeli (1,5–14; 2,5–9). Sada poduzima ispitivanje kako je njegovo usavršenje pomoću patnje učinilo Isusa sposobnim da posreduje na nov i bolji

³⁵ Usp. *Isto*, str. 45.

³⁶ Vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 166.

način, da uspješno vrši svoju svećeničku službu.³⁷ To će biti tema drugoga i trećeg dijela ovoga spisa (Heb 3,1–5,10 i 7,1–10,18).³⁸ Ta tema se najavljuje već u 2,17–18.³⁹ I doista, ti redci uvode jednu novu temu, onu svećeništva Kristova, koja će biti predmet sljedećih poglavlja. Ta će poglavlja izložiti svećeničku kristologiju za kršćanski život.

Svećenička kristologija pripravljena je već prvim dijelom ovoga spisa, koji za temu ima "ime" Kristovo. To ime se tu definira dvostrukim odnosom: Sin Božji (1,5–14)⁴⁰ i brat ljudi (2,5–16). U svom proslavljenju Krist je bio proglašen Sinom Božjim, a u svojoj mucij pokazao se bratom ljudima. Pomoću svoje proslavljajuće muke, Isus je sa svojom ljudskom naravi mesa i krvi ušao u nebesko zajedništvo s Bogom i u isto je vrijeme osnažio i učinio neuništivima svoje bratske veze s nama. Dovevši do njihova savršenstva ta dva odnosa, on se sada nalazi u situaciji savršenog Posrednika između Boga i nas. Razumije se da je na taj način autor stavio na vidjelo Kristov položaj kao Posrednika između Boga i ljudi ili, drugim riječima, kao "Velikoga svećenika milosrdna i dostojna vjere za čovjekove odnose s Bogom..." (2,17–18).

Autor u tim posljednjim redcima pokazuje što je sve Isus morao proći da postane Veliki svećenik. Izriječno tu čitamo: *Stoga je trebalo da u svemu postane braći sličan, da milosrdan bude i ojerovljen Veliki svećenik u odnosu prema Bogu kako bi okajavao grijeh naroda. Doista, u čemu je iskušani trpio, može iskušavanima pomoći.* Ovdje se navode uvjeti koje je Sin trebao ispuniti kako bi mogao postati savršeni Posrednik između

³⁷ Usp. Isto, str. 163. 175s. 197; A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei*. "Un sacerdote diverso", str. 13.

³⁸ Isto, str. 69.

³⁹ Ova dva retka služe istodobno kao zaključak paragrafa (2,15–18) i kao navještaj teme sljedećeg dijela. Naviještena tema potpuno je nova: Nijedan drugi spis ne dodjeljuje Isusu naslov Velikog svećenika.

⁴⁰ Vidi: N. Hohnjec, *Isus Krist Sin Božji i Veliki svećenik*, u: R. Dodig (ur.), *Interpres Verbi*. Zbornik u čast Ljudevita Rupčića, ZIRAL, Mostar, 1998., str. 157–175, ovdje 163: "Velikosvećenička služba potječe od Isusova sinovstva"; S. J. Kistenmaker, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, Grand Rapids, Michigan, 1992., str. 135.

Boga i ljudi. Postao je u svemu sličan braći, pa i u prihvaćanju patnje i smrti. Upravo ta patnja osigurava Isusovu solidarnost s braćom. Tako je on kadar pomoći braći jer je uzeo udio na njihovoj patničkoj sudbini, pa i na njihovoj smrti.⁴¹ Zapravo, odnos između Boga i ljudi koji je utvrđen u vrijeme njihova stvaranja, bio je prekinut otpadom čovjeka. To je priječilo da se ispuni konačni Božji plan o čovjeku, a to je da on bude "ovjenčan slavom i časti" i da mu "sve bude podloženo" (Heb 2,7; usp. Ps 8,5–7).⁴² Taj Božji plan ostvaruje se pomoću proslavljenja jednog predstavnika ljudske zajednice, proslavljenja koje je postignuto pomoću patnje i sniženja.⁴³ Riječ je o osobi Isusa Krista. Imajući u vidu uskrsnulog Krista, naš autor kliče: "Njega (...) Isusa, vidimo zbog pretrpljene smrti *slavom i časti ovjenčana*." Dakle, u pashalnom Kristovu otajstvu, zvanje čovjeka našlo je svoje puno ispunjenje. Naš autor istodobno konstatira da to Isusovo proslavljenje ima odraz na sudbinu svakoga čovjeka: "da milošću Božjom bude svakomu na korist što je on smrt okusio" (Heb 2,9). On je na taj način bio kadar osloboditi ljude od straha od smrti time što pobjedom nad smrću "obeskrijepi onoga koji imaše moć smrti, to jest đavla, pa oslobodi one koji – od straha pred smrću – kroza sav život bijahu podložni ropstvu" (2,14–15). Tako je Krist dopunio slavu koju je Bog imao u planu za čovjeka kad ga je stvarao, i sad mu je "sve" podloženo. To se moglo ostvariti jer se pojavio jedan čovjek koji je potpuno otvoren Bogu i spreman

⁴¹ Usp. A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 77. Biblijski Bog nije *apathés* (koji ne može biti upleten u patnju), kako to drži grčka metafizika. Drukčije rečeno, on nije apatičan, nego sućutan. Potanje o tome, vidi: K. Wengst, "*...dass der Gesalbte gemäss den Schriften für unsere Sünden gestorben ist.*" *Zum Verstehen des Todes Jesu als stellvertretender Sühne im Neuen Testament*, u: *Evang. Theologie*, (2012.), 1, str. 22–39, ovdje 31.

⁴² U Post 1,28 čovjek dobiva nalog: "... napunite zemlju, i sebi je podložite!" (usp. 9,2). Usp. također Mudr 9,2–3.

⁴³ S utjelovljenjem i patnjom Sin Božji bio je snižen "ispod anđela". S uskrsnućem i proslavljenjem, bio je "ovjenčan slavom i čašću", daleko iznad anđela.

prihvatiti i izvršavati njegovu volju.⁴⁴ Na taj je način popravljen poremećeni odnos između Boga i čovjeka.⁴⁵

Smrt, posljedica i kazna za grijeh (Post 3,3.19; Rim 5,12), stavljala je ljude u situaciju odvajanja od Boga (Ps 88,4; Iz 38,11), i tako ih stavljala u domenu vlasti zloga jer je njegovom "zavišću došla smrt u svijet" (Mudr 2,24). Svojom smrću Krist je slomio vlast đavla, jer je od strašnog događaja koji nas je odvajao od Boga učinio sredstvo sklapanja novoga Saveza (9,15). On se poslužio svojom smrću da uvede svoju ljudsku narav u nebesko zajedništvo s Bogom (9,24) i da otvori svim ljudima taj isti put (10,19), i to prihvaćajući u svojoj smrti pozitivnu akciju Božju, koja ga je "činila savršenim", nadahnjujući u njemu savršenu sinovsku poučljivost i potpunu bratsku solidarnost.⁴⁶ Pobjeđujući smrt, oslobodio je čovjeka od strašnog ropstva straha od smrti, i obdario ga nerazrušivom nadom.

Da ispuni svoj plan o čovjeku, tj. da "mnoge sinove privede k slavi", dolikovalo je da "po patnjama do savršenstva dovede Početnika njihova spasenja" (Heb 2,10). To je zahtijevalo da ih spasi, jer su se nalazili u situaciji propasti. Da bi ih spasio, bilo je potrebno da im dadne vođu koji će im pomoći da iziđu iz te situacije. Taj "pionir njihova spasenja" trebao je sići u bezdan u koji su oni propali, dijeliti njihovu sudbinu patnje i otvoriti im put spasenja. Međutim, samo solidariziranje sa sudbinom ljudi nije dovoljno za izbavljenje. Potrebna je osobna preobrazba, koja je izražena glagolom "usavršiti". Zapravo, ono od čega su ljudi imali potrebu da bi bili spašeni, nije toliko put koji treba prijeći koliko osobna preobrazba koju treba polučiti. Prema našem autoru, ta preobrazba se trebala ostvariti "pomoću patnji"⁴⁷. Ljudi grješnici nisu bili spremni prihvatiti taj proces nutarnje preobrazbe. Stoga je bilo potrebno da se tu podvrgne

⁴⁴ Potanje o tome, vidi: A. Vanhoye, *Old Testament Priests and the New Priest*, Petersham, MA, 1986., str. 96.235.311-318.

⁴⁵ Vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 78.

⁴⁶ Usp. A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 78.

⁴⁷ Na toj se pozadini može lako razumjeti inzistiranje na potrebi Kristove muke, koje često susrećemo u evanđeljima (usp. Mt 16,21; Mk 8,31; Lk 9,22; 17,25; 24,7.26), koja je potreba ne izvanjska, nego nutarnja.

“pionir njihova spasenja”, iako on nije osobno imao potrebu za tim jer je bio bez grijeha. Da bi to mogao izvršiti, trebao je uzeti ljudsku krhku i smrtnu narav (2,14), “tijelo slično tijelu grijeha” (Rim 8,3; usp. Fil 2,7), i da u tom tijelu prihvati bolnu preobrazbenu akciju “usavršenja”, i da onda to “savršenstvo” koje postigne priopći i svojoj braći ljudima.⁴⁸ Drukčije rečeno, preuzeo je krhku i smrtnu ljudsku narav upravo da bi se suočio s ljudskom patnjom i smrću i tako radikalno izmijenio njihovo značenje.

Da bi mogao prenijeti svetost na ljude grješnike, “onaj koji posvećuje” morao se s njima solidarizirati, postati jedan od njih. Sin Božji stoga je postao brat ljudi, i ostaje takav i poslije proslave njegove ljudske naravi. “Zato se on i ne stidi zvati ih braćom” (Heb 2,11). Krist nije osamljeni trijumfator. Njegov trijumf vrijedi za sve. Kao čovjek on je utkan u Abrahamovu obitelj (2,16), u skladu s Božjim planom, koji je uz zakletvu obećao: “Svi će se narodi zemlje blagoslivljati tvojim potomstvom” (Post 22,18).

Prvi tekst (Heb 2,10) kaže kako je dolikovalo da Bog “po patnjama do savršenstva dovede Početnika njihova spasenja, kako bi mnoge sinove priveo k slavi”; drugi tekst (5,9) preuzima tu temu: “iz onoga što prepati, naviknu slušati i, postigavši savršenstvo, posta svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja – proglašen od Boga Velikim svećenikom” (5,8–10).⁴⁹ Treći (7,28) kontrastira staro posvećivanje koje nije preobražavalo svećenike, i slučaj Kristov, koji je u svom posvećenju usavršen. Glagol “usavršiti” primjenjuje se dakle na tu radikalnu preobrazbu njegova čovječtva posredstvom koje je Krist postao svećenikom.⁵⁰ “Usavršen” pomoću patnje

⁴⁸ Ovaj način shvaćanja otkupljenja sigurno je dublji od onoga koji ga shvaća kao komercijalno djelo otkupa.

⁴⁹ U Heb 5,6 autor navodi Ps 110,4. Bog tu pod zakletvom veli: “Dovijeka ti si svećenik po redu Melkizedekovu!” Ta zakletva tvori pisamski temelj svećeničke kristologije. Naš autor u 5,11 najavljuje da “o toj stvari ima mnogo toga za reći”.

⁵⁰ U grčkom Pentateuhu glagol “usavršiti” vrlo često služi da označi posvetu velikog svećenika (Izl 29,22–35; Lev 8,22–33). Nije stoga isključeno da “usavršiti” iz 2,10 pripravlja “postati veliki svećenik” u 2,17.

(2,10; 5,8–9), proslavljeni Krist zauzima sada idealni položaj da izvršava svećeničko posredovanje za svoju braću (2,11–12). Ostatak poslanice to će nastojati pokazati.⁵¹

2.2.1. Najava teme Kristova svećeništva i način njegova zaređenja (2,17–18)

U zaključnim redcima (2,17–18) otvaraju se potpuno novi vidici, uvodeći izrijeком temu Kristova svećeništva, temu koja je potpuno odsutna u drugim spisima Novoga zavjeta. Tu se najprije govori o načinu Isusova postanka Velikim svećenikom. U Starom zavjetu, da bi netko postao veliki svećenik, bilo je nužno da potječe iz Levijeva plemena i da primi svećeničko posvećenje pomoću svećanih obreda koji su budućeg svećenika uzdizali u sferu božanskoga i dijelili ga od ostatka ljudi. Taj je obred uključivao obredno pranje, pomazanje, oblačenje svećeničkog ruha i posebno prinošenje jednog niza žrtava kroz cijeli tjedan (Izl 29; Lev 8). Minuciozni propisi ritualne čistoće osiguravali su potom da se održi tako postignuto odvojenje (Lev 21). Ti su propisi posebno zabranjivali svaki dodir sa smrću, jer se smatralo da između propadljivosti smrti i svetosti Boga živoga postoji potpuna nepodudarnost.

Način na koji je Krist trebao postati Veliki svećenik, potpuno je različit od posvećenja starozavjetnih velikih svećenika. Umjesto da se odvaja od drugih i uzdiže iznad njih kako bi bio bliže Bogu, ovaj je put Veliki svećenik trebao "postati u svemu sličan braći", sići na njihovu razinu, patiti i umrijeti kao i svi drugi ljudi. Teško je zamisliti veći obrat. Promjena se duguje činjenici da je Kristova smrt bila pobjeda nad smrću, ostvarena djetinjom poučljivošću i bratskom solidarnošću. Ona je postigla ono što su se stari obredi uzalud trudili postići: savršeno zajedništvo s Bogom.

Naslovu Veliki svećenik, naš autor u 2,17–18 združuje dva pridjevka, najavljujući tako dvije sekcije sljedećeg dijela. Krist je trebao postati Veliki svećenik "milosrdan" (*elemon*) i "ovjerovljen" ili "dostojan vjere" (*pistos*) za čovjekove odnose s Bogom. Ta dva pridjevka ne označuju osobne krjeposti,

⁵¹ Vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei*. "Un sacerdote diverso", str. 14.77.

nego izražavaju sposobnosti koje se tiču odnosa. Drugim riječima, riječ je o dvije kvalitete koje su nužne za uspješno izvršavanje svećeničkog posredništva. Veliki svećenik treba biti "milosrdan" kako bi imao dobar odnos s nevoljnicima.⁵² Treba biti "ovjerovljen" ili "dostojan vjere" kako bi osigurao njihov autentičan odnos s Bogom.⁵³ Oba su ta svojstva potrebna kako bi Veliki svećenik mogao "izbrisati grijeha naroda" (r. 17). Zapravo, opraštanje grijeha čin je milosrđa, koji zahtijeva, s druge strane, tijesnu povezanost s Bogom onoga koji to vrši.

Redak 18 dopunjuje misao, prelazeći s teoretske razine onoga što "je trebalo biti" (r. 17) na stvarnu razinu onoga što se stvarno dogodilo. Krist je stvarno postao "sličan u svemu svojoj braći" time što je "on sam trpio" (r. 18). Grčki glagol *trpjati* je u perfektu, što označuje jedan prošli događaj s posljedicama u sadašnjosti. Krist je trpio; prošao je kroz različite kušnje, čak je podnio smrt (r. 9). Njegovo osobno iskustvo osposobljuje ga da shvati one koji su u kušnji i da im pruži odgovarajuću pomoć.

Očito je da ta dva pridjevka Velikog svećenika najavljuju prvo izlaganje svećeničke kristologije. Zapravo, u dvije odgovarajuće sekcije naš autor će pokazati kako Krist posjeduje ta dva svojstva (Heb 3,1–5,10). Drugim riječima, ocrtava Krista kao Velikog svećenika "dostojna vjere za odnose s Bogom" (3,1–6) i puna "milosrđa" prema svojoj braći ljudima (4,15–5,10).

2.2.2. Veliki svećenik dostojan vjere (*pistos*) za odnose s Bogom (3,1–6)

Pridjevak *pistos* u Br 12,7, na koji naš autor pravi aluziju, primjenjuje se na Mojsija. U tom odlomku (Br 12,1–15) ne govori se o vjernosti Mojsija, nego o njegovu autoritetu da prenese riječ Božju. Taj autoritet osporavaju Mirjam i Aron. Bog oštro reagira na to osporavanje izjavljujući: "Moj sluga

⁵² Naš autor kliče: "Ta nemamo takva Velikog svećenika koji ne bi mogao biti supatnik u našim slabostima, nego poput nas iskušavana svime, osim grijehom" (4,15).

⁵³ Potanje o tome, vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 79.

Mojsije dostojan je vjere (*pistos*) u čitavoj mojoj kući” (Br 12,7).⁵⁴ Kao što ovdje Bog Mojsija proglašava “dostojnim vjere”, tako je slično proslavljenog Krista proglasio “dostojnim vjere za odnose s Bogom”. “Onaj tko *uđe u njegov počinak*” (Heb 4,10) očito je Krist, o kome se u više navrata kaže da “je ušao” (6,20; 9,12.24): da “je ušao u Svetište” (9,12), “kamo je kao preteča za nas ušao Isus postavši zauvijek Veliki svećenik”, tj. ušao je “u samo nebo” (9,24; usp. 4,14). Iz 6,20 jasno proizlazi da primjena na Krista tvrdnje iz 4,10 nije isključiva. Ulazak Krista u pokoj omogućio je naš ulazak u pokoj Božji. Naš autor stoga potiče čitatelje: “Pohitimo dakle ući u taj Počinak” (4,11), počinak Kristov, dioništvo na počinku Božjem. Zbog svega toga Krist ima pravo tražiti od nas puno prijanjanje vjere, jednako kao i na našu bezuvjetnu poslušnost.⁵⁵

2.2.3. Veliki svećenik milosrdan (4,15–5,10)

Naš autor ovdje počinje govoriti o drugoj nužnoj svećeničkoj kvaliteti za vršenje posredništva, a to je milosrđe. Već ju je spomenuo u najavi teme ovoga drugog dijela svoga spisa (2,17–18). Ovdje preuzima mnoge termine koji su u vezi s temom svećeničkog milosrđa: “znati supatiti”, “biti kušan u svemu kao mi”, “milosrđe”, “grijesi” (4,15). Naglašava da Veliki svećenik o kome on ovdje govori nije svećenik “koji ne bi mogao biti supatnik u našim slabostima”. Naprotiv, on je “poput nas iskušavan svime, osim grijehom”. I doista, da bi čovjek mogao uistinu “supatiti”, potrebno je da je osobno patio i da je nutarnje bio preobražen tom patnjom. Upravo to se dogodilo s Isusom Kristom.

Kristovo solidariziranje s ljudima bilo je potpuno i ostvarilo se preko kušnji i nevolja, ali nije uključivalo grijeh: “iskušavan svime, osim grijehom” (4,15). Naš autor jasno razlikuje kušnju i grijeh, napast i grijeh. Krist je bio stavljen na kušnju pa čak i bio napastovan, ali nikada u tim kušnjama nije dospio

⁵⁴ Nije stoga ispravno prevesti: “Od svih u kući mojoj najvjerniji je on (Mojsije)”, kako to čini Biblija (Stvarnost, Zagreb, 1968.).

⁵⁵ Potanje o tome, vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei*. “Un sacerdote diverso”, str. 87–89.

u stanje grijeha, do pobune i odmetnuća od Boga. Sastavljač ovoga spisa to opetovano naglašava (usp. 7,26 i 9,14).

Odsutnost svakoga grijeha u Kristovu životu ne umanjuje njegovu solidarnost s nama, nego je pojačava. Iz iskustva znamo da grijeh ugrožava solidarnost. Svaki grijeh je čin egoizma, koji uzrokuje dijeljenje i neprijateljstvo (usp. Post 3). Istinska solidarnost s grješnicima ne sastoji se u tome da se i sam postane grješnik, što bi otežavalo situaciju; ona se sastoji u spremnosti da se s njima velikodušno prihvate strašne posljedice grijeha. Upravo je to Krist učinio. On je uzeo na sebe sudbinu ljudi grješnika, kaznu najgorih kriminalaca, tako da odsada nijedan grješnik ne može pretrpjeti neku kaznu, a da ne nađe, uz svoj vlastiti križ, i onaj rassetoga Krista. Osim toga, pomoću tih patnji za nas Krist, naš brat, bio je usavršen i pripušten da stupi pred prijestolje Božje, odnosno da sjedne zdesna Bogu (Ps 110,4; Heb 1,13).⁵⁶ Rezultat toga je da, zahvaljujući Kristu, možemo sada i mi "pristupiti s punim pouzdanjem"⁵⁷ Prijestolju milosti da primimo milosrđe i milost našemo" (Heb 4,16).

Autor dobro zna da je "svaki veliki svećenik od ljudi uzet" i da se "za ljude postavlja u odnosu prema Bogu, da prinosi darove i žrtve za grijeha" (5,1). Naravno je da "on može suosjećati s onima koji su u neznanju i zabludi jer je i sam zaogrnut slabošću" (5,2). To je razlog zašto on "mora i za narod i za sebe prinositi okajnice" (5,3; usp. Lev 4,3–12.13–21; 9,7; 16,11–15). To je prva i najvažnija stvar koju veliki svećenik treba činiti, da bi grješnim ljudima uvijek iznova omogućavao pozitivan odnos s Bogom. Naš autor u ovom prikazu velikog svećenika ima potrebu naglasiti da "nitko sam sebi ne prisvaja

⁵⁶ Za upotrebu Ps 110 u Poslanici Hebrejima, vidi: M. Cifrak, *Ps 110 u Poslanici Hebrejima*, u: M. Cifrak i N. Hohnjec (ur.), *Neka iz tame svjetlost zasine. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Adalbertu Rebiću u povodu 70. obljetnice života i 40. obljetnice profesorskoga rada*, KS, Zagreb, 2007., str. 453–466.

⁵⁷ Grčka riječ *parresia* osim *odvažnosti* i *pouzdanja* označuje i pravo, slobodu pristupa, npr. pravo da se "sve rekne". U grčkim gradovima označavala je pravo, koje je bilo rezervirano slobodnim ljudima, da uzmu riječ na jednom skupu. Ovdje, kao i u 10,19, označuje pravo pristupa k prijestolju Božjem.

tu čast, nego je prima od Boga” (5,4; usp. Izl 28,1; 29,4–21). Dakle, nitko velikosvećeničku službu ne smije sebi prigrabiti “da bi se izdigao iznad svoje braće, nego je to dar Božji koji stavlja u službu drugih”⁵⁸. Tu imamo kratak opis bitnih funkcija židovskoga velikog svećenika.

Naš autor sada tu shemu primjenjuje na Isusa. Pouzdani utok Kristu, milosrdnom Velikom svećeniku, opravdan je refleksijom o naravi svećeništva (5,1–4) i o njegovu ostvarenju u Kristu (5,5–10). Izrijeком kaže da je “On u dane svoga zemaljskog života sa silnim vapajem i suzama prikazivao molitve i prošnje Onomu koji ga je mogao spasiti od smrti. I bi uslišan⁵⁹ zbog svoje predanosti⁶⁰: premda je Sin, iz onoga što prepati, naviknu slušati i, postigavši savršenstvo, posta svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja” (5,7–9)⁶¹. U tim redcima autor naznačuje način na koji je Krist postao Veliki svećenik: pomoću dramatičnog sudioništva u ljudskom položaju, koje je snagom molitve pretvorio u svećenički prinos Bogu. I doista, svaka autentična molitva u isto je vrijeme jedan prinos Bogu, u smislu da se u njoj uvijek nalazi raspoloživost da se prihvati Božja volja. Evanđeoska izvješća o Isusovoj agoniji jasno iznose na vidjelo taj vid njegove molitve. Nakon što je iznio svoju molbu, Isus dodaje: “Ali, ne kako ja hoću, nego kako hoćeš ti” (Mt 26,39).⁶² Tu svoju raspoloživost da pristane da se na njemu ispuni Božja volja još jednom potvrđuje kad kaže: “Ako nije

⁵⁸ A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 113.

⁵⁹ Ovdje se misli na Kristovo uskrsnuće, na njegovu definitivnu pobjedu nad smrću: “Uskrsli Krist ne umire više; smrt nema više vlasti nad njim” (Rim 6,9). U tom je smislu Krist bio uslišan. Prikazati i biti uslišan dvije su komponente jednoga žrtvenog događaja. Uslišanje tvori neizostavni dio žrtve, jer, ako Bog ne primi prikaz, taj nije “sacrificatus”, tj. posvećen od svetosti Božje.

⁶⁰ Usp. H. Balz, *eulabeia*, u: EWNT (= Exegetisches Wörterbuch zum NT), II, str. 196–198. Tu nalazimo očite aluzije na Kristovu muku.

⁶¹ Iz preciziranja “koji ga slušaju” jasno proizlazi da se treba čuvati svake “neposlušnosti” (4,6–11) ako se želi uzeti udjela u “vječnom spasenju” (5,9).

⁶² Naš autor izražava tu velikodušnu raspoloživost terminom *eulabeia* (predanost). Izričaj se stoga može prevesti: “bi uslišan zbog svoje predanosti” ili “zbog svoga respekta prema Bogu”.

moguće da me čaša mine da je ne pijem, budi volja tvoja!” (Mt 26,42) Slijed događaja “je pokazao da se volja Božja sastojala u tome da dadne Isusu savršeniji oblik uslišanja: pobjedu nad smrću, potpunu i definitivnu, pomoću smrti same”⁶³.

U 5,8 govori se o odgoju pomoću patnje. Moguće je u tome vidjeti prvi vid uslišanja, koje se nije sastojalo u očuvanju Isusa od patnje i smrti, nego u tome da se tima dadne pozitivni ishod, da ih se pretvori u sredstvo preobrazbe samoga Isusa: “iz onoga što prepati (*epathen*), nauči (*emathen*) slušati” i tako je “bio usavršen”. Tema odgoja pomoću patnje često se pojavljuje u grčkoj literaturi, gdje je izražena uz pomoć sugestivne asonance: *pathein* (trpjeti), *mathein* (učiti), “trpjeti” znači “učiti”. Kada Biblija preuzima tu temu, ne ograničava se na konstataciju činjeničnog iskustva, nego tu dodaje razmatranje o Božjoj akciji. Bog je onaj koji osigurava patnji pozitivan ishod. Kroz kušnje koje sa sobom nose patnju, Bog se očituje čovjeku ili kao sudac (Ez 6,7; Job 19,29) ili kao otac pozoran na odgoj svoje djece (Izr 3,11–12; Heb 12,5–6). Bog preobražava čovjeka na način da može uspostaviti s njim tješnji odnos,⁶⁴ koji mu dodjeljuje sve njegovo dostojanstvo.

U 12,8 naš autor će reći da je za nas ljude odgoj pomoću patnje nužan da bismo postali djeca Božja dostojna tog imena. Sin Božji, “odsaj njegov slave” (1,3), nije osobno imao nikakvu potrebu takva odgoja. Ali njegova ljudska narav imala je potrebu tog odgoja, ukoliko je solidarna s ljudima. Ta odvažna tvrdnja pokazuje svu ozbiljnost utjelovljenja. To sigurno ne znači da je Krist prije bio neposlušan i da ga je Bog trebao kazniti kako bi ga doveo u pokornost. To je tumačenje nespojivo s tvrdnjom da je naš Veliki svećenik bio kušan u svemu, “osim u grijehu” (4,15). Od svog dolaska u svijet Krist se pokazuje potpuno poslušan volji Božjoj (10,7.9). Ali, u ljudskom životu treba razlikovati preliminarnu raspoloživost na poslušnost Bogu i njezinu dokazanost na djelu. Da se ta preliminarna raspoloživost na poslušnost pokaže na djelu, potrebno je suočiti se s teškim kušnjama i prevladati ih.

⁶³ A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei*. “Un sacerdote diverso”, str. 117.

⁶⁴ Usp. B. Lujčić, *Isusova otvorena antropologija*, KS, Zagreb, 2005., str. 249.

Preuzevši našu ljudsku narav koja je označena posljedicama iskonskog neposluha, Krist se podvrgao tom zahtjevu. I doista, Krist je trpio i bio preobražen tim svojim patnjama, u njima "je naučio poslušnost". Dakle, u Kristovoj je patnji ljudska narav bila radikalno obnovljena. Stvoren je novi čovjek, koji je potpuno poslušan volji Božjoj.⁶⁵

U perspektivi našega autora sinovska Kristova slava tvori dio njegove svećeničke slave, jer osigurava u punini jednu od dviju odrednica odnosa nužnih za svećeničko posredovanje; Sin zapravo ima najtješnji odnos s Bogom koji može postojati. Ipak, biti Sin nije dovoljno da bi se bilo svećenik; nužna je i druga sposobnost odnosa, ona koja se odnosi na odnose s ljudima. Krist je postigao tu drugu sposobnost svojom mukom, u kojoj se potpuno solidarizirao s ljudima i istodobno ostao poslušan Bogu do smrti, zbog čega je mogao biti proglašen Velikim svećenikom. Autor naglašava da Krist nije sam prisvojio svećeničku službu, nego je on "od Boga proglašen Velikim svećenikom po redu Melkizedekovu" (5,10; usp. također 5,6).⁶⁶ Dakle, upravo na temelju činjenice da je on postigao savršenstvo, Krist je mogao biti postavljen za Velikog svećenika kako bi posredovao između Boga i svoje braće. Zbog toga što je prevladao smrt, on može biti vječnim Velikim svećenikom, što je starim svećenicima zbog njihove smrtnosti bilo nemoguće (usp. Heb 7,23–28).

Kao što se "svaki veliki svećenik postavlja da prinosi darove i žrtve" (5,1) i "treba prinositi" (5,3), isto tako se o Kristu kaže da je i on "prikazivao" (5,7). Ovdje se prvi put uvodi žrtveni rječnik, koji se primjenjuje na židovske velike svećenike i na Velikog svećenika novoga Saveza.⁶⁷ Sadržaj prinosa ipak je različit: s jedne strane "prinosi i žrtve" (r. 1), s druge "molitve i prošnje" (r. 7) koje su proizišle iz sučeljavanja sa životnim protivštinama i križevima. Dakle, "darovi i žrtve" staroga

⁶⁵ Vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 118.

⁶⁶ Vidi Ps 2,6–7 i Ps 110,4. Čitavo dokazivanje Kristova svećeništva u 7,11–28 temeljit će se na proroštvu Ps 110,4.

⁶⁷ U drugom izlaganju svećeničke kristologije (Heb 7,1–10,18) autor će nastaviti predstavljati pashalno Kristovo otajstvo u kategorijama žrtvenog prinosa.

kulta (r. 1) zamijenjeni su egzistencijalnim kultom: Krist je u molitvi prikazao i u volju Božju predao svoj konkretni patnički život; on je “naučio poslušnost iz onoga što prepati”; bio “je usavršen” (*teleiotheis*) tom svojom egzistencijalnom žrtvom i na taj je način “postao začetnik spasenja svojoj braći” (rr. 8–9; usp. 2,10)⁶⁸. Dakle, dubinska nutarnja preobrazba čovjeka u Isusu Kristu ostvarila se pomoću njegove spremnosti da se potpuno solidarizira s ljudskom bijedom i da u tom stanju ostane poslušan volji Božjoj sve do smrti.

Kako se vidi, između prinosa Velikoga svećenika novoga Saveza i prinosa velikih svećenika staroga Saveza postoji bitna razlika. Židovski veliki svećenik treba prinostiti “darove i žrtve” i zbog svoje vlastite slabosti (5,3). Ne može prikazivati svoju slabost jer je ta tijesno povezana s grijehom; stoga prinosi “darove i žrtve” (5,1), koji su mu izvanjski. Naprotiv, Krist ne prinosi izvanjske darove i žrtve, nego prikazuje Bogu u molitvi vlastitu situaciju slabosti. Može se kazati da se Kristov prinos sastoji u njegovoj samoj slabosti, koja je preuzeta i preobražena u molitvi. Tako se prelazi od izvanjske ritualne žrtve na osobnu i egzistencijalnu žrtvu, koja je omogućena jer je Kristova slabost potpuno izuzeta od svake povezanosti s osobnim grijehom. To je slabost koja je preuzeta zbog solidarnosti s ljudima grješnicima, dakle, iz ljubavi. Taj Kristov prikaz bio je Bogu ugodan (“bi uslišan”): *žrtva* (*sacrificium: sacrum + facere*) u punom smislu. Kristova ljudska narav bila je stvarno posvećena, preuzeta u svetost Božju (Iv 17,19).

U starom sustavu posveta vrijedi samo za pojedinca koji je prima i koji postaje veliki svećenik. Iza njegova posvećenja, on je bio osposobljen da uđe u Svetinju; nikomu drugomu nije bilo dopušteno da ga slijedi. Naprotiv, u Kristovu slučaju posveta vrijedi ne samo za samog svećenika, tj. za Krista, nego u isto vrijeme za narod. Isti se glagol upotrebljava u pasivu: “Krist bi usavršen, posvećen”, i u aktivu: “Krist usavrši, posveti” (usp. Iv 17,19: “I za njih posvećujem samog sebe da i oni budu posvećeni u istini”). U istom događaju muke Krist “je bio posvećen” (5,9) i Krist “jednim uistinu prinosom zaslavga

⁶⁸ Usp. B. Lujčić, *Isusova otvorena antropologija*, str. 250.

usavrši posvećene” (10,14). Krist je tim činom bio usavršen i priopćava drugima to savršenstvo; primio je svećeništvo i u isto ga vrijeme priopćio drugima.⁶⁹ Dakle, njegovo posvećenje ne vrijedi samo za jednog čovjeka nego za čovjeka uopće, za sve ljude koji prihvaćaju taj čin (2,9; 5,9).

Prema Starom zavjetu, veliki je svećenik trebao primiti svećeništvo pomoću ritualnih žrtava, koje su se na grčkom zvale *teleiosis* (usavršenje); te žrtve su ga osposobljavale da potom prinosi žrtve za svoje grijehе i za grijehе naroda (5,1). U Kristovu slučaju nije bilo nikakve ritualne žrtve posvećenja, nego je riječ o egzistencijalnoj preobrazbi posredstvom bolnih događaja preuzetih u molitvi. To je bila Kristova *teleiosis*, njegova svećenička posveta. Ta egzistencijalna Kristova preobrazba čini od njega savršenog Posrednika, “začetnika vječnog spasenja za sve koji ga slušaju” (5,9); ona ne treba nikakvih dodatnih žrtava.

Svojom egzistencijalnom žrtvom Isus je bio nutarnje preobražen, postigao je *teleiosis*. To mu je omogućilo da “uđe u unutrašnjost *iza zavjese*”. Isus je tu “kao preteča za nas ušao postavši *zauvijek Veliki svećenik po redu Melkizedekovu*” (Heb 6,19–20)⁷⁰. Svojim pashalnim otajstvom on je “otvorio put nov

⁶⁹ Za čitatelja Biblije na grčkom, termin *teleiotheis* (“usavršen”), sadrži jednu važnu konotaciju, posebno u povezanosti s izjavom: “proglašen od Boga Velikim svećenikom” (5,10). U Pentateuhu glagol *teleoun* i imenica *teleiosis* označuju uvijek posvetu velikog svećenika. U hebrejskome odgovarajući izričaj znači doslovno “ispuniti ruku” (*mile jad*). Očito je da su grčki prevoditelji smatrali taj izričaj previše materijalnim i da su ga gotovo uvijek spiritualizirali, prenijeli na jednu uzvišeniju razinu, onu savršenosti: umjesto “ispuniti”, stavili su “usavršiti” (Izl 29,9.29.33.35; Lev 4,5; 8,33; 16,32) i umjesto “ispunjenje”, stavili su “usavršenje” (*teleiosis*: Izl 29,22.26.27.31.34; Lev 7,27.37; 8,21–22). To znači da se tvrdnja našeg autora, prema kojoj je Krist “bio usavršen” svojim patnjama, može shvatiti u isto vrijeme kao tvrdnja Kristove svećeničke posvete. Preobrazba koju je Krist postigao svojim patnjama učinila je od njega Velikog svećenika: posvećen za Velikog svećenika svojom patnjom, Krist je bio proglašen od Boga Velikim svećenikom.

⁷⁰ Komentirajući Post 14,18–20, naš autor o Melkizedeku veli da je bio svećenik Boga višnjega, “kralj pravednosti” i “kralj mira”, bez oca, bez majke, bez genealogije, bez početka dana i svršetka života. Na taj način on je sličan Sinu Božjem i ostaje svećenik u vijeke (Heb 7,1–3). Naslovi “kralj pravednosti” i “kralj mira” stavljaju Melkizedeka u odnos

i živ" (Heb 10,20), koji nas uvodi u intimnost Božju. Na toj činjenici počiva nerazrušiva kršćanska nada.

Melkizedek je ovdje prefiguracija uskrslog Krista, jer je uskrsnuće novo stvaranje, u kojemu ne interveniraju ni ljudski otac, ni ljudska majka, ni genealogija.⁷¹ Svojim uskrsnućem Krist je sa svojom ljudskom naravi ušao u intimnost Božju i stoga u vječnost Božju. To Kristovo uskrsno proslavljenje ne raskida njegovih veza s ljudima, jer je ono postignuto potpunom bratskom solidarnošću s njima (usp. 2,9–18). Odatle jasno proizlazi da je proslavljeni Krist, Sin Božji i brat ljudi, "svećenik u vijeke"⁷². Samo onaj koji ima pristup Bogu, može ga omogućiti i drugima, može posredovati kod Boga da i drugi po njemu mogu ući u zajedništvo s Bogom. Po tom izbornom položaju Krist je bitno i kvalitativno drukčiji od svih ostalih posrednika.

Kako smo već vidjeli, izričaj iz 5,9–10 istodobno tvori savršeni zaključak čitavoga prvoga dijela našega spisa i najavljuje dio homilije koji započinje u 5,11, i to s riječima: "O tome nas čeka besjeda velika." To je najduži dio. Ovaj treći dio poslanice proteže se od 5,11–10,18⁷³.

2.2.4. Svećenik zavazda (Heb 7,20–28)

Već u prethodnom pasusu (7,11–19) sastavljač ove poslanice stavlja u pitanje sposobnost Zakona i staroga

s mesijanskim idealom (usp. Ps 44,8; 72,7; Iz 9,5; 11,1–9; Mih 5,1–4; Heb 1,9). Melkizedek je tako predstavljen kao prefiguracija Krista kralja, kralja pravednosti i mira. Radi se samo o prefiguraciji, jer Melkizedek nije bio stvarno Sin Božji, ni svećenik u vijeke; on je samo bio "sličan Sinu Božjemu" (7,3) po načinu na koji je predstavljen u Knjizi Postanka, a ne u stvarnosti. Slično, njegovo svećeništvo nije uistinu vječno, nego ima samo privid vječnosti u prikazu Knjige Postanka. Stoga je Kristovo svećeništvo daleko više od Melkizedekova jer ima puninu stvarnosti koju slika nije mogla posjedovati.

⁷¹ Vidi: B. Lujčić, *Isusova otvorena antropologija*, str. 241: "Samo proslavljeni Krist nema rodoslovlja, a sam događaj uskrsnuća stvara od njega novoga čovjeka, prvoga u tom redu."

⁷² Potanje o tome, vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 151.

⁷³ Usp. *Isto*, str. 19.108.127.

svećeništva da dovedu biblijske vjernike do savršenstva, tj. do očišćenja njihovih savjesti i na taj način do približenja Bogu. On ovako umuje: “Da se dakle savršenstvo postiglo po levitskom svećeništvu (...) koja bi onda bila potreba da se... postavi drugi svećenik po redu Melkizedekovu...?” (7,11). Upravo jer se to nije ostvarilo, “dokida se prijašnja uredba zbog njezine nemoći i beskorisnosti – jer Zakon nije ništa priveo k savršenstvu – a uvodi se bolja nada, po kojoj se približujemo Bogu” (7,18–19).

Naš autor ističe da novi svećenik o kome se ovdje govori, nije pripadao Levijevu plemenu, iz kojega su se regrutirali svećenici (7,13–15).⁷⁴ Stoga on nije postao svećenik tjelesnim nasljedstvom, “nego snagom neuništiva života” (7,15–16). Uskrsli Krist, koji “više ne umire, nad kojim smrt nema više vlasti” (Rim 6,9), mogao je sada postati “svećenik u vijeke” (7,16–17).⁷⁵ Zapravo, u trenutku uskrsnuća “snaga neuništivog života” potpuno je preplavila Isusovu ljudsku narav i učinila je da postane besmrtnom. Ovdje se dakle uvodi jedno drukčije svećeništvo, koje ima zamijeniti svećeništvo “po redu Aronovu”, koje nije bilo učinkovito.

U novom odlomku (7,20–28) naš autor provida svoje čitatelje važnim informacijama o naravi Isusova svećeništva. Na mnoge načine to svećeništvo je superiorno svećeništvu staroga Saveza. Prvo, jer je on Sin, Isus je bolji svećenik i bolji posrednik (7,28). Drugo, jer je on svet i besprijekoran, on ne treba svaki dan prinostiti žrtve za svoje vlastite grijeha (7,26–27), kao što su to trebali činiti svećenici staroga Saveza (Lev 9,8.15; 16,11.15), i to svaki dan.⁷⁶ Treće, njegov prinos, koji se sastojao u prinošenju samoga sebe, bijaše jednom zavazda (7,27). U ovom slučaju postoji samo jedna žrtva i jedan jedincati Veliki svećenik, jer “ostaje u vijeke”. Četvrto, njegovo je svećeništvo

⁷⁴ Vidi: Br 3,10.38; Ezr 2,61–63.

⁷⁵ Ljudska smrtna narav može vršiti svećeništvo samo na ograničeno vrijeme. Da bi netko ostao svećenik “uvijeke”, nužno je da posjeduje “snagu nerazrušivog života”.

⁷⁶ Jasno je da veliki svećenik koji je i sam grješan, ne može uspješno vršiti posredničku službu između naroda i Boga.

vječno (6,20; 7,17.21.24.28).⁷⁷ Peto, on može potpuno spasiti one koji se pomoću njega približavaju Bogu jer je kao uskrslu ušao u slavu Božju i tu ih trajno zagovara (7,25).⁷⁸ Šesto, za razliku od starozavjetnih svećenika, njegovo je svećeništvo zajamčeno Božjom zakletvom (7,20–21: “Zakleo se Gospodin i neće se pokajati. ‘Zauvijek ti si svećenik’”; usp. 7,28), i na taj način neopozivo. Sedmo, svojom egzistencijalnom žrtvom on je “bio zauvijek usavršen” (7,28)⁷⁹ i na taj način postao “jamac boljeg Saveza” (7,22), odnosno “Posrednik novoga Saveza” (9,15). Zbog svega toga naš autor u svečanom zaključku ove sekcije (7,26–28) izražava svoje veliko udivljenje za toga novog svećenika kličući: “Takav nam Veliki svećenik i bijaše potreban!”

Na kraju autor izriječno kaže da Zakon “postavi za velike svećenike ljude podložne slabosti” (7,28). Svećeničko posvećenje ostavljalo je te ljude u stanju u kojem bijahu, tj. “zaodjevene slabošću” koja je uključivala i grijeh (5,2–3). To posvećivanje nazivalo se “usavršavanje” (7,11), ali nije odgovaralo imenu, jer “Zakon nije ništa priveo k savršenstvu” (7,19). Naprotiv, Veliki svećenik novoga Saveza bio “je usavršen” (7,28) svojom mukom (2,10; 5,7–9), što je bila njegova žrtva svećeničkog posvećenja. Samo tako je mogao postati “svećenik u vijeke”. Zapravo, samo onaj tko je savršen, može biti vječan.⁸⁰

Autor u ovom kontekstu ističe da taj novi Veliki svećenik ne bijaše samo čovjek, kao stari svećenici, nego bijaše u isto vrijeme “Sin” (r. 28), tj. “Sin Božji”. Samo Sin Boga vječnoga mogao je biti “svećenik u vijeke”⁸¹. Ali da bi bio svećenik, bilo je

⁷⁷ Naš autor pravi antitezu između svećenika čije je svećeništvo bilo prekinuto smrću i svećenika koji ostaje zauvijek.

⁷⁸ Sveti Pavao slično izjavljuje kad kaže: “Krist Isus umrije, štoviše i uskrsnu, on je zdesna Bogu – on se baš zauzima za nas!” (Rim 8,34).

⁷⁹ Potanje o svemu tome, vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 158s; A. Vanhoye, *L' Epistola agli Ebrei. “Un sacerdote diverso”*, str. 156–158.

⁸⁰ Vidi: A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino, 2007., str. 113.115.

⁸¹ Sinovstvo je razlog da je Bog Kristu podario svećeništvo (Ps 2,7; 110,4): biti svećenik proizlazi iz biti sin, gdje svećeništvo nije nešto od sina odijeljeno, već je to sinovstvo u vidu spasenja. Sin je uspješan Posrednik,

nužno da bude i čovjek, jer “svaki se svećenik uzima od ljudi” (5,1). Sve je to savršeno objedinjeno u osobi Isusa Krista, Sina Božjega i Velikoga svećenika.⁸² U njemu je ostvareno savršeno jedinstvo između Boga i čovjeka i najizravnije posredništvo. Sin postaje vrata do Boga, ali i do čovjeka.⁸³

Kako se vidi, naš autor vidi put Isusove posvete za Velikog svećenika u njegovoj mucu, smrti i uskrsnuću. Upravo pomoću tih događaja Isusova ljudska narav, koja je dokraja i u poslušnosti ispunila Božju volju, bila je korjenito preobražena, na jedinstven način “posvećena” i uvedena u trajno zajedništvo s Bogom gdje se zauzima za ljude. Na taj način je Isus postao Veliki svećenik do vijeka, kako je to Bog pod zakletvom već davno bio obećao (Heb 7,28).

2.2.5. Zaključak

Krist ne prinosi izvanjske darove i žrtve, nego prikazuje Bogu u molitvi svoju situaciju patnje i tjeskobe. Možemo reći da se prikaz Kristov sastoji od samog konkretnog života. Tako se prelazi od ritualne, izvanjske žrtve, na stvarnu, egzistencijalnu žrtvu, na prinos vlastitoga života i vlastite poslušnosti. Dakle, Kristov žrtveni dar je – u izričitoj protivnosti s krvlju žrtvenih životinja – njegov poslušni život u otvorenosti za Boga (Heb 10,1–10). Ono što on prinosi, jest njegova ljudska egzistencija (5,1–10). Krv je tako suština onoga, za što je Isus živio i umro. Ona je stilaska figura za ljudsko-proegzistentno predanje,⁸⁴ koja

Veliki svećenik što je trpio, a sada je na prijestolju u nebeskoj slavi. Usp. N. Hohnjec, *Isus Krist Sin Božji i Veliki svećenik*, str. 170.173; P. Ellingworth, *The Epistle to the Hebrews*, str. 282.

⁸² Naš autor ovdje naslov Sina i naslov Velikoga svećenika jednakomjerno primjenjuje na Krista. Potanje o tome, vidi: P. Ellingworth, *The Epistle to the Hebrews*, str. 281; E. Grässer, *An die Hebräer*, I, Hebr 1–6, Zürich – Braunschweig, 1990., str. 286–287.

⁸³ Usp. N. Hohnjec, *Isus Krist Sin Božji i Veliki svećenik*, str. 175.

⁸⁴ Bilo bi potpuno apsurdno ako bismo te tekstove dovodili u vezu s prikazivanjem ljudskih žrtava i iz toga izvodili zaključak da je za spasenje bilo nužno prinošenje ljudske žrtve. Potanje o tome, vidi: K. Wengst, “... dass der Gesalbte gemäss den Schriften für unsere Sünden gestorben ist”. *Zum Verstehen des Todes Jesu als stellvertretender Sühne im Neuen Testament*, str. 37.

onda i vjernike osposobljuje za obuhvatno životno služenje Bogu i bližnjima.⁸⁵ Ovdje se od izvanjske obredne religije prelazi na religiju dara sebe u ljubavi.

Isusova je patnja potpuno izuzeta od bilo kakve povezanosti s grijehom. To je patnja preuzeta iz čiste ljubavi. Stoga je ona mogla postati Bogu ugodni prinos. Krist je bio preobražen svojom egzistencijalnom žrtvom. On je tom žrtvom bio *usavršen (teleiotheis)*, gotovo bi se moglo reći da je bio *zareden za svećenika*.

Njegov bespriječni prinos samoga sebe u kontrastu je sa zemaljskim velikim svećenicima, koji su trebali najprije okajavati svoje vlastite grijehe (Lev 16,6; Heb 7,27). Isus to nije trebao, jer je bio bezgriješan. Istina, da bi postao *samilostan Veliki svećenik* i na taj način mogao uspješno vršiti svoju posredničku svećeničku službu, Isus se u svemu trebao izjednačiti s ljudima, izuzev u grijehu. Naš autor to izriječno, i to opetovano naglašava. Tako u Heb 4,15 čitamo: "Ta nemamo takva Velikog svećenika koji ne bi mogao biti supatnik u našim slabostima, nego poput nas iskušavana svime, osim grijehom."⁸⁶

Prema Starom zavjetu veliki je svećenik bio posvećen pomoću ritualne žrtve zvane *teleiosis*, koja ga je potom osposobljavala da prinosi ritualne žrtve za narod (Heb 5,1). U Kristovu slučaju, ne postoji ritualna žrtva posvećenja, nego egzistencijalna preobrazba pomoću bolnog događaja preuzetog u molitvi. To je Kristova *teleiosis* (usp. Heb 5,7–9), njegova svećenička posveta, duboka preobrazba Kristova čovječstva. Na taj način on je "bio usavršen" (5,9; 7,28). Postigao je u svojoj ljudskoj naravi savršenost koju nije posjedovao od prvog trenutka. Ta savršenost je sada vječna. Ona ga je osposobila da postane "Veliki svećenik zauvijek" (6,20; 7,16–17).

Egzistencijalna Kristova preobrazba čini ga savršenim Posrednikom, "uzrokom vječnoga spasenja za sve one koji ga slušaju"; to čini nepotrebnom svaku drugu žrtvu. Krist nije bio postavljen za svećenika da prikazuje potom darove i žrtve (5,1). On je postao savršen svećenik posredstvom prikaza

⁸⁵ Usp. K. Backhaus, *Der Hebräerbrief*, str. 319.

⁸⁶ Potanje o tome, vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 184.

koji bijaše egzistencijalna preobrazba njega samoga. Njegov jedinstveni prikaz tvori u isto vrijeme žrtvu svećeničke posvete, žrtvu okajanja, žrtvu Saveza, žrtvu zahvale, dakle, preuzima mjesto svih žrtava, upravo jer ostvaruje istinsko posvećenje čovjeka, ne ritualno, nego stvarno, ne izvanjsko, nego duhovno i potpuno.⁸⁷

Između Kristova svećeništva i njegove žrtve i svećeništva velikog svećenika i njegovih žrtava postoji sličnost, razlika i nadmoć; drukčije rečeno, postoji: kontinuitet, diskontinuitet, nadilaženje.

Istinska svećenička posveta treba biti zapravo potpuna preobrazba čovjeka, koja ga stavlja u stanje da uđe u intimni odnos s Bogom i tako uspješno vrši svoju posredničku svećeničku ulogu: zauzimati se kod Boga za ljude.⁸⁸ Čovjek grješnik nedostojan je i nesposoban da se približi Bogu. Treba biti preobražen do kraja.

Teleiosis koju je propisivao mojsijevski Zakon nije zasluživala uistinu svoje ime, jer nije stvarno preobražavala čovjeka koji ju je primao. To je bio samo skup izvanjskih obreda, koji je naznačavao preobrazbu, ali nije ju stvarno ostvarivao. Autor primjećuje: "Zakon nije ništa priveo k savršenstvu" (Heb 7,19).⁸⁹ Zaključujući sedmo poglavlje, naš autor to još jednom potvrđuje s primjenom na velike svećenike kad kaže: "Zakon doista postavi za velike svećenike ljude podložne slabosti" (7,28).⁹⁰

Stoga je bilo potrebno da se pojavi jedan drugi svećenik, jedan koji će pomoću jednog istinskog usavršenja (*teleiosis*), stvarne preobrazbe biti postavljen kao svećenik. Ne više ritualna posveta, nego egzistencijalna žrtva koja se izljuje

⁸⁷ Usp. A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 122.

⁸⁸ Usp. H. Hübner, "τελείωσιν vollenden", u: EWNT, III, str. 825–828; B. Lujčić, *Isusova otvorena antropologija*, str. 247.

⁸⁹ Vidi: A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, str. 133.

⁹⁰ Činjenica da su svećenici bili podložni slabosti, providjela je dva važna elementa koja kontrastiraju Kristovo svećeništvo. Prvo, oni griješe (7,27) dok je on bezgrišan (4,15); i drugo, oni su smrtni (7,23), dok on živi zauvijek (7,24–25).

uistinu u božansku vječnost. Za razliku od starozavjetnih svećenika, Krist je prinio žrtvu jednom zavazda, žrtvu osobnu, prinos sebe samoga (Heb 7,27; 10,10). Pomoću te žrtve on je bio "zauvijek usavršen" (7,28).⁹¹ Postavši dionicima njegove *savršenosti*, i mi smo pozvani da prinosimo egzistencijalni kult, da nasljeđujemo Krista noseći svoj vlastiti križ (Heb 13,13: "Stoga iziđimo k njemu izvan tabora noseći njegovu muku"; usp. Iv 19,17; Mt 10,38; 16,24). Prava žrtva je od Boga omogućeno i nošeno samopredanje.

U gore navedenim odlomcima autor je iznio na vidjelo važne informacije, koje će čitateljima pomoći da shvate poruku središnje rasprave u Heb 8,1–10,28. Tu se Isusovo okajničko djelo kao Velikog svećenika iznosi na vidjelo u usporedbi s levitskim svećenicima i njihovim žrtvama.

2.3. *Novi tip žrtve (Heb 8,1–9,28)*

Svečani izričaj koji uvodi čitavu sekciju (8,1–9,28), vrlo jasno pokazuje njezinu važnost, jer je označuje kao "glavni predmet" čitave rasprave, što potpuno odgovara njezinu središnjem položaju u strukturi. I doista, u cjelokupnoj Poslanici sekcija koja započinje u 8,1 nalazi se u središtu. To je i najduža od svih sekcija. Analiza unutarnje strukture teksta pokazuje da ta sekcija zauzima središnje mjesto: smještena je u središtu trećega dijela (5,11–10,39), koji tvori središnji dio homilije; prethodi mu pet sekcija i iza njega slijedi isto toliko sekcija.⁹² Glavni predmet o kome se raspravlja u ovom žarištu naše Poslanice, jest žrtva pomoću koje je Krist "bio usavršen" (7,28) i tako postao Posrednik novoga Saveza.

Za razliku od starozavjetnih žrtava, Kristova egzistencijalna žrtva djelotvorna je i konačna. Pomoću te žrtve on je "bio usavršen" i tako je mogao biti pripušten u nebo samo (9,12.14). Mi sada imamo "takva Velikog svećenika"⁹³ koji *sjede*

⁹¹ Usp. B. Lujčić, *Isusova otvorena antropologija*, str. 247.

⁹² Usp. A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 21.173.

⁹³ "Takva Velikog svećenika" može se odnositi na ono što je rečeno u 7,26–28 ili na ono što se o Velikom svećeniku kaže u ova dva retka (8,1–2).

zdesna prijestolju Veličanstva na nebesima⁹⁴ kao bogoslužnik (*leitourgos*)⁹⁵ Svetinje i Šatora istinskoga što ga podiže Gospodin, a ne čovjek” (8,1–2; Ps 110,1.4). Izvršavanje ovoga novog svećeništva smješta se dakle u nebo⁹⁶. Stavljani kao uvod čitavoj sekciji, ti redci tvore reformulaciju najave teme. Akcija koja “je usavršila” Krista, usavršila ga je u smislu da je od njega učinila “bogoslužnika Svetinje i Šatora istinskoga”, a to je upravo tema koju autor ovdje razvija.⁹⁷

Polazeći od činjenice da se “svaki veliki svećenik postavlja da prinosi darove i žrtve”, naš autor zaključuje kako je bilo potrebno da i novi Veliki svećenik “ima što bi prinio” (8,3). On ovdje ne precizira u čemu se sastojao taj Isusov žrtveni prinos; za to je rezervirao drugi veliki paragraf ovoga središnjeg dijela poslanice (9,11–28). U ovom prvom velikom paragrafu (8,3–9,10) naš autor iznosi na vidjelo nedostatnost i prolaznost starog bogoštovlja: staro bogoštovlje je zemaljsko i figurativno: “Ono služi slici i sjeni onoga nebeskoga” (Heb 8,5; usp. 9,24; 10,1).⁹⁸ Naprotiv, Kristova žrtva smještena je “na kraju vjekova” (Heb 9,26) te otvara drugu fazu spasenja. Krist je “prokrčitelj” (*arhegos*: usp. Heb 12,2), on utire put i predvodi one koji ga slijede u slavu Božju.

Ovdje i u drugim pasusima govornik polazi od biblijske eshatološke koncepcije, prema kojoj prvo nesavršeno zemalj-

⁹⁴ Izričaj “koji sjede zdesna prijestolja Veličanstva na nebesima” ima dva vida u Poslanici Hebrejima. Prvo, on locira uzvišenog Gospodina (12,2), i drugo, on označuje ispunjenje njegova svećeničkog djela (1,3; 10,12). Krist nije prestao biti svećenik time što je jednom prikazao samoga sebe (7,3.21.24). U statusu u kome se nalazi nakon svoga uzvišenja i u blizini prijestolju Božjem, on stalno zagovara u korist bogoslužnika.

⁹⁵ Obično ovaj termin označuje “javnog službenika”, ali u ovom kontekstu on poprima kulturalno značenje.

⁹⁶ Nemogućnost da naš Veliki svećenik bude svećenik na zemlji (r. 4), temelji se na Mojsijevu zakonu koji svećeničke funkcije rezervira za Levijevu pleme (Br 3,38; usp. Heb 7,13–14). To preciziranje odgovara Isusovu proreknuću koje je dao prigodom svojega procesa pred Sinedrijem: “Odsada ćete gledati Sina Čovječjeg gdje sjedi zdesna Sile i dolazi na oblacima nebeskim” (Mt 26,64; Mk 14,62).

⁹⁷ A. Vanhoye, *L' Epistola agli Ebrei. “Un sacerdote diverso”*, str. 22. 161.175.

⁹⁸ Autor ovdje uzima kao bazu pouku koju je Bog dao Mojsiju u Izl 25,40.

sko ostvarenje prethodi i naviješta konačno savršeno ostvarenje Božjeg plana. Šator koji je podigao Mojsije prethodio je i naviještao "veći i savršeniji Šator" o kojem će se govoriti u 9,11 kad se bude govorilo o Kristovu prinosu.⁹⁹

2.3.1. Nedostatnost starog bogoslužja (8,1–6)

Autor ovdje najprije iznosi na vidjelo nedostatnost i prolaznost starog bogoštovlja: staro bogoštovlje je zemaljsko i figurativno: "Ono služi slici i sjeni onoga nebeskoga" (Heb 8,5; usp. 9,24; 10,1). Naprotiv, Kristova žrtva je djelotvorna i konačna. Mi sada imamo "Velikog svećenika koji *sjede zdesna* prijestolja Veličanstva na nebesima¹⁰⁰ kao bogoslužnik (*leitourgos*) Svetinje i Šatora istinskoga što ga podiže Gospodin, a ne čovjek" (8,1–2). Dakle, za razliku od zemaljskih žrtava starozavjetnih svećenika, Isusov žrtveni prinos sadrži jedan nebeski vid (8,4; usp. 7,13–14). To uzvišenije bogoslužje povezano je s uspostavom novoga, "boljega Saveza" (8,6), koji je utemeljen "na boljim obećanjima". Krist je "Posrednik" (*mesites*) toga boljeg Saveza. Posrednik je netko tko se nalazi posred i traži da uspostavi dobre odnose između dvije strane. Izričaj "Posrednik Saveza" nalazi se samo u Poslanici Hebrejima, i to tri puta (Heb 8,6; 9,15; 12,24). Naš autor zaključuje: "Da je onaj prvi bio besprijekoran, ne bi se drugome tražilo mjesto" (8,7). Kao argument za tu svoju tvrdnju da stari Savez nije bio savršen, naš autor navodi mnogostrukost žrtava i njihovo neprestano ponavljanje (7,23; 9,6.25; 10,11). Kao kontrast tim mnogim svećenicima i ponavljanim žrtvama stoji sada jedan jedini Veliki svećenik, Krist, i njegov samoprinis "jednom zauvijek" (7,24; 9,12.25; 10,12.14), što je posebnost Kristove liturgije.

⁹⁹ Usp. A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 177.

¹⁰⁰ Izričaj "koji *sjede zdesna* prijestolja Veličanstva na nebesima" ima dva vida u Poslanici Hebrejima. Prvo, on locira uzvišenog Gospodina (12,2), i drugo, on označuje ispunjenje njegova svećeničkog djela (1,3; 10,12). Krist nije prestao biti svećenik time što je jednom prikazao samoga sebe (7,3.21.24). U statusu u kome se nalazi nakon svoga uzvišenja i u blizini prijestolju Božjem, on stalno zagovara u korist bogoslužnika.

2.3.2. Neuspješnost staroga Saveza (8,7–13)

Ovaj drugi paragraf, 8,7–13, reflektira o naravi boljega Saveza, uz pomoć navoda Jr 31,31–34. Taj novi Savez bit će označen time da će Zakon ovaj put biti upisan u ljudsko srce (r. 10cd)¹⁰¹ i da se Bog više neće sjećati grijeha (r. 12)¹⁰². Objekte činjenice osposobit će narod da vjernije opslužuje Savez. Nastup tog novog Saveza dokida, dovodi do “nestanka” starog Saveza (8,13). Naš autor je uvjeren o kraju staroga Saveza kao legislativne i kulturalne ustanove (što ne znači kraj veza ljubavi između Boga i njegova naroda, usp. Rim 11,28–29) i u isto je vrijeme osvjedočen o trajnoj vrijednosti Staroga zavjeta kao objave. U ovom pasusu, kao i drugdje, naš autor se oslanja upravo na Stari zavjet kao objavu kako bi ustvrdio konac uloge staroga Saveza kao legislativne i kulturalne ustanove.

2.3.3. Ustanove starog bogoštovlja nedjelotvorne (9,1–10)

Treći paragraf, 9,1–10, razmatra ritual staroga Saveza, i naglašava da on nije bio kadar usavršiti savjest njegovih štovatelja (usp. 7,18). U 9,2–5 pisac opisuje šator koji je podigao Mojsije. U njemu su se razlikovala dva dijela: Svetinja i Svetinja nad svetinjama, koje je dijelila druga zavjesa (Izl 26,33).¹⁰³ Jedino je veliki svećenik smio ući u Svetinju nad svetinjama, jednom godišnje, “i to ne bez krvi” (9,6–7).¹⁰⁴ On je tom prigodom krvlju žrtvenih životinja škropio poklopac

¹⁰¹ Termin “srce” (*leb*) u Bibliji označuje čitav unutarnji vid osobe (shvaćanje, volju i čuvstvenost). Svojim spasonosnim zahvatom Bog će učiniti da njegova volja bude shvaćena i prihvaćena na dubinski način, s ljubavlju. Čitava nutrina ljudskog bića bit će tako preobražena.

¹⁰² Usp. A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 167–169.171. Nalog da se pounutrašnji Savez, nalazi se i drugdje u Starom zavjetu (npr. Izr 3,3; 7,3). Jedna od glavnih značajki toga novog Saveza bit će stvarno oproštenje grijeha: “jer ću se smilovati bezakonjima njihovim i grijeha se njihovih neću više spominjati” (Heb 8,12).

¹⁰³ Potanje o tome, vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. “Un sacerdote diverso”*, str. 170–171.

¹⁰⁴ Lev 16,14–15 propisuje da veliki svećenik nosi krv žrtvovanih bikova i jaraca u Svetinju nad svetinjama i da njome poškropi pomirilište (*kapporet*). Na taj način on okajava najprije za samoga sebe i svoju obitelj

Kovčega saveza (hebr. *kapporet*; usp. Izl 25,17–22), koji se smatrao povlaštenim mjestom Božje nazočnosti, odakle dolazi oprostjenje grijeha i obnova Saveza s Bogom (Lev 16,2.12–19). U 9,8–10 pisac objašnjava simboličko značenje tog strogo odvajanja dvaju dijelova svetišta i složenog ceremonijala kojeg se imao držati veliki svećenik prilikom ulaska u Svetinju nad svetinjama. Ta je simbolika dvostruka. Prvo, ona označuje da je nepristupačan put pravom svetištu, da ljudi ne mogu pristupiti Bogu; drugo, to je zato što savjest vjernika nije očišćena od grijeha samim tim izvanjskim obredima.¹⁰⁵

U tom starom žrtvenom kultu “prinose se darovi i žrtve koje ne mogu u savjesti usavršiti bogoslužnike – sve same na icima i pićima i raznim pranjima utemeljene uredbe, nametnute do časa ispravka” (Heb 9,9–10). Te nam žrtve ne mogu podariti *teleiosis* koja ide do dna, do u savjest. Ovdje opažamo izvornu i duboku perspektivu o cilju žrtvenog prinosa. Obično se žrtva shvaća kao sredstvo da se ugodi Bogu i da se postigne nešto od njega. Naprotiv, naš autor nam kaže da učinak žrtve treba biti preobrazba onoga koji je prinosi, ne površna preobrazba, nego dubinska: preobrazba u središtu čovjeka, u njegovoj savjesti.¹⁰⁶ Naš autor izjavljuje da žrtve staroga Saveza nisu bile u stanju da ostvare preobrazbu na toj razini.

Istina, čišćenje je bilo bitan dio rituala staroga Saveza i tu postoje propisi koji su ravnali njegovim izvršavanjem (Lev 12–15). Ali većinom se tu radi o tjelesnom i ritualnom čišćenju, a ne nalazi se “savjest” kao njegov objekt. Naš autor opetovano naglašava nutarnje čišćenje nad vanjskim, čišćenje koje prodire do srži ljudskoga bića, do njegove savjesti: *syneidesis* (9,9.22.23; 10,2; 13,18). Stari obredi bijahu izvanjski, ostajahu na površju, dok ono što je bilo potrebno bijaše nutarnja preobrazba. Prema tumačenju našeg autora, svaka žrtva trebala bi biti *teleiosis*, čin koji nutarnje usavršuje onoga koji je prinosi, što uključuje nutarnji zahvat Duha Svetoga, jer

(Lev 16,6) i za grijeha naroda (Lev 16,16). Usp. G. Fischer – K. Backhaus, *Sühne und Versöhnung*, str. 94s.

¹⁰⁵ Potanje o tome, vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 164; A. Vanhoye, *L'Épistola agli Ebrei*. “*Un sacerdote diverso*”, str. 173.

¹⁰⁶ Usp. *Isto*, str. 185.

samo je Duh Sveti kadar očistiti i posvetiti “savjest”. Stoga stari oblici kulta bijahu samo slika za sadašnje vrijeme; to su bile izvanjske, tjelesne uredbe čiji rok trajanja istječe s uspostavom savršenijeg kulta (9,9–10).

Sa Heb 9,9–10 naš autor zaključuje prvi veliki dio (8,3–9,10) središnje sekcije (8,1–9,28), konstatirajući nesposobnost starog obrednog i žrtvenog sustava; taj sustav nije bio kadar da dovede čovjeka u autentičan odnos s Bogom. Stoga su židovski obredi, koji dolaze do vrhunca u liturgiji Dana pomirenja (Heb 9,1–10), trebali ustupiti mjesto Kristovoj žrtvi (9,11–14), koja je potpuno drugačije naravi, i koja je u stanju “usavršiti, u savjesti, onoga koji prinosi”. Upravo se o tome govori u sljedećem paragrafu (9,11–28).

2.3.4. Nove uredbe (9,11–14)

Četvrti paragraf, 9,11–14, predstavlja ritual novoga Saveza s ciljem da iznese na vidjelo superiornost Kristove žrtve u odnosu na one zemaljskoga velikog svećenika. Vršiti to usporedbom s najsvetčanijom žrtvenom ceremonijom starog Zakona na Dan pomirenja (*Jom kippur*; usp. Izl 25 – 26; Lev 16,29–34). Krist je sa svojom ljudskom naravi došao pred Boga u nebesko svetište (ne u Šator), ušao je jednom zauvijek (ne jednom na godinu), ne snagom krvi jaraca i bikova, nego snagom svoje krvi i time nam stekao vječno otkupljenje (*lytrosis*: 9,11–12),¹⁰⁷ otvorio pristup k Bogu.¹⁰⁸ Ovdje se naglašava važnost krvi i u jednom i u drugom slučaju. Ako je već krv životinja postizala stanovit učinak na području ritualne čistoće (Lev 17,11)¹⁰⁹, “koliko će više (*poso mallon*) krv Kristova – koji po Duhu vječnom samoga

¹⁰⁷ Od ideje otkupa, tj. oslobođenja uz pomoć plaćanja određene cijene, lako se prelazi na onu oslobođenja s drugim tipom zahvata.

¹⁰⁸ Usp. A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 156. 176. 181; A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 197. Upravo to želi naglasiti Marko kad kaže da se prigodom Isusove smrti hramska zavjesa, koja je dijelila Svetinju od Svetinje nad svetinjama, razdrila nadvoje (Mk 15,37). Odsele povlašteno mjesto susreta s Bogom nije Hram, nego osoba Uskrslog Krista.

¹⁰⁹ Dok je u 9,9 naš autor iznosio na vidjelo neuspješnost staroga kulta, ovdje mu priznaje stanovitu učinkovitost, ali osjeća potrebu naglasiti da se radi

sebe bez mane prinese Bogu – očistiti savjest našu od mrtvih djela,¹¹⁰ na službu Bogu živomu” (9,13–14; 10,10.14). Stari obredi nisu bili kadri usavršiti savjest bogoslužnika, za razliku od Kristove žrtve koja upravo to čini. “Usavršiti” znači očistiti savjest od krivnje koja proizlazi iz svijesti grijeha (usp. 10,2) i tako osposobiti za pristup k Bogu (10,21–22).¹¹¹ A taj nov način pristupa k Bogu otvoren je Isusovom žrtvom, njegovim samoprinomom.¹¹² Ta nova egzistencijalna žrtva novoga Saveza ispunja ono što stari Savez i njegovi obredi nisu mogli ostvariti. Isusova žrtvena smrt, koja je drugdje u Hebrejima sredstvo njegova usavršenja, čini ga istodobno “izvorom vječnoga spasenja” (5,7–10). Jednom zauvijek narav Kristove žrtve bitan je dio usporedbe između staroga i novoga Saveza u Hebrejima (7,27; 9,26.28; 10,10). Izvanjskim “darovima i žrtvama” (9,9–10) koji su se prinosili u starom kultu ovdje se suprotstavlja osobni Kristov prinos; “obredima tjelesnim” suprotstavlja se prinos potaknut od “Duha vječnoga”; nesposobnosti starih žrtava da “usavrše u savjesti” sada se suprotstavlja žrtva koja je kadra “očistiti našu savjest”.

U 9,11–12 kaže se da je Veliki svećenik jednom zauvijek ušao u Svetinju i tako polučio vječno otkupljenje. Autor precizira da je tamo ušao “po većem i savršenijem Šatoru – nerukotvorenu, koji nije od ovoga stvorenja” i “po svojoj krvi”, a ne po krvi jaraca i junaca. Sveti Ivan Krizostom “veći i savršeniji Šator” tumači kristološki. Po tom tumačenju, “on označuje ovdje njegovo tijelo”¹¹³. Dakle, Krist je u Svetinju ušao “po

o učinkovitosti na razini “tijela”, izvanjskoj razini, koja je mnogo niža od učinkovitosti krvi Kristove.

¹¹⁰ Isti izričaj “mrtva djela” susrećemo i u 6,1, koji se ne odnosi na “djela Zakona”, nego radije na grijeha, koji vode u smrt.

¹¹¹ Činjenica je da je prema Levitskom zakoniku pristup u Svetinju nad svetinjama bio otvoren jedino velikom svećeniku, i to samo jednom na godinu, a svi drugi su bili isključeni: bilo im je strogo zabranjeno prijeći zavjesu koja je dijelila Svetinju od Svetinje nad svetinjama.

¹¹² Usp. Aelred Cody, *Heavenly sanctuary and liturgy in the Epistle to the Hebrews: the achievement of salvation in the Epistle's perspective*, St. Meinrad, Indiana, Grail Publications, 1960., str. 133.

¹¹³ Ivan Krizostom, *Enarratio in Ep. ad Hebraeos*, u: PG 63,119.

svome tijelu” i “po svojoj krvi”. Iz opisa “veći i savršeni” jasno proizlazi da se ovdje ne misli na Isusovo zemaljsko tijelo (ono još nije bilo savršeno), nego na njegovo preobraženo uskrsno tijelo (usp. 2,9), koje je “bilo usavršeno” (5,9; 7,28) njegovom mukom, koja je bila življena kao prinos sinovske i bratske ljubavi (2,10; 5,8). Za vrijeme svoga zemaljskog života Isus je postao “u svemu sličan braći” (2,17), postao je sudionikom njihove krvi i mesa (2,14), preuzeo je “tijelo slično onome grijeha” (Rim 8,3). Snagom pashalnog otajstva njegova ljudska narav bila je potpuno obnovljena Duhom i primila svu sinovsku slavu (usp. Rim 1,4; 1 Kor 15,45). Samo tom “snagom nerazrušivog života” (Heb 7,16) on je postao Veliki svećenik¹¹⁴. Dakle, naš autor ovdje govori o “većem i savšenijem šatoru” (9,11) koji je uzeo mjesto, za odnose s Bogom, “prvoga šatora” (9,2.6) staroga svetišta. Tijelo proslavljenog Krista je novi “šator”¹¹⁵. Proslavljeno Kristovo tijelo nije svetište čiji bi pristup ostao zatvoren narodu, kao što je to bilo staro svetište; naprotiv, to je kuća otvorena svim vjernicima, i to u svako vrijeme (usp. Heb 3,6.14; 1 Pt 2,4–5). To je “istinski” šator (8,2), jer nije kao šator koji je podigao Mojsije, jednostavna prefiguracija, nego njegovo puno ostvarenje.

Umjesto da govori globalno o “svetištu” (*naos*: Mt 26,61; Mk 14,58; Iv 2,19–21) naš autor pravi distinkciju između prvoga i drugog šatora i poistovjećuje tijelo Kristovo samo s prvim šatorom, koji se predstavlja kao sredstvo da se uđe u obitavalište Božje. Ta distinkcija nije bez značenja. Za našeg autora problem je bio samo da se zamijeni prvi šator, koji nije dopuštao pristup k Božjem obitavalištu, s jednim novim sredstvom koje će biti u stanju da osigura taj pristup. Drugim riječima, problem je bio onaj uspješnog posredništva. Ovdje, kao i u definiciji velikog svećenika (5, 1), autor promatra svećeništvo

¹¹⁴ Usp. A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 202. To se tumačenje dobro slaže s evanđeoskom predajom o Kristovu uskrsnom tijelu, koje se predstavlja kao novo svetište sagrađeno u tri dana (usp. Mt 26,21; 27,40; 27,51 i par.). Ivan izrijeком kaže da se Isusova izjava o razrušenju i o ponovnom sagrađenju svetišta odnosila na “svetište njegova tijela” (Iv 2,19–22).

¹¹⁵ Sveti Pavao govori o smrtnom tijelu kao jednom šatoru (2 Kor 5,1.4).

prije svega kao posredništvo. Drugdje Isus izriječno izjavljuje: Nitko ne dolazi Ocu osim po meni" (Iv 15,6). U Heb 10,19–21 autor će još jasnije protumačiti tu perspektivu, potvrđujući ovo tumačenje "većeg i savršenijeg šatora" kao Kristova proslavljenog tijela.

Pashalno Kristovo otajstvo učinilo je od njega savršenog Velikog svećenika, koji je ostvario do savršenstva svećeničko posredništvo. Ono što je u liturgiji starog Saveza bilo samo figuracija, u Kristu je postalo puno ostvarenje. Svojom ljudskom naravi, koja je bila usavršena njegovom mukom i uskrsnućem, Krist je na savršen i definitivan način ušao u svijet Božji, u nebesko zajedništvo s Bogom (usp. Mk 16,19; Lk 24,51). Kristovo uskrsnuće prvi je čin novoga stvaranja. To nije bio povratak na zemaljski život, nego inauguracija jednog potpuno novog tipa postojanja. On je tu ušao "jednom zauvijek". Kako smo već istaknuli, ta preobrazba smrti bila je plod dvostrukog raspoloženja: raspoloženja savršene poslušnosti Bogu i potpune solidarnosti s nama ljudima (usp. 4,15–5,10).

I ovdje između Velikog svećenika novoga Saveza i židovskih velikih svećenika postoji sličnost i razlika. Sličnost, jer je i židovski veliki svećenik ulazio u drugi šator (9,7); razlika, jer je židovski veliki svećenik tu ulazio samo "jednom na godinu", a ne "jednom zauvijek", kao Veliki svećenik novoga Saveza. Osim toga, židovski veliki svećenik je, nakon što je obavio propisane obrede, morao napustiti drugi šator; onamo je ponovno mogao ući samo godinu dana kasnije, na blagdan *Jom Kippur*, i opet samo na kratko vrijeme. Druga bitna razlika je ona svetišta: Krist nije ušao u zemaljsko svetište, nego u nebesko svetište (usp. 9,24).

Kristov ulazak u Svetište nije samo izvanredno postignuće za njegovu ljudsku narav, koja je tako "okrunjena slavom i čašću" (2,9), nego je čin svećeničkog posredništva koje pokazuje da je on "našao vječno otkupljenje" (9,12) za sav narod. To se otkupljenje bitno razlikuje od oslobođenja iz Egipta i od drugih privremenih božanskih zahvata, koji su se ostvarili tijekom povijesti, jer je "vječno"; smješta se na razinu koja nadilazi

vrijeme; uvodi u Božju vječnost i stoga je definitivno i potpuno, što uključuje dubinsko nutarnje očišćenje ljudske savjesti.¹¹⁶

Za razliku od starozavjetnih žrtava, krv Kristova je u stanju da "očisti savjesti" (9,14). Kristova je žrtva vrlo različita od starih žrtava jer je bila: 1) osobna žrtva, 2) žrtva jednog bezgrješnog bića, 3) žrtva koja je prinesena poticajem "vječnoga Duha". To je potpuni kontrast od staroga kulta, u kojemu veliki svećenik nije prikazivao samoga sebe, nego životinje; osim toga, on nije bio bezgrješan i obavljao je "tjelesne obrede" (9,10) gdje nije bilo prisutno djelovanje Duha.

Židovski veliki svećenik nije mogao prikazati samoga sebe jer nije bio žrtva dostojna da se prinese niti je bio kadar da se prinese. Da bi bila dostojna da se prinese svetomu Bogu, žrtva je trebala biti "besprijekorna", bez ikakva nedostatka. Termin *amomos* (ἄωμος: besprijekoran; bezgrješan) mnogo puta nalazimo u ritualnim propisima Levitskog zakonika i Knjige Brojeva. Veliki svećenik nije bio "besprijekoran, bezgrješan", nego grješnik; Zakon je propisivao da prinosi žrtve za svoje grijeha (Lev 9,7; 16,6); stoga nije mogao prinijeti samoga sebe. S druge strane, on to nije ni bio kadar učiniti, jer, da bi netko prinio samoga sebe, on treba biti prožet i nošen savršenom nesebičnošću i velikodušnošću, a grješnik to nije, jer je grijeh uvijek jedan oblik egoizma.

Za razliku od starih velikih svećenika, Krist je bio žrtva potpuno dostojna da se prinese i veliki svećenik kadar da prinese samoga sebe. Bio je uistinu "besprijekoran, bezgrješan". U slučaju žrtvenih životinja, ta kvalifikacija označavala je samo odsutnost tjelesnih nedostataka (usp. Mal 1,13–14). U slučaju ljudi, označava moralnu i religioznu savršenost (usp. Ps 15,2; 18,24; 19,14). Krist je tu savršenost posjedovao; bio je "svet, nedužan, bezgrješan" (Heb 7,26) ili, kako Petar kaže, "Jaganjac nevin i bez mane" (1 Pt 1,19) koji "grijeha ne učini nit mu usta prijevaru izustiše" (1 Pt 2,22). Kao takav, on nije trebao prinositi izvanjske žrtve, nego je "prinio samoga sebe", siguran da će to biti prinos mio Bogu. On nije prolijevao tuđu krv, nego je prolio svoju vlastitu. No Krist se nije sam ubio,

¹¹⁶ Vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei*. "Un sacerdote diverso", str. 204.

nego je bio ubijen, podnio je smrt iz ljubavi.¹¹⁷ Možemo reći da je bio prinositelj i žrtva ujedno. Židovski svećenici nisu to bili u stanju jer su bili grješnici.¹¹⁸ Osim što je bio dostojna žrtva, Krist je bio i svećenik kadar da prinese samoga sebe, jer je taj svoj prinos obavio na poticaj “vječnoga Duha”¹¹⁹. Animiran nutarnjom snagom Duha Svetoga, Isus je imao duhovnu snagu koja mu je bila potrebna da preobrazi vlastitu smrt osuđenika u prinos sebe samoga Bogu, za spas svih ljudi. Bio je spreman ostvariti potpunu poslušnost Bogu (Heb 5,8) i potpunu solidarnost s ljudima (4,15). Ljudska Kristova narav bila je tako uzdignuta do Boga, na razinu savršenoga i konačnog ujedinjenja s Bogom u nebeskoj slavi (9,24). Samo tako je mogao polučiti “vječno otkupljenje” (9,12) i omogućiti primanje “vječne baštine” (9,15).

Izričajem “samoga sebe prinese Bogu” autor ističe žrtveni značaj Kristova pashalnog otajstva, njegove muke i proslavljenja. Spomen “krvi Kristove” u istoj izjavi ne ostavlja nikakve sumnje glede toga. Ipak, proglasiti smrt jednog osuđenika od javne vlasti žrtvom, nije bilo uobičajeno. Smaknuće jednog osuđenika na smrt i žrtva koja se prinosila u Hramu bijahu potpun kontrast. Razumljivo je onda da događaj Isusove muke i smrti nije prvotno bio prikazan kao ritualna žrtva, nego kao niz egzistencijalnih činjenica: Židovi su Isusa osudili na smrt, Bog ga je uskrisio (usp. Dj 2,23–24; 3,15; 4,10; 5,30). U tim se događajima prepoznalo ispunjenje Božjeg plana, naviještenog u Pismu (1 Kor 15,3–4). Naglašava se da Isus nije bio pasivna žrtva, nego je imao velikodušan stav, izražen u egzistencijalnim terminima: došao je “da služi

¹¹⁷ I ovdje treba naglasiti da je ta Isusova ljubav ujedinjavala u sebi dvije ljubavi: ljubav prema Bogu i ljubav prema ljudima.

¹¹⁸ Usp. B. Lujčić, *Isusova otvorena antropologija*, str. 252.

¹¹⁹ Izričaj “Duh vječni” dolazi samo ovdje u čitavoj Bibliji. Jasno je onda da je teško odrediti njegovo točno značenje. Mnogi tumači drže da bi taj izričaj bio drukčiji način da se označi Duha Svetoga (Heb 3,7; 9,8; 10,14). Zapravo, mnogi stari grčki rukopisi i prijevodi imaju ovdje “Duh Sveti” umjesto “Duh vječni”. To tumačenje ima potporu u evanđeoskim danostima (usp. Mt 4,1; Lk 4,1.14.18; Iz 6,1). Potanje o mogućim tumačenjima i shvaćanjima tog izričaja, vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. “Un sacerdote diverso”*, str. 206–208.

i život svoj dade kao otkupninu za mnoge" (Mt 20,28; usp. 1 Tim 2,6); predstavlja se kao "dobri pastir" koji "daje vlastiti život za ovce" (Iv 10,11); on "sam sebe dade za grijehе naše" (Gal 1,4). Tek u Ef 5,2 ti su egzistencijalni izričaji kompletirani žrtvenim terminima: "Krist vas je ljubio i sebe predao za nas, kao *prinos i žrtvu* Bogu na ugodan miris". Poslanica Hebrejima čini još jedan korak: upotrebljava žrtveni glagol, "prikazati", ali u izričaju "prikazati samoga sebe", koji nikad ne susrećemo u ritualnim zakonima Staroga zavjeta. Do davanja žrtvenog značenja Isusovoj mucu i smrti na križu, moglo se doći samo na osnovi njegova uskrsnuća. Na taj se način naglašava da ono što se željelo postići prinošenjem starih žrtava, nalazi ispunjenje u ovoj Isusovoj egzistencijalnoj žrtvi.

Inzistiranje na krvi odgovara gledištu Staroga zavjeta, po kojemu je krv žrtvovanih životinja ostvarivala očišćenje, jer je krv sadržavala životnu snagu, koja je bila kadra da se pobjedonosno opre silama zla i smrti. Sam Bog izjavljuje: "Jer je život živoga bića u krvi. Tu krv ja sam vama dao da na žrtveniku njome obavljate obred okajanja za svoje živote. Jer krv je ono što ispašta za život" (Lev 17,11; usp. Pnz 12,23). Ali, u Kristovoj žrtvi, odnos između krvi i žrtve je obrnut: dok je u Starom zavjetu krv bila ona koja je davala vrijednost žrtvama, u Kristovu je slučaju njegova žrtva ta koja je dala vrijednost njegovoj krvi. Kristova krv je sveta jer je bila prolivena u poslušnosti Duhu Svetome (Heb 5,8; Iv 14,31), iz ljubavi prema Bogu i ljudima (Heb 2,17–18; 4,15; Ef 5,2). Krist je tako preobrazio svoje patnje i svoju smrt u prikaz koji vodi k Bogu. Kristova žrtva nije bila obred dodan njegovoj mucu; ona se sastojala u njegovoj samoj mucu i u njezinu slavnom završetku. "Krv Kristova predstavlja njegovu smrt, preobraženu u prinos koji od nje pravi pobjedu ljubavi nad smrću i tako izvorom života."¹²⁰

Za razliku od izvanjskih starozavjetnih žrtava koje daju "tjelesnu čistoću" (9,13), Isusova egzistencijalna žrtva polučuje očišćenje "savjesti" (9,14), prodire u nutrinu čovjeka. Dakle, Žrtva Kristova, koja je ostvarena u nutarnjoj poslušnosti Duhu

¹²⁰ A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei*. "Un sacerdote diverso", str. 211.

Svetom (9,14), u stanju je da dopre do naše "savjesti" i da je očisti "od mrtvih djela".

Izričaj "mrtva djela" susreli smo već u Heb 6,1. Tu se kaže da "odricanje od mrtvih djela" spada u osnovu kršćanskog nauka. Očito je da taj izričaj tu označuje grijeh. Oni se nikada tako ne zovu u drugim tekstovima Biblije. Moguće je da ovdje "mrtva djela" tvore antitezu s izričajem "Bogu živomu" (9,14). Autor na taj način želi naglasiti da "mrtva djela" onemogućuju pozitivan odnos sa "živim Bogom", i da ih stoga nužno treba otkloniti. Iako je onečišćenje savjesti, koje se ostvaruje pomoću moralnih grijeha, daleko teže od ritualnih onečišćenja, krv Kristova kadra je očistiti našu savjest i od tih "mrtvih djela". Ta krv dolazi od osobne žrtve jednog "bezgrješnog" bića (9,14) i sadrži očišćujuću snagu "Duha vječnoga", koji je odlučan za opraštanje grijeha (usp. Iv 20,22–23; 1 Kor 6,11). Ova tvrdnja u Heb 9,14 bliza je onoj u 1 Iv 1,7, gdje čitamo: "Krv Isusa, Sina njegova, čisti nas od svakoga grijeha" (usp. Otk 1,5). Učinkovitost krvi Kristove za "oprostenje grijeha" potvrđena je i u Mt 26,28 i u Ef 1,7. To nutarnje očišćenje pomoću krvi Kristove osposobljava nas da prikazujemo "kult Bogu živomu", pripušta nas u zajedništvo s Bogom.

2.3.5. Novi Savez (9,15–23)

Peti paragraf, 9,15–23, govori o nužnoj smrti Posrednika novoga Saveza (*diatheke*).¹²¹ Krist uspostavlja novi Savez¹²² prijateljstva između Boga i ljudi, Savez koji je zapečaćen njegovom krvlju (9,15–28).¹²³ Zapravo, za sklapanje Saveza potrebna je žrtva (usp. Izl 24,3–8). Krist je Posrednik novoga Saveza jer njegova krv otklanja zaprjeku grijeha koji priječe odnos sa "živim Bogom". Isto tako oporuka (*testamentum*) vrijedi tek nakon smrti oporučitelja (9,17–18). Polazeći od

¹²¹ Termin se u grčkom upotrebljava za označavanje "saveza" i "oporuke"; savez, jer stavlja narod u odnos s Bogom; oporuka, jer je povezana sa smrću koja otvara pristup k baštini.

¹²² Očito je da ovaj izričaj aludira na Jeremijino proroštvo, koje je naš autor naveo u 8,8–12.

¹²³ Usp. Isusove riječi nad kaležom na Posljednjoj večeri (Mk 14,24; Mt 26,28).

te dvije činjenice, naš autor zaključuje kako je Krist trebao umrijeti da bi sklopio novi Savez i da bi ga učinio plodonosnim (Heb 9,15–22), tj. da oni koji su pozvani prime “vječnu baštinu” koja je obećana (9,15). Osim toga, krv se gotovo neizostavno upotrebljavala u židovskim obrednim čišćenjima, tako da autor može reći: “bez prolijevanja krvi nema oprostjenja” (9,22)¹²⁴. Krv služi za čišćenje oltara (Izl 29,36–37; Lev 8,15; 16,19), za čišćenje odjeće velikoga svećenika (Lev 8,30). Ne samo stvari, nego se i osobe čiste krvlju (Lev 8,23–24.30; 14,7.14). “Krv okajava, ukoliko je život” (Lev 17,11). Prema Lev 16,30 krvne su žrtve na Dan pomirenja trebale polučiti oprostjenje od grijeha. Ipak, čišćenja staroga Saveza bila su samo sjene koje su tek dočaravale sliku ove nove stvarnosti (9,24). Krist je jednom jedincatom žrtvom, žrtvujući samog sebe, uništio grijeh i moć zla jednom zavazda (Heb 9,12.26) i uspostavio novi Savez. Dok je ova slika Isusa kao Velikog svećenika koji prikazuje samoga sebe kao žrtvu vlastita samo Poslanici Hebrejima (usp. Heb 13,11–12; Lev 16,27),¹²⁵ pojam da je on žrtvovao samoga sebe za druge nije (usp. Mk 10,45; Lk 1,68; 24,21; Rim 3,24; 1 Kor 1,30; Ef 1,7; Kol 1,14; Tit 2,14; 1 Pt 1,18–19).

Važan učinak Kristove otkupiteljske smrti je oprostjenje grijeha (9,22).¹²⁶ Kad autor navodi riječi proroka Jeremije o sklapanju novoga Saveza (Jr 31,31–34; Heb 8,8–12), on uključuje redak koji kaže: “jer ću se smilovati bezakonjima njihovim i grijeha se njihovih neću više spominjati” (8,12). Očišćujući učinak Kristove žrtvene krvi ispunio je taj dio Jeremijina proroštva.¹²⁷ To znači da je novi Savez na snazi.

¹²⁴ Nikada takvu izričitu tvrdnju ne susrećemo u Starom zavjetu. Susrećemo je u židovskoj predaji. U Talmudu se kaže: “Okajanje se ostvaruje samo s krvlju” (*Zebahim 6a*). Ali u drugim tekstovima židovstvo pripušta i druge načine okajanja. Sirah izjavljuje da “onaj koji poštuje oca okajava vlastite grijeha” (Sir 3,3) i da će “milostinja okajati grijeha” (3,30; usp. Tob 12,9).

¹²⁵ Uspoređujući Isusovu žrtvu sa žrtvama koje su se prinisile na Dan pomirenja (Lev 16,27), jasno izlazi na vidjelo da su Isusova muka i smrt shvaćene kao žrtva okajanja za grijeha.

¹²⁶ Pavao će reći: “Krist je umro za naše grijeha” (1 Kor 15,3).

¹²⁷ Usp. A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 191.193.

Od spomena “smrti” autor prelazi na ideju “baštine”. Za njega Kristova smrt nije samo smrt koja je polučila oprost grijeha, ni smrt koja je utemeljila nov Savez; to je istodobno smrt koja je pribavila pristup “obećanoj baštini”. Naš autor ovdje precizira da se radi o “vječnoj baštini” (9,12). Nešto kasnije će reći da je krv Kristova “krv vječnoga Saveza” (13,20). Sve to ima svoje utemeljenje u činjenici da je Krist, svojom žrtvom, nadvladao zaprjeku smrti i ušao u Božju vječnost, ne samo u svoju vlastitu korist nego i u korist “svih onih koji ga slušaju” (5,9).

2.3.6. Ulazak u nebo (9,24–28)

Šesti paragraf, 9,24–28, usredotočuje se specifičnije na nebesko svetište kao mjesto Kristova očišćujućeg obreda. U Heb 9,24–28 naš autor izrijekom kaže da su žrtve novoga Saveza savršenije i uspješnije od onih koje su se prinobile u starom Savezu.¹²⁸ Snagom svoje žrtve Krist nije ušao “u rukotvorenu Svetinju, protulik one istinske, nego u samo nebo: da se sada pojavi pred licem Božjim za nas” (9,24; usp. 6,20; 7,25).¹²⁹ Njegovo proslavljenje nije jednostavno individualno: ono je svećeničko, jer je proizišlo iz jedne žrtve koja je bila čin potpune solidarnosti s ljudima grješnicima i u njihovu korist. Uskrsli je prihvaćen u slavu Božju i tu kao Veliki svećenik “postavljen za ljude” (5,1). Tu je prihvaćen na definitivan način. Stoga, On ne treba da “mnogo puta prinosi samoga sebe kao što veliki svećenik svake godine ulazi u Svetinju s tuđom krvlju” (9,25).¹³⁰ Kristov ulazak u nebo ima jedincati i definitivni značaj. Jednom jedincatom žrtvom samoga sebe on je zauvijek

¹²⁸ Potanje o tome, vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 164.

¹²⁹ Staro je biblijsko osvjedočenje da hramovi koje je čovjek svojom rukom izgradio, nisu istinsko prebivalište Božje. Salomon u svojoj molitvi veli: “Ali zar će Bog doista boraviti s ljudima na zemlji? Ta nebesa ni nebesa nad nebesima ne mogu ga obuhvatiti, a kamoli ovaj Dom što sam ga sagradio!” (2 Ljet 6,18). Na istoj se crti nalazi i Stjepan kad u svojoj besjedi kaže: “Ali Svevišnji u rukotvorinama ne пребива” (Dj 7,48; 17,24).

¹³⁰ Vidi: A. Vanhoye, *L' Epistola agli Ebrei. “Un sacerdote diverso”*, str. 216. Polazeći od činjenice da je Kristova žrtva ostvarena njegovom smrću, naš autor zaključuje da se ona ne treba ponavljati: umire se samo jedanput.

dokinuo grijeh (9,26): “jednom se prinese da grijehe mnogih ponese” (9,28; usp. 7,27; 9,12; 10,10).¹³¹ Njegova otkupiteljska smrt nije bila jednostavna smrt, nego smrt preobražena u žrtveni prinos i stoga uspješna protiv grijeha. Ta Kristova žrtva smještena je “na kraju vjekova” (Heb 9,26) te otvara drugu fazu spasenja. Krist je “početnik” (*arhegos*: usp. Heb 12,2), on utire put i predvodi one koji ga slijede u slavu Božju. Budući da je pitanje grijeha već apsolvirano, Kristov drugi dolazak na kraju povijesti neće biti popraćen drugom okajavajućom žrtvom: Krist neće trebati ponovno umrijeti “za naše grijehe” (1 Kor 13,3). Radije, to će dovršiti spasenje, koje je već isposlovano njegovom smrću (usp. 1 Sol 1,10; Fil 3,20; Rim 5,9–10). U ovom kontekstu “spasenje” se odnosi na “vječno spasenje” iz 5,6, kojeg je Krist pionir (2,10) i izvor (7,25). Dakle, Kristova smrt ima vječne posljedice. Tu izranja na vidjelo novost novoga Saveza koji uspostavlja Krist.

Izričaj “onima koji ga očekuju” (9,28) priziva 5,9, gdje se Krista opisuje kao izvor vječnoga spasenja “svima koji ga slušaju”. Za našeg autora, spasenje je osigurano snagom Kristova samoprinos, što je potvrđeno njegovim uzvišenjem. Ali on ne potiče svoje čitatelje da jednostavno čekaju da ono stigne. Poticajne sekcije Poslanice Hebrejima podsjećaju čitatelje da će oni biti podvrgnuti sudu (2,1–3; 3,12–13; 4,1–2. 11–13; 6,4–8; 10,26–31; 12,3–11). Autor ih stoga poziva ne samo da ustraju nego i na poslušnost. Uzor je sam Krist, koji bijaše poslušan onomu koji ga je mogao spasiti od smrti (5,7).

2.3.7. Zaključak

Razlike između Kristove žrtve i one velikoga svećenika: Krist ne ulazi jednom na godinu, nego “jednom zavazda”, ne upotrebljava krv žrtava, nego “vlastitu krv”, i tako postiže vječno otkupljenje. On privodi kult kraju time što ga dovodi do njegova cilja.

Ljudska je narav potpuno obnovljena u Kristu, do te mjere obnovljena da se treba govoriti o novom stvaranju (usp. 2 Kor

¹³¹ Ovdje se može prepoznati jeka Iz 53,12: “Jer sâm se ponudio na smrt... da grijehe mnogih ponese na sebi.” “Mnogi” priziva ovdje Mk 10,45; 14,24.

5,17; Gal 6,15; Ef 4,24), o novom čovjeku (Ef 2,15; Kol 3,10). Radikalna obnova ljudske naravi u Kristu čini je sposobnom za savršeno zajedništvo s Bogom. Ne zaboravimo da se ta obnova ostvarila pomoću potpunog otvaranja Božjoj akciji u molitvi i u poslušnosti (5,7–8) sve do smrti.

Naš autor sintetizira dvije datosti kateheze Novoga zavjeta: 1) predstavljanje Krista kao žrtvenog prinosa (usp. 1 Kor 5,7; 1 Pt 1,19); 2) vid dragovoljnog dara od strane Isusa (Mk 10,45; Iv 10,18; Gal 1,4; 2,20). Autor prelazi od druge točke, od egzistencijalnog rječnika “dati, predati” na ritualni izričaj “prinijeti Bogu”, koji bolje izražava religiozni vid, kako se pokazuje, npr., u Isusovoj agoniji (Mt 26,36–46 i par.; Iv 8,29; 12,27–28; 14,30–31; usp. Heb 5,7–8). Potpuni izričaj “prinijeti samoga sebe Bogu” nije ritualan, nego tvori nečuvenu novost koja nadmašuje posvema stari ritual, pače, dokida ga, kako će biti rečeno kasnije (Heb 10,9).

Zapravo prikazujući samoga sebe, Krist je u isto vrijeme prinositelj i prinos, svećenik i žrtva, što nikada nije predviđeno u starom ritualu, koji je zahtijevao razlikovanje između svećenika i žrtve. Starim svećenicima nije bilo dopušteno da prinose sami sebe, jer nisu bili žrtve dostojne. Krist, naprotiv, bijaše žrtva dostojna Boga, jer bijaše “bez ljage”. *Amomos* u Pentateuhu izražava zahtjev koji se primjenjuje na žrtvu (Izl 29,1; Lev 1,3.10; itd.). Kako se radilo o životinjama, riječ se shvaćala kao odsutnost svakog tjelesnog nedostatka. U Kristovu slučaju smisao je očito dublji: izražava odsutnost svakoga grijeha (Heb 4,15), svake sukrovnje sa zlom (Heb 7,26). Isus je bio ispunjen snagom ljubavi, bez i najmanje sjene egoizma. Bio je potpuno predan volji Božjoj (Heb 5,8; 10,4–10) i potpuno solidaran s braćom (Heb 2,14–18), i sve to do smrti.

Budući da je bio bez ljage, Isus nije imao potrebu tražiti žrtvu izvan sebe sama, da pribjegava krvi jaraca i bikova. Mogao je prikazati sebe sama Bogu, sa sigurnošću da će biti ugodan prinos Bogu. U osobnom Isusovom samopredanju za svoje ostvaruje se konačno izmirenje s njegovim narodom, tako da Isusova smrt – predanje njegova tijela i krvi – dovršava sve

ono prema čemu je žrtveni kult stremio: izmireno zajedništvo čovjeka s Bogom.¹³²

Što je bio konkretan proces tog prinosa ostvarenog snagom Duha, to smo vidjeli u Heb 5,7–8. Snagom molitve Krist je prihvatio da se u njegovu životu ostvari u potpunosti volja Božja, koliko god to bilo zahtjevno i bolno. Tako se događaj Isusa Krista preobrazio u savršenu “žrtvu”. U tu žrtvu dakle ne spada samo Isusova smrt nego čitav njegov život. Smrt je samo vrhunac poslušnog Isusovog zemaljskog života.¹³³

Za razliku od starih žrtava, Kristova žrtva nije bila izvanjska njemu, nego osobna; nije bio izvanjski obred, nego duhovno djelo. Krist je prolio vlastitu krv (Heb 9,12.14), prikazao vlastitu smrt (Heb 9,15).

Duhovna narav Kristove žrtve čini da se njezina učinkovitost proteže na savjesti: “koliko će više krv Krista – koji po Duhu vječnom samoga sebe bez mane prinese Bogu – očistiti savjest našu od mrtvih djela, na službu Bogu živomu” (Heb 9,14). Dakle, ta nas žrtva čisti iznutra i osposobljava da se približimo Bogu¹³⁴ i da mu prikazujemo autentičan kult. “Veliki petak”, promatran u jedinstvu s “uskrsom” i “uzašašćem na nebo”, postaje istinskim danom izmirenja svijeta. Drugim riječima, ono prema čemu je stari kult stalno težio, a to nikada nije mogao postići, Isusova žrtva sada u potpunosti ostvaruje: savršeno zajedništvo s Bogom.

Kristova egzistencijalna žrtva stvarno je postigla cilj kojemu su uzalud težile stare žrtve. Odatle proizlazi da se ne treba ponavljati. Odlučna je i konačna (Heb 9,25–26). Kristov prinos je kao smrt, koja se ne ponavlja. Zapravo, ostvario se je pomoću smrti, koja je preobražena u izvor spasenja (Heb 9,27–28). Potvrda Isusova svećeništva bijaše snaga nerazrušivog života: njegovo uskrsnuće i uzvišenje.¹³⁵

¹³² Vidi: G. Fischer – K. Backhaus, *Sühne und Versöhnung*, str. 77.

¹³³ Usp. K. Backhaus, *Der Hebräerbrief*, str. 317.

¹³⁴ Usp. *Isto*, str. 316.

¹³⁵ Usp. A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 157.

Nutarnje dubinsko očišćenje "savjesti" (9,14), i na taj način istinsko posvećenje na koje je čovjek pozvan, ne može se postići ljudskim sredstvima; to je božansko djelo, ostvareno u Kristovu otajstvu, otajstvu radikalnog usavršenja ljudske naravi i njezina savršenog sjedinjenja s Bogom u svetosti. To se posvećenje priopćava vjernicima od "krvi Kristove" (9,14; usp. 13,12), jer ta je krv bila prolivena kao savršeni osobni prinos, koji je proizišao iz potpune poslušnosti volji Božjoj (10,5–9) i bratske solidarnosti prema ljudima (2,17; 4,15). Uvjet da ga se stvarno primi, jest osobno sudjelovanje na otajstvu Kristovu, učeći kao on "poslušnost iz patnje" (5,8), ostajući dosljedan kao on "do krvi" (= do smrti) u "borbi protiv grijeha" (12,4) i primajući tako, kao on i s njime (usp. Iv 17,19), priopćenje "svetosti" Božje (12,10).

2.4. Učinkovitost žrtve Kristove (10,1–18)

Paragraf 10,1-18 govori o žrtvama, tj. o sredstvima koje treba upotrebljavati da bi se usavršila ljudska osoba i da bi joj se tako osigurao pristup k Bogu. Ona povlači logičan zaključak prethodnih usporedbi između staroga i novoga, tj. da krv jaraca i bikova ne može očistiti savjest od grijeha. Stoga su žrtve zamijenjene voljom Božjom, da posvete bogoslužnike pomoću samoprinosu Isusa Krista koji donosi usavršenje koje prvi Savez nije bio kadar ostvariti. Posljednji dokaz te činjenice je da je Krist, za razliku od svećenika staroga Saveza, prinijevši jednom samoga sebe, bio uzvišen i zauzeo svoje mjesto zdesna Bogu.¹³⁶

U Heb 10,1–18 naš autor još jednom naglašava nadmoć Kristove žrtve nad mojsijevskim žrtvama. Isus je prolio svoju krv za otpuštenje grijeha te uzašao na nebo da posreduje za ljude. On je tvorac pravog posvećenja i vječnog spasenja. Božje prihvaćanje Isusove egzistencijalne žrtve, zapečaćeno time što je Krist sjeo s desne Bogu, daje posebnu djelotvornost toj jedincatoj žrtvi. Njezini su plodovi: duhovno čišćenje (10,2.10.14); otpuštenje grijeha i spasenje (10,12.17–18). "A

¹³⁶ Potanje o tome, vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 164.

gdje su grijesi oprošteni, nema više prinosa za njih” (10,18). Stoga nema potrebe da se ta žrtva ponavlja.¹³⁷ Ponovljiva narav žrtava staroga Saveza viđena je kao negativna stvar (9,6), kao znak njihove nesavršenosti, nesposobnosti da dovedu do potpunog očišćenja, do usavršenja. Za razliku od toga, Kristova je žrtva savršena, i zato je nije potrebno ponavljati (9,12; 10,10). Njome smo posvećeni “jednom zauvijek” (10,10). Jednim jedinim prinosom on je usavršio one koji bivaju posvećeni (10,14). Dakle, u novom Savezu uistinu se postiže spasenje, jer taj Savez nosi ne samo oprostjenje grijeha (10,17–18) nego i posvećenje (10,10) i usavršenje (10,14), koji daju pristup k Bogu.

Upravo jer su obredi staroga Saveza trebali biti ponavljani iz godine u godinu, svijest krivice za grijeh nije nestala (Heb 10,2). Žrtve i njihovo nužno ponavljanje bili su zapravo trajni podsjetnik na prisutnost grijeha (10,3).¹³⁸ Samo jedan novi Savez u kojemu Bog izjavljuje da se više neće spominjati naših grijeha, može donijeti željeno očišćenje savjesti, zbog slobode koju on donosi pojedincu, koji grijeh više ne treba okajavati godišnje, što bi ga trajno podsjećalo na prisutnost grijeha. Činjenica da su oni iz godine u godinu ponavljali prinošenje žrtava,¹³⁹ značila je da se potrebno očišćenje savjesti nije dogodilo.¹⁴⁰

¹³⁷ Usp. *Isto*, str. 156: “Nije trebalo da se ta žrtva ponavlja, ne samo jer se njegova smrt dogodila samo jednom nego također jer je njegova žrtva bila tako učinkovita da je ne treba ponavljati.”

¹³⁸ Usp. *Isto*, str. 205s. Shvaćene na taj način, prinošene žrtve nisu imale samo okajničku ulogu za grijeh nego su istodobno bile podsjetnik na prisutnost grijeha. Na taj su način one kod naroda poticale iščekivanje o potpunom oprostjenju grijeha, koje se tek trebalo ostvariti.

¹³⁹ Očito je da se ovdje misli na žrtve koje su se prinobile na Dan pomirenja (*Jom Kippur*).

¹⁴⁰ Ovo je tumačenje rituala Dana pomirenja koje daje naš autor, a koje se ne mora podudarati sa židovskim načinom shvaćanja tog rituala. Nema sumnje da su Židovi vjerovali kako su priznavanjem svojih grijeha na taj dan i vršenjem obreda koji su bili propisani za taj važni blagdan, postizavali okajanje koje su tražili. Preokupacija našeg autora da protumači Kristovo samopredanje, njegovu ulogu kao Velikog svećenika i njegovu inauguraciju novoga Saveza potaknula ga je da iznese te vrste argumentacije koje je on ovdje upotrijebio da učini svoje učenje uvjerljivim.

U ovom paragrafu kao cjelini pozornost je usmjerena na ostvarenu eshatologiju, tj. na sadašnje učinke Kristove žrtve u životu vjernika.¹⁴¹ Ona je odstranila zaprjeku grijeha koji priječi zajedništvo s Bogom. Naš autor u ponavljanju starih žrtava vidi dokaz njihove neučinkovitosti (Heb 10,1.11). Budući da te stare žrtve nisu uspjele otkloniti zaprjeku grijeha, bilo je nužno da se uvijek iznova započne jedan novi pokušaj.¹⁴² Naprotiv, Kristova je žrtva bila jedincata (Heb 10,10.12.14) jer je postigla svoj cilj. Stoga se ne treba ponavljati.

Ovaj je paragraf sastavljen od četiri literarne jedinice. Odnosi između tih jedinica odgovaraju koncentričnoj shemi. Posljednja jedinica (10,15–18) suprotstavlja se prvoj (10,1–3). Prva zapravo konstatira beskrajno ponavljanje žrtava i sjećanje na grijeh. Posljednja, naprotiv, naviješta da nema više sjećanja na grijeh i, dosljedno tome, prestanak žrtava. Među jedinice su među sobom paralelne, jer svaka izražava antitezu: druga (10,4–10) između starih žrtava i osobnog Kristova prinosa; treća (10,11–14) između slijeda starih svećenika (njihova trajnog izmjenjivanja) i “jednom zauvijek” Krista kao Velikog svećenika zdesna Bogu.¹⁴³

2.4.1. Nedostatnost zakona s ponavljanjem žrtava (10,1–3)

Prema tumačenju našeg autora “Zakon ima tek sjenu budućih dobara, a ne sam lik zbiljnosti”. Stoga on “žrtvama koje se – iz godine u godinu¹⁴⁴ – neprestano prinose¹⁴⁵ ne može

¹⁴¹ Usp. P. Ellingworth, *The Epistle to the Hebrews*, str. 488.

¹⁴² Vidi: *Isto*, str. 494.507.

¹⁴³ Usp. A. Vanhoye, *L' Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 26.

¹⁴⁴ Očito, ovdje imamo aluziju na liturgiju *Jom Kippura* (Lev 16,34). Isto naš autor čini i u Heb 9,7.25.

¹⁴⁵ Govoreći o velikom Danu pomirenja, Levitski zakonik nalaže: “Tako, neka to bude za vas trajan zakon; jednom na godinu neka se nad Izraelcima obavi obred pomirenja za sve njihove grijeha” (Lev 16,34; usp. 16,29.31). Židovi su vjerovali da se pomoću žrtava koje su se taj dan prinobile, iz godine u godinu obnavlja oprost grijeha. Termin “grijeh” ponavlja se trinaest puta u Lev 16.

nikada usavršiti one što pristupaju” (10,1).¹⁴⁶ To znači da “sjena” nije istovjetna nebeskom prototipu. Zemaljsko Svetište ne odražava odgovarajuće nebesko. Njegove žrtve ne mogu podariti usavršenje, očišćenje savjesti, tj. otkloniti osjećaj grijeha. Kad bogoslužnici, jednom očišćeni, ne bi više imali nikakve svijesti o grijehu, bespredmetno bi bilo prinositi te žrtve (usp. 7,27; 8,4; 9,6.25–26). Drukčije rečeno, da su Zakon i njegove žrtve bili uspješni, prestalo bi se prinositi žrtve. Stalno prinošenje tih žrtava podsjeća na prisutnost grijeha (10,2–3), na nesavršenost staroga Saveza. To znači da te žrtve nisu postigle svoj cilj.

2.4.2. Kristova žrtva zamjenjuje izvanjske žrtve (10,4–10)

Stare su žrtve bile izvanjske. Svećenik je prinosiso krv bikova i jaraca. A koji odnos može biti između krvi jedne ubijene životinje i savjesti jednog čovjeka? Može li žrtvovanje jedne životinje postići autentično zajedništvo s Bogom? Odgovor našeg autora glasi: “Krv bikova i jaraca nikako ne može odnijeti grijeha” (Heb 10,4). Stoga Bog jasno stavlja na znanje da on ne želi krv životinja (Heb 10,5–6.8).

Nakon te tvrdnje naš autor iznosi na vidjelo koje i kakve žrtve Bog želi. Čini to stavljajući u usta Isusu riječi Psalma 40,7–9, i to u ovoj verziji: “Zato On ulazeći u svijet veli: *Žrtva i prinos ne mile ti se, nego si mi tijelo pripravio;*¹⁴⁷ *paljenice i okajnice ne sviđaju ti se.*¹⁴⁸ *Tada rekoh: ‘Evo dolazim!’ U svitku*

¹⁴⁶ Vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 199.

¹⁴⁷ Naš autor slijedi Septuagintin prijevod koji je na ovome mjestu iznevjerio hebrejski izvornik. U hebrejskom se tekstu Bogu kaže: “Otvorio si mi uho”, što znači: “Učinio si me poučljivim tvojoj riječi”. Taj Septuagintin prijevod bio je autoru u ovom kontekstu koristan da dozove u pamet utjelovljenje Sina Božjega, kojemu je Bog dao tijelo od krvi i mesa (Heb 2,14).

¹⁴⁸ Ako su te žrtve propisane Zakonom, znači li to da postoji suprotnost i između Zakona i volje Božje? Situacija je vrlo paradoksalna, ali tvori dio objave Staroga zavjeta. Tekst psalma ne kaže da žrtve Zakona nisu nikada bile željene od Boga. Kaže samo da ih Bog, u novonastaloj situaciji, više ne želi. To znači da je Zakon bio u skladu s voljom Božjom za stanovito vrijeme, tj. do dolaska Krista u svijet (usp. Gal 3,19.23–25). Ovo je tumačenje potvrđeno i izjavom u 10,9, gdje se kaže da Krist “dokida prvo (žrtvu), da uspostavi drugo”.

knjige piše za mene: 'Vršiti, Bože, volju tvoju!' (10,5–7). Potom sastavljač ovako komentira taj navod: "Pošto gore reče: Žrtve i prinosi, paljenice i okajnice – koje se po Zakonu prinose – ne mile ti se i ne svidaju, veli zatim: Evo dolazim vršiti volju tvoju! Dokida prvo da uspostavi drugo" (10,8–9).¹⁴⁹ U tim riječima izražen je stav potpune raspoloživosti da se prihvati i izvrši volja Božja. Upravo pomoću tog prihvaćanja i vršenja volje Božje mi "smo bili posvećeni", i to "prinosom tijela Isusa Krista jednom zauvijek" (10,10). Kako se vidi, Bog odbija ritualne žrtve, a traži egzistencijalno ispunjenje svoje volje. Već proročki spisi i psalmisti idu u tom smjeru (Iz 1,11–15; Jr 6,20; 7,21–23; Am 5,21–25; Hoš 6,6; 8,4; Ps 50,13; 51,18–19). I oni naglašavaju da je žrtva bez poslušnosti isprazna (1 Sam 13,11–14; 15,17–23).¹⁵⁰ Ono što treba zamijeniti različite vrste ritualnih žrtava, jest osobno ispunjanje volje Božje.¹⁵¹

Ova Kristova osobna žrtva ima dubok odnos sa savješću čovjeka, bila je svjestan i slobodan čin, i k tome bila je prikazana "za grijeh" ljudi (10,12; usp. 1 Kor 15,3; Mt 26,28). Isus tu nastupa kao trpeći Sluga Božji "koji grijeh mnogih preuze na sebe i zauze se za zločince" (Iz 52,13 – 53,12). U 1 Pt 2,21–25 iznosi se na vidjelo soteriološka snaga i istodobno naglašava etička pouka tog Kristovog samopredanja. Tu među ostalim čitamo i ovo: "...Krist je trpio za vas i ostavio vam primjer da idete stopama njegovim. On koji grijeha ne učini (...) grijeha naše ponese na drvo da umrijevši grijesima pravednosti živimo..." Sinoptička evanđelja oprinjeruju konkretno to spasonosno proegzistentno Isusovo življenje i djelovanje.¹⁵² Kristova otkupiteljska smrt na križu samo je logičan završetak tog načina života.

¹⁴⁹ Potanje o tom psalmu u Septuaginti, vidi: P. Grelot, *Le texte du Psaume 39,7 dans la Septante*, u: *Revue Biblique*, 108 (2001.), str. 210–213.

¹⁵⁰ U 1 Sam 15,22–23 čitamo: "Jesu li Gospodinu milije paljenice i klanice nego poslušnost njegovu glasu? Znaj, poslušnost je vrjednija od najbolje žrtve, pokornost je bolja od ovnujske pretiline. Nepokornost je kao grijeh čaranja, samovolja je kao zločin s idolima." Vidi također: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 227.

¹⁵¹ Usp. Isto, str. 220.

¹⁵² Usp. G. Fischer – K. Backhaus, *Sühne und Versöhnung*, str. 81.

U Heb 10,29 i 13,12 naše se posvećenje dodjeljuje krvi Kristovoj; ovdje, zbog navedenog psalma, dodjeljuje ga tijelu Kristovu, točnije, "prinosu tijela Isusa Krista jednom zauvijek" (10,10). U svjetlu Isusove muke i smrti naš je autor shvatio da se volja Božja o kojoj govori psalam sastojala u Isusovu slučaju u prikazu vlastitog tijela patnji i smrti, iz sinovske poslušnosti i bratske solidarnosti, tako da nije postojalo dokinuće staroga žrtvenog kulta, nego zamjena s jednim drugim žrtvenim kultom, daleko veće vrijednosti, upravo jer je egzistencijalan i osoban.¹⁵³

Navedene riječi psalma dobro pristaju unutar predaje proročke kritike žrtava koje se prinose bez odgovarajućih nutarnjih raspoloženja. Pozitivniji izraz te kritike dolazi i u Sir 35,1–10, gdje se žrtve spiritualiziraju: "Tko se drži Zakona, umnožava svoje žrtve. Tko vrši zapovijedi, prinosi žrtve pričesnice. Tko pokazuje razboritost, prinosi brašneni cvijet. Tko daje milostinju, prinosi žrtvu zahvalnicu. Milo je Gospodu kad tko odstupa od zla, i okajnicu prinosi tko odstupa od nepravde" (35,1–3).¹⁵⁴

Pisac Poslanice Hebrejima potpuno je usvojio proročku i mudrosnu kritiku žrtava, jer je shvatio da je Kristovo pashalno otajstvo savršeno rješenje problema oslobođenja od grijeha. Poslužio se Psalmom 40, gdje je našao odbijanje svake žrtve od strane Božje i, istodobno, rješenje zamjene: potpuna raspoloživost jedne osobe volji Božjoj. Ta je osoba Krist, koji je ispunio volju Božju prinosom vlastitog tijela.

Poslanica Hebrejima ide dalje od proročke kritike u suprotstavljanju žrtava poslušnosti. Sin ne čezne za žrtvom, nego izjavljuje da je Bog pripremio tijelo za njega, koje će postati sredstvo njegova poslušnog samoprinosu. Snaga autorove

¹⁵³ Vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. "Un sacerdote diverso"*, str. 228.

¹⁵⁴ Nakon što je u ovom prvom dijelu spiritualizirao žrtve, naš mudrac ne odbacuje izvanjske žrtve kao takve. Naprotiv, on potiče: "Ne pokazuj se pred Gospodom praznih ruku, jer to sve biva prema zapovijedi. Žrtva pravednikova ukrašava žrtvenik, i miomiris njezin dolazi pred Svevišnjega. Ugodna je žrtva pobožna čovjeka, i njezin se spomen ne zaboravlja. Darežljivim srcem časti Gospoda, i ne škrtari prvinama što ih prinosiš. Za svakog prinosa neka ti lice sja od veselja, i s radošću posvećuj desetinu. Daj Svevišnjemu kao što i on tebi daje, darežljivo i koliko možeš. Jer sve Gospod plaća i vratit će sedmerostruko" (35,4–10).

misli nalazi se očito u Heb 10,9–10. Odabirući poslušnost, Krist dokida potrebu za žrtvama.

Poslušni Sin opisan je već u Heb 5,8. Evangeoska predaja opisuje Isusa kao onoga koji prihvaća svoju smrt predano u volju Božju (Mt 26,42; Lk 22,42; Iv 4,34; 5,30; 6,38–40; 19,30). Pavao također govori o Kristovoj poslušnosti, u Rim 5,19 i Fil 2,8.

Finalna tvrdnja (10,10) u tijesnom je odnosu s početnom tvrdnjom (10,1). Nemogućnosti okajanja na početku pasusa suprotstavlja se postignuće posvećenja. “Krv bikova i jaraca” suprotstavlja se “prinos tijela Isusa Krista”. Taj prinos postiže i nešto više od “otklanjanja grijeha”, pomoću njega “smo posvećeni”: izvanredna učinkovitost.

Za razliku od krvi životinja, Kristova je žrtva ugodna Bogu, jer se sastoji upravo u vršenju onoga što se Bogu sviđa. Nije izvanjski obred, nego osobna poslušnost: “Evo dolazim vršiti volju tvoju!” (Heb 10,9; usp. Ps 40,8) Ta poslušnost ide do prikaza tijela (10,10) i vodi do savršenog zajedništva s Bogom. Zapravo, snagom te žrtve Isus dospijeva pred prijestolje Božje: “...pošto je prinio jednu jedincatu žrtvu za grijeh, zauvijek sjede s desna Bogu” (10,12; usp. 1,3.13; 8,1). Ali to se stanje prenosi i na Isusove sljedbenike: “U toj smo volji posvećeni prinosom tijela Isusa Krista jednom zauvijek” (Heb 10,10).¹⁵⁵ “Posvećenje” ovdje znači očišćenje savjesti od osjećaja krivice za grijeh, što autor vidi kao plod Kristova jedincatog prinosa. Poslanica Hebrejima ovdje preuzima mišljenje Starog zavjeta, da krv ima očišćujuću funkciju (9,22) i da se ona – prema vlastitoj Božjoj riječi u Tori (Lev 17,11) – prinostila na oltaru, da postigne okajanje za grijeh. Te žrtve Staroga zavjeta bile su pred slike ili modeli, koji su upućivali na savršenu žrtvu koja se tek imala ostvariti; bijahu oni nesavršeni modeli, čija je djelotvornost uvijek bila ograničena. Jasno, kad se ostvarila stvarnost na koju su oni upućivali, njihova je uloga prestala. Za ovog autora u Starom zavjetu je sve “tipološki” i proročki

¹⁵⁵ Naš autor je već govorio o “posvećenju” koje dolazi od Kristove smrti u Heb 2,11. Pavao veli: “Sada pak, u Kristu Isusu, i vi koji nekoć bijaste daleko, dodoste blizu – po Krvi Kristovoj” (Ef 2,13). Potanje o tome, vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 207.

rečeno. On utemeljuje tako uzorak budućega kršćanskog tumačenja ritualnih propisa Staroga zavjeta.¹⁵⁶

2.4.3. Krist Veliki svećenik zamjenjuje stare svećenike (10,11–14)

I literarna jedinica Heb 10,11–14 potpuno je izgrađena na antitetičkom paralelizmu koji Kristovo svećeništvo suprotstavlja starom svećeništvu. Dok je svaki stari svećenik “dan za danom u bogoslužju te učestalo prinosi iste žrtve” (r. 11), Krist Isus, “pošto je prinio jednu jedincatu žrtvu za grijeh, zauvijek *sjede zdesna Bogu*” (r. 12). Prelazeći od liturgije *Dana pomirenja* na svakidašnji žrtveni kult običnih svećenika, još više se pojačava kontrast između svakidašnjeg ponavljanja mnogostrukih žrtava u starom kultu i potpune odsutnosti mnogostrukosti i ponavljanja u Kristovu slučaju.¹⁵⁷ Dok se za žrtve starih svećenika kaže da “nikako ne mogu odnijeti grijeha” (r. 11), za Kristovu žrtvu se kaže kako “jednim uistinu prinosom završava usavrši posvećene” (r. 14).¹⁵⁸ Razvidno je da je Kristova žrtva bila je savršeno učinkovita, najprije za njega, jer mu je omogućila da sjedne “zdesna Bogu”, potom za one koji “su posvećeni”, jer ih je svojim jedincatim prinosom “usavršio zauvijek”¹⁵⁹. Ne predviđa se nikakvo ponavljanje te jedincate žrtve, jer je njezina učinkovitost bila savršena. Ovaj kontrast između starih svećenika i novoga Velikog svećenika kompletira kontrast između ritualnih žrtava jednih i osobnog prinosa Kristova.

Učinkovitost Kristova prinosa za vjernike, koja je bila izražena glagolima “očistiti” (9,14) i “posvetiti” (10,10), ovdje se

¹⁵⁶ Usp. F. M. Young, *Opfer: IV. Neues Testament und alte Kirche*, str. 273.

¹⁵⁷ Vidi: A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei. “Un sacerdote diverso”*, str. 225.228.

¹⁵⁸ Usp. B. Lujčić, *Isusova otvorena antropologija*, str. 254.

¹⁵⁹ Ovdje se glagol *τελειώω* nalazi u perfektu aktiva koji se odnosi na Krista. Krist je ovdje onaj koji dalje posreduje savršenstvo koje je postigao svojom žrtvom. To znači da njegova egzistencijalna žrtva ima vrijednost i za prinositelja – Krista, i za one za koje se prinosi – ljude. Potanje o tome, vidi: A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, str. 170.

izražava glagolom “usavršiti”. Taj glagol je već bio upotrijebljen u 2,10; 5,9 i 7,28 za Krista. Tu se kaže da je Bog Krista “usavršio po patnjama” (2,10), jer “iz onoga što prepati, naviknu slušati i, postigavši savršenstvo, posta svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja” (5,8–9). Tako, za razliku od starih velikih svećenika, koji su bili “podložni slabosti”, dobili smo Velikog svećenika “zauvijek usavršena” (7,28). Velika novost ovdje je da su i vjernici bili usavršeni jedincatim Kristovim prinosom samoga sebe. Dakle, pomoću svoga žrtvenog prinosa sam Krist je bio usavršen u svojoj ljudskoj naravi, ali tu savršenost koju je postigao on istodobno priopćava i svojoj braći. Riječ je o svećeničkom usavršenju koje osigurava pristup k Bogu.¹⁶⁰ Na taj način vjernici uživaju povlasticu koja je veća od one velikog svećenika: imaju “slobodan ulaz u Svetinju po krvi Isusovoj”, bez ikakva vremenskog ograničenja (10,19). Ovdje imamo implicitnu potvrdu o onom što se naziva “opće svećeništvo vjernika”.

Ova treća jedinica paralelizira se, na antitetički način, s prvom (10,1–3). Tu se ponovno nalaze izričaji “iste žrtve” i “zauvijek”, i posebno antiteza između “Zakona”, koji “ne može nikada usavršiti one što pristupaju” (10,1) unatoč neprestanom ponavljanju istih žrtava, i Krista, koji “jednim jedincatim prinosom zasvagda usavrši posvećene” (10,14).

Ova Kristova osobna žrtva ima dubok odnos sa savješću čovjekovom; bila je svjestan i slobodan čin, i k tome bila je prikazana “za grijeh” ljudi (10,12; usp. 1 Kor 15,3; Mt 26,28). Isus tu nastupa kao trpeći Sluga Božji, “koji grijeh mnogih preuze na sebe i zauze se za zločince” (Iz 52,13 – 53,12). U 1 Pt 2,21–25 iznosi se na vidjelo soteriološka snaga i istodobno naglašava etička pouka toga Kristovog samopredanja. Tu među ostalim čitamo i ovo: “... Krist je trpio za vas i ostavio vam primjer da idete stopama njegovim. On koji grijeha ne učini (...) grijeha naše ponese na drvo da umrijevši grijesima pravednosti živimo...” Sinoptička evanđelja oprimjeruju konkretno to

¹⁶⁰ Usp. G. Dellings, *τελειώω*, u: Theologisches Wörterbuch zum NT, VIII, str. 80–85.

spasonosno proegzistentno Isusovo življenje i djelovanje.¹⁶¹ Kristova otkupiteljska smrt na križu samo je logičan završetak tog načina života.

Kristov prinos samoga sebe učinio je što žrtve staroga Saveza nisu mogle ostvariti, tj. doveo je bogoslužnike do savršenstva: "Jednim uistinu prinosom¹⁶² zasvagda usavrši posvećene" (Heb 10,14). Na taj način Krist tom jednom žrtvom otvara trajni pristup k Bogu.¹⁶³ Isusova *teleiosis* prenosi se i na njegove sljedbenike.¹⁶⁴ Radi se o svećeničkom usavršenju koje osigurava pristup k Bogu (10,19). U toj tvrdnji nalazimo nauk o dioništvu svih vjernika u svećeništvu Kristovu, nauk o "općem svećeništvu" vjernika, iako se sam izričaj ne nalazi u poslanici. Za razliku od obreda posvećenja velikog svećenika u Starom zavjetu, gdje je snagom tog obreda on sam postajao velikim svećenikom, u Kristovu slučaju posveta vrijedi ne samo za samog svećenika, tj. Krista, nego istodobno za narod. Krist je primio svećeništvo i u isto ga vrijeme priopćio drugima. On je snagom ljubavi prema Bogu i ljudima iz ljudske situacije uzašao u nebesa, k Bogu.¹⁶⁵ Ali preobrazba postignuta od Isusa¹⁶⁶ ne vrijedi samo za njega, nego vrijedi, zahvaljujući njemu, za sve ljude, i predlaže se svima. Da bi ju se primilo,

¹⁶¹ Usp. G. Fischer – K. Backhaus, *Sühne und Versöhnung*, str. 81.

¹⁶² U ovom pasusu, *prinos* (prosfora) je bitno Kristova smrt, shvaćena analogno, i posebno kontrastno, sa žrtvama Staroga zavjeta, i na najdubljjoj razini kao čin vrhunske poslušnosti. Taj je čin izriječkom povezan s Kristovim uzvišenjem; ostatak njegova života na zemlji, iako nije isključen, ovdje ipak nije u žarištu.

¹⁶³ Potanje o tome, vidi: P. Ellingworth, *The Epistle to the Hebrews*, str. 510s.

¹⁶⁴ Usp. *Isto*, str. 507.511. Redci 12s zaokupljeni su smrću i uzvišenjem samoga Krista, dok je r. 14 zaokupljen posljedicama tog događaja za vjernike.

¹⁶⁵ Tako se križ preobrazio "iz sredstva mučenja u znak pobjede, iz znaka očaja u znak nade, iz simbola smrti u simbol života ..." (H. Nouwen, *Isus – smisao mojeg života*, Zagreb, 1994., str. 39).

¹⁶⁶ Otvarajući se potpuno Bogu i živeći u potpunoj poslušnosti njegovu Zakonu, Isus "neprijateljstvo razori u svome tijelu. Zakon zapovijedi s propisima obeskrjepi da u sebi, uspostavljajući mir, od dvojice sazda jednoga novog čovjeka te obojicu u jednome tijelu izmiri s Bogom po križu, ubivši u sebi neprijateljstvo" (Ef 2,14–16).

dosta je prionuti uz Krista u vjeri i poučljivosti (usp. Heb 5,9). Posveta je već uzela mjesto, ali ona za vjernike još ostaje zadatak. Usvajanje trajnih učinaka Kristova čina trajni je prezent. Dakle, Kristovo je djelo već dovršeno; ono je izvršeno "jednom zauvijek" (10,10); s tog motrišta, naše posvećenje je postignut čin. Ali primjena tog djela na našu egzistenciju nije dovršena; ona je u tijeku realizacije. U tom se smislu može govoriti o silaznoj putanji otkupljenja, koje dolazi od Isusa što se u ulozi Posrednika nalazi kod Boga.¹⁶⁷

Polazeći od tog nauka Poslanice Hebrejima, može se reći da je Bog u Isusu postao ljudski Bog (potpuno solidaran s ljudima), i da je čovjek dobio mogućnost pristupa u zajedništvo s Bogom (da prodre u nebesa, sve do Boga). U Isusu i po Isusu čovjek je postao potpuno otvoren prema Bogu, ali je i Bog postao otvoren prema čovjeku. Na taj način nastao je novi čovjek, koji je posve s ljudima, ali je i kod Boga. Uzorak tog novog čovjeka je Isus. On je "prvorodenac" (πρωτότοκος – prototokos) među mnogom braćom (1,6; 12,23). Svi oni koji se usude ići njegovim putem, tj. biti tu za druge, imaju jamstvo da će i oni prokčiti put prema posve Drugome.

2.4.4. Novi Savez dostaje bez žrtava (10,15–18)

Ovu posljednju jedinicu (10,15–18), i time čitavo svoje veliko izlaganje, naš autor zaključuje ponovnim navođenjem proroštva o novom Savezu, koje je već u cijelosti naveo u središnjoj sekciji (8,8–12). Ovdje navodi samo dva najvažnija obećanja: ono o zakonima koji su urezani u srca i ono o opraštenju grijeha. Pomoću ta dva glagola iznosi se na vidjelo pozitivan i negativan vid Božjeg zahvata pri sklapanju novog Saveza.

Očito je da je ova četvrta jedinica (10,15–18) u antiteičkom odnosu s prvom (10,1–3). Starom "Zakonu" on suprotstavlja "novi Savez", koji će urezati Božje zakone u srca; starim žrtvama koje nisu drugo doli "podsjećanje na grijeh", suprotstavlja Božje obećanje da se neće više sjećati grijeha;

¹⁶⁷ Potanje o tome, vidi: A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, str. 155.

stalnom ponavljanju starih žrtava, koje bi se, da su bile uspješne, prestale prinostiti, naš autor suprotstavlja potpun prestanak svakog “prinosa” za grijeh.

U priopćavanju *usavršenja (teleiosis)* drugima, naš autor prepoznaje ustanovljenje *novoga Saveza* koji je preokao Jeremija, s ispisivanjem Zakona u srcima (Heb 10,15–16; usp. Jr 31,33s). Problem je bio da se promijeni srce čovjeka na način da mu se dadne jedno srce uistinu poučljivo Bogu. Krist je preuzeo zadatak da se podvrgne u svom vlastitom biću čovjeka toj radikalnoj preobrazbi, u korist sve svoje braće. Pristao je da se suoči s nužnim patnjama. Vršeci volju Božju (Heb 10,7.9) do prinosa vlastitog tijela (Heb 10,10),¹⁶⁸ Krist “je naučio poslušnost” (Heb 5,8). Sada dakle postoji jedan novi čovjek, oblikovan u savršenoj poslušnosti, kojemu je Zakon Božji upisan u vlastitom srcu. Postoji srce preobraženog čovjeka, koje je potpuno poslušno Bogu. I to srce, stvoreno za nas (usp. Ps 51,12), stoji nam na raspolaganju. Posredstvom vjere postaje naše, jer u tom slučaju postajemo “sudionici Kristovi” (Heb 3,14). Tako i samo tako ostvaruje se za nas novi Savez: imamo Zakon Božji upisan u srcu (10,16). *Savršenstvo (teleiosis)* Kristovo (5,8–9) je i naše savršenstvo (10,14). Osim toga, bitna je točka Jeremijina navještaja novog Saveza (31,33s) obećanje oprostjenja grijeha (Heb 10,17), koje je Kristova žrtva polučila, čineći tako daljnje žrtve suvišnima: “A gdje su grijesi oprošteni, nema više prinosa za njih” (Heb 10,18).¹⁶⁹ Tako, umjesto mnogostrukosti okajničkih žrtava, koje su se stalno ponavljale jer su bile neuspješne, u novom Savezu imamo potpunu odsutnost okajničkih žrtava, jer je prinesena jedna jedincata žrtva koja je bila savršeno učinkovita. Tim tvrdnjama naš autor završava ovo dugo i čudesno izlaganje svećeničke kristologije.

2.4.5. Praktične pouke i poticaji za život vjernika (10,19-39)

Naš autor nije samo duboki teolog nego i praktični pastoralac. On tijesno povezuje vjeru i kršćanski život. Vjera

¹⁶⁸ Usp. P. Ellingworth, *The Epistle to the Hebrews*, str. 506.

¹⁶⁹ Usp. A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei*, str. 229.

tvori temelj, ali na tom temelju kršćani trebaju graditi svoj život. Zato on svoju raspravu ne završava teološkim tvrdnjama, nego iz tih tvrdnji izvlači praktične pouke i poticaje za život vjernika (10,19–39).

Nakon što je izložio ovaj čudesni nauk, naš autor kliče: “Imamo, dakle, braćo, slobodan¹⁷⁰ ulaz u Svetinju po krvi Isusovoj – put nov i živ što nam ga On otvori kroz zavjesu, to jest svoje tijelo” (Heb 10,19–20). Barijere su otklonjene, odvajanja više ne postoje. Pristup k Bogu je otvoren.¹⁷¹ Zavjesa Svetinje nad Svetinjama podignuta je zauvijek. Svi vjernici imaju pravo koje je prije bilo rezervirano samo za velikog svećenika. Pače, imaju još veći privilegij, jer ulaze u istinsku Svetinju, ne u figurativno svetište. Osim toga, njihovo pravo nije ograničeno, kao ono velikog svećenika, na jedan dan u godini (Heb 9,7), nego uvijek vrijedi jer su oni bili posvećeni krvlju Kristovom (10,29). Autor stoga potiče čitatelje da iskoriste tu povlaštenu situaciju slobodnog pristupa k Bogu koju im je Krist omogućio, a koja se ostvaruje snagom vjere, ufanja i ljubavi (10,19–25).¹⁷²

Pravo pristupa nije dovoljno; potrebno je imati i put. Kršćani imaju jedan “novi i živi put” koji je Krist za njih otvorio. Autor govori o putu koji vodi u istinsko Svetište, a koji “još nije bio obznanjen” (9,8) za vrijeme prvoga Šatora. Tu se iz Svetinje prelazilo u Svetinju nad svetinjama, ali je i ta potonja bila izgrađena od ljudi, i stoga ni ona ne bijaše istinsko Božje boravište. Razumije se onda da “novi put” označuje “veći i savršeniji Šator” (9,11), pomoću kojega je Krist “ušao u Svetište” (9,12), a to je njegova proslavljena ljudska narav. Ovo tumačenje potvrđuje druga oznaka tog puta, a ta je da je on “živ”. Zapravo, nad uskrsnim Kristom smrt nema više vlasti (Rim 6,9), on je “uvijek živ da nas zagovara” (7,25). Kao takav, on je istodobno put i “Veliki svećenik (postavljen) u kući Božjoj” (10,21). Dakle, kršćani imaju pravo pristupa k

¹⁷⁰ Ovdje imamo grčki termin *parresia*. Taj termin ne izražava samo osjećaj pouzdanja nego i priznato pravo: pravo da se uzme riječ na jednom skupu (Dj 4,13.29.31; 28,31); u Ef 3,12 radi se, kao i ovdje, o slobodi pristupa k Bogu.

¹⁷¹ Usp. A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 185.

¹⁷² Usp. A. Vanhoye, *L'Epistola agli Ebrei*, str. 228. 231–232.

Bogu, imaju put i vođu na tom putu. Ništa im ne nedostaje. Stoga su pozvani da “se približe” (usp. također 4,16), ono što je u Starom zavjetu bilo zabranjeno, čak pod kaznom smrti (Br 3,10.38; Lev 16,2). Poziv da se približi, ovdje se općenito odnosi na duhovni stav, ali nije nedopušteno misliti da se odnosi na kršćansku liturgiju, i posebno na slavljenje euharistije. Autor kršćanskoj zajednici kaže da ima na raspolaganju tijelo i krv Kristovu i njegovo svećeničko posredovanje.

Kako se vidi, ljudi su bili neotkupljeni, jer su oni pomoću svojih slabosti i grijeha bili odijeljeni od svetoga Boga, a da njihovo trajno nastojanje, kako je ono kulminiralo u levitskoj kultnoj žrtvi, taj jaz nije moglo premostiti. Jer je za zemlju vezana, izvanjska kulturna radnja ostaje samo znak. Ona ne može prodrijeti ni do transcendentnoga Boga ni dodirnuti unutarnje središte čovjeka. Utjelovljenjem i uzvišenjem Krist je premostio taj jaz, i to svojom krvlju, tj.: predanjem svoga života u potpunoj poslušnosti.¹⁷³ Kristova žrtva postigla je svoj cilj u oproštenju grijeha; životinjske žrtve nemaju više nikakve uloge.

U novoj ekonomiji spasenja nema više dijeljenja između kulta i života: Krist je prinio u molitvi vlastitu tjeskobu i vlastitu poslušnost (Heb 5,7–8). Nema više dijeljenja između žrtve i svećenika: Krist “je prikazao sebe samoga” (Heb 7,27; 9,14). Dakle, njegova žrtva ostvaruje u isto vrijeme posvećenje žrtve i posvećenje svećenika. Kada Bog prihvaća žrtvu, ovjerovljuje svećenika. I posljednje dijeljenje se dokida, tj. između svećenika i naroda, jer Kristova je žrtva čin potpunog solidariziranja s braćom (2,17), čin koji proizvodi tijesnu solidarnost između Krista i ljudi. Njegova žrtvena ljubav bijaše svećenička služba.¹⁷⁴ Svećeničko “savršenstvo” koje je on postigao svojim patnjama, Krist priopćava i “onima koji bivaju posvećeni” (10,14). Svi smo mi pozvani da budemo dionicima Kristova života, kao što je Krist dionikom našeg.¹⁷⁵

¹⁷³ Vidi: K. Backhaus, *Der Hebräerbrief*, str. 315.

¹⁷⁴ Usp. A. P. Hennessy, *Sacrifice of the Cross*, u: *New Catholic Encyclopedia*, Detroit – New York i dr., 2003, sv. 12, str. 518.

¹⁷⁵ Vidi: A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 80.

2.4.6. Zaključak

U središnjoj sekciji autor je kritizirao kult staroga Saveza, govoreći da njegovi svećenici “služe slici i sjeni onoga nebeskoga” (Heb 8,5). Ovdje preuzima termin “sjena” (*skia*) kako bi kritizirao “Zakon” (10,1). Kritika Zakona slična je onoj u 7,19: i u jednom i u drugom slučaju naglašava se da on nije kadar privesti k savršenosti, usavršiti ljudsku osobu i osigurati joj tako pristup k Bogu. Dok u središnjoj sekciji izjavljuje da su stare žrtve nesposobne “u savjesti usavršiti bogoslužnika” (9,9), ovdje tu istu nesposobnost pripisuje Zakonu i žrtvama koje on propisuje (10,1). Zapravo, Zakon posjeduje “tek sjenu [obris] budućih dobara, a ne sam lik zbiljnosti”.

Biblijska je objava usmjerena prema budućnosti i prema konkretnom ostvarenju Božjeg plana u povijesti. To se ostvaruje postupno i treba stići do svoga savršenog ispunjenja. Zakon posjeduje samo obris tog ispunjenja, jer nema ni valjanog svećeništva, ni uspješnog kulta, ni savršenog Saveza. Sve je to samo prefiguracija onoga pravog.

Zakon propisuje žrtveni kult koji se može ponavljati. Naš autor u mogućnosti ponavljanja tog kulta otkriva njegovu nesposobnost. To ipak ne znači da godišnje ponavljanje velikog okajanja želi reći da to okajanje nije postiglo oprostjenje grijehâ¹⁷⁶ koji su počinjeni u prethodnoj godini; ponavljanje istog obreda svake godine samo je pokazivalo da su nakon tog obreda počinjeni drugi grijesi, koji su činili nužnim da se obred ponovi. Drukčije rečeno, to je pokazivalo da osobe nisu bile “očišćene zauvijek”, tj. potpuno oslobođene od grijeha i njegove vlasti. Naš je autor osvjedočen da se to dubinsko i trajno nutarnje oslobođenje od grijeha ostvarilo Kristovom jedincatom žrtvom.¹⁷⁷

Autor poziva svoje čitatelje da nastoje “oko mira sa svima” i “oko posvećenja bez kojega nitko neće vidjeti Gospodina!”

¹⁷⁶ To bi bilo u izravnoj protivnosti s onim što se kaže u Lev 4,20.26.35.

¹⁷⁷ Isto osvjedočenje dolazi do izražaja i u Pavla. U Poslanici Rimljanima piše: “Valjda grijeh neće vama gospodovati! Ta niste pod Zakonom, nego pod milošću!” (Rim 6,14); “Ta zakon Duha života u Kristu Isusu oslobodi me zakona grijeha i smrti” (Rim 8,2). Iako drukčijim riječima, taj vid posebno snažno ističe i 1 Iv 3,9.

(Heb 12,14). Nastojanje oko tog posvećenja sastojat će se prije svega u prihvaćanju u vjeri i u ljubavi posvećenja ljudske naravi koje je Krist ostvario u svojim patnjama. Treba osobno prihvatiti to božansko djelo. To se prihvaćanje događa pomoću vjere i sakramenata, u prvom redu krštenja (10,22). Događa se i pomoću poučljivog prihvaćanja "usavršavanja" kroz kušnje (10,12), suprotstavljanjem napastima (12,15–16).¹⁷⁸

Temelj kršćanskog života milosni je Božji dar, dar spasenja po žrtvi Kristovoj. Ali taj milosni dar treba biti prihvaćen u životu svake osobe. Na to nas potiče i poziva naš autor (Heb 4,16). Milosni Božji dar ima vid dinamizma, dinamizma velikodušne ljubavi, koji treba prihvatiti aktivno. Lišiti ga se, sprječavajući tom dinamizmu da preobrazi čitav život, težak je promašaj, koji vrijeđa Božju ljubav i stavlja u situaciju izgubljenosti. Zato naš autor upozorava: "Pripazite da se tko ne liši milosti Božje" (Heb 12,15). Posvećenje je uvjet da se uđe u odnos s Bogom. "Čistima srcem" Isus obećava da "će vidjeti Boga" (Mt 5,8).

2.5. Egzistencijalni kult

Vjernici su pozvani da prikazuju Bogu svoje žrtve. Kakve su te žrtve? Trebaju biti na sliku Kristove žrtve, tj. sastojati se u preobrazbi vlastite egzistencije. A Kristova žrtva obuhvaćala je dva nerazdvojna vida. Jedan se odnosi na odnos s Bogom; to je vid poslušnosti, konkretnog prijanjanja uz volju Božju (Heb 5,8; 10,7–10). Drugi se odnosi na odnos s ljudima: to je vid velikodušne solidarnosti (2,17–18; 4,15). Isti se vidovi ponovno nalaze u prinosu koji se traži od kršćana. Isti izričaj "vršiti volju Božju" koji se upotrebljava da se definira Kristova žrtva (Heb 10,7.9), primjenjuje se na kršćanski život, bilo kao podnošenje nevolja (Heb 10,36), bilo kao pozitivna aktivnost (13,1.21).¹⁷⁹ Sada se kult ne smije više stavljati uz život, koji se smatra profanim, nego treba obuhvatiti čitav život. Sastojat će se u preobrazbi samoga života u poslušnosti Bogu i daru braći. Dakle, pomireni Božji narod pozvan je da hodi u ljubavi

¹⁷⁸ Usp. A. Vanhoye, *L' Epistola agli Ebrei*, str. 283.

¹⁷⁹ Usp. *Isto*, str. 297s.

i nasljeđuje raskršću Kristovu ljubav tako da i narod postane "prinos i žrtva Bogu na ugodan miris" (Ef 5,2).

Shvaćanje da kršćanski život posjeduje žrtvenu dimenziju, izranja vrlo rano. To je shvaćanje pripravljeno proročkim učenjem koje je naglašavalo "žrtvu srca" (Hoš 6,6) i posebno Malahijinim prizivom na "čisti prinos" (Mal 1,10–11). Žrtva se upotrebljava obuhvatno za označavanje cjelokupne egzistencije (usp. 1 Pt 2,4s; 2,21–25; Fil 2,17; 4,18). Takvo shvaćanje i tumačenje žrtve susrećemo već kod samog Isusa. Ono nalazi svoj temelj i mjeru u križu, tako da se žrtva u Novom zavjetu pokazuje kao od Boga omogućeno i nošeno Kristovo samopredanje. To Kristovo samopredanje oslobađa čovjeka od smrtonosnog kruženja oko vlastitog ja i pomiruje ga s Bogom i time sa samim sobom. U tom prijelazu od ritualnog na kristološko tumačenje žrtve leži vlastiti doprinos praktičanske teologije, i posebno teologije ove poslanice. Žrtveni jezik posebno se upotrebljava u odnosu na mučeništvo.¹⁸⁰

Žrtve kršćana trebaju biti na sliku žrtve Kristove. Svi su kršćani pozvani da prinose ne obredne žrtve, nego svoj vlastiti život. Na toj se crti nalazi i Pavao kad kaže: "Zaklinjem vas, braćo, milosrđem Božjim: prikažite svoja tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu milu – kao svoje duhovno bogoslužje" (Rim 12,1).¹⁸¹ Očito je da Pavao ovdje ne misli na kršćanske obrede, nego na kršćanski život. To potvrđuje i činjenica što neposredno iza toga slijedi tema traženja volje Božje (Rim 12,2).

Kristova je žrtva definirana kao poslušnost, konkretno prijanjanje uz volju Božju. Ista osobna žrtva zahtijeva se od svih kršćana. Tako i u Poslanici Hebrejima, gdje se isti izričaj, "vršiti volju Božju", upotrebljava za Krista (10,4–10) i za kršćane (10,36; 13,21). Kristova žrtva bila je istodobno čin solidarnosti s ljudima sve do smrti. Slično se i žrtve kršćana trebaju sastojati u životu ljubavi: "...Dobrotvornosti i zajedništva ne zaboravljajte jer takve su žrtve mile Bogu!" (Heb

¹⁸⁰ Vidi Polikarp iz Smirne, *MartPol* 14,1–3; Ignacije Antiohijski, *IgnRom* 4,2; *IgnEph* 21,1; *IgnSmi* 10,2; *IgnPol* 2,3; 6,1.

¹⁸¹ Usp. B. J. Cooke, *Sacrifice, IV (In Christian Theology)*, u: *New Catholic Encyclopedia*, sv. 12, str. 515–518, ovdje 516; G. Fischer – K. Backhaus, *Sühne und Versöhnung*, str. 90.

13,15–16) Ova dva posljednja retka vrlo su važna, jer definiraju kršćanski kult u svojoj dvostrukoj dimenziji, vertikalnoj (hvale Bogu) i horizontalnoj (služenje braći), dvije dimenzije koje se ne mogu razdvajati. Aktivnost ljubavi tvori neizostavan dio kršćanskoga kulta. Taj se apsolutno ne može ograničiti na molitvu i na religiozne ceremonije. Autentično je kršćanski samo ako obuhvaća istodobno praksu bratske ljubavi, i to na svim područjima.

Kako se vidi, u Heb 13,15–16, autor dovršava gledište, pokazujući koja je uloga vjernika u novom kultu. Ta se uloga sastoji u tome da svoj vlastiti život združe s Kristovom žrtvom. Događa se to na dva načina; oba su nužna i odgovaraju dvjema dimenzijama Kristova prinosa. U svom životu kršćanin treba zahvaljivati Bogu i služiti braći.

Prema ovom shvaćanju, religija se treba utjeloviti u samom životu. Krist, u svojoj žrtvi, nije upotrebljavao izvanjske obrede, nego je uzeo vlastiti život, preobražavajući ga pomoću molitve u savršen prinos prikazan Bogu. Jednako tako i kršćani trebaju uzeti svoj vlastiti život i učiniti od njega prinos Bogu, ali to mogu učiniti samo u zajedništvu s Kristom, njegovim posredništvom.

Kršćanski se kult ne sastoji u materijalnim obredima, nego u žrtvama koje su istodobno duhovne i stvarne, tj. u žrtvama koje polaze od dna duše poučne Duhu Svetom (duhovne žrtve) i koje se protežu na sav život (žrtve stvarne, egzistencijalne). Drugim riječima, radi se o tome da se prihvate, po nadahnuću Duha, sve konkretne odgovornosti (osobne, obiteljske, društvene).

Ova perspektiva odgovara savršeno nauku evanđelja, prema kojemu je zapovijed ljubavi prema Bogu tijesno povezana s onom ljubavi prema bližnjemu (Mt 22,37–40; 1 Iv 4,21), ali odgovara još više usavršenoj ideji žrtve u Poslanici Hebrejima: Žrtva Kristova nije se sastojala u ritualnoj ceremoniji odvajanja ostvarenoj na jednom svetom mjestu, nego u činu potpune solidarnosti sa svojom braćom (2, 17; 4, 15). Tijesna veza između ljubavi prema Bogu i služenja braći snažno je istaknuta i u Heb 6,10, gdje se kaže da su slušatelji pokazali svoju ljubav prema Bogu “poslužujući svetima”.

Ovi se novozavjetni motivi u patrističkim spisima preuzimaju i dalje razvijaju. Post, milostinja, djela ljubavi itd. bivaju duhovnim nadomjestkom za žrtvu.¹⁸² Spiritualiziranje žrtve, koje se temelji na Ps 51 i 69, susreće se posebno u liturgijskim izričajima. Klement Aleksandrijski izrijekom veli: “Žrtva za Gospodina je skrušeni duh. Ugodni miris za Gospodina je srce, koje veliča svoga Stvoritelja.”¹⁸³ Na drugome mjestu isti autor piše: “Postići *opuštenost* (ἀπάθεια: apatheia), prinijeti sebe samoga očišćen od grijeha, Boga pomoću molitve slaviti – to su jedine žrtve koje su Boga, koji ni od čega nema potrebu, dostojne.”¹⁸⁴ Svi mi koji smo s Kristom povezani u vjeri, pozvani smo na jedan život poslušnosti volji Božjoj u nasljedovanju žrtve Kristove.¹⁸⁵ Isus u ljubavi prikazuje svoj život Ocu za nas, i poziva nas da i mi činimo isto.

2.6. *Kristovo posredništvo i prijanjanje vjere*

Prvi tekst (Heb 2,10) kaže da je dolikovalo da Bog “po patnjama do savršenstva dovede Početnika njihova spasenja”; drugi (5,9) preuzima tu temu: “iz onoga što prepati, naviknu slušati i, postigavši savršenstvo, posta svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja – proglašen od Boga Velikim svećenikom” (5,8–10). Treći (7,28) kontrastira staro posvećivanje, koje nije preobražavalo svećenike, i slučaj Kristov, koji je u svom posvećenju usavršen. Glagol “usavršiti” primjenjuje se dakle na tu radikalnu preobrazbu njegova čovjštva posredstvom koje je Krist postao svećenikom.

Ulazak u Svetište vrši se “u Isusovoj krvi” za vjernike (Heb 10,19) kao i za samog Krista (Heb 9,12). Stoga uvjeti ulaska od strane vjernika nisu više zakonskog reda, nego je prvi uvjet vjera (Heb 10,22). Ne spašava opsluživanje Zakona,

¹⁸² Usp. *Herm. sim.* 1,3–5; 3,5–7; 5,3,8; 2 Klem 3,4; 5,1; 10,1; Grgur Nazijanski, *Or.* 2,95; 16,2; *Ep.* 153.223.

¹⁸³ *Paed.* III, 90.

¹⁸⁴ *Strom.* VII, 14ss.

¹⁸⁵ Usp. G. Gispert-Sauch, *Why “Sacrifice”?*, u: *VJTR*, 76 (2012.), str. 43–52, ovdje 46.

nego vjerničko prijanjanje uz jednu osobu. To prijanjanje uz osobu Krista, Velikog svećenika dostojna vjere (usp. Heb 3,1–6; 4,14), daje nam konkretnu mogućnost da preobrazimo naš život zahvaljujući njemu, u jedinstvu s njegovom žrtvom. Sakramentom euharistije uprisutnjuje se Kristova egzistencijalna žrtva i omogućuje se vjernicima dioništvo u njoj (usp. Heb 10,19–20; Iv 6,53–56). Sva vrijednost tog sakramenta proizlazi iz njegova odnosa s Kristovom egzistencijalnom žrtvom. Samo posredstvom odnosa s tom Kristovom egzistencijalnom žrtvom vjernici će biti kadri preobraziti vlastitu konkretnu egzistenciju. Taj proces neizostavno uključuje komunitarnu ljubav (Heb 10,24–25), koja preobražava našu egzistenciju u jednu žrtvu sjedinjenu s onom Kristovom, koja je ugodna Bogu i korisna braći (usp. Heb 13,16). Pavao će reći: Bog nas je sa sobom pomirio u Kristu, i predao nam službu pomirenja (vidi: 2 Kor 5,18–19). Ta služba se treba obavljati u istom duhu poslušnosti koja bijaše u Kristu Isusu. Usvajajući i živeći tu novu logiku, mi sudjelujemo u iskupljenju svijeta, otklanjajući iz svijeta zlo koje je simbolizirano u samocentriranom neposluhu prvoga čovjeka, Adama.¹⁸⁶

Svako ljudsko biće pozvano je da se odreče svega što blokira naš pristup k Bogu. Upravo to je osnovni smisao “žrtve”. Ali žrtva ne gleda samo na budućnost, nego i na prošlost, jer prošlost potrebuje iskupljenje ili okajanje, bez čega budućnost ne može biti građena na solidnom temelju.

3. ZAKLJUČNE MISLI

Neupitno je da je Isusovu spasonosnu smrt moguće shvatiti kao žrtvenu smrt. Ta čitav Novi zavjet ispunjen je predodžbenim svijetom žrtve i žrtvenog kulta. Ipak ne može biti govora o nuždi da se Isusova smrt mora shvatiti kao žrtvena smrt. To shvaćanje nije ni jedino moguće niti je nezamjenjivo. Predodžbeni svijet žrtve samo je jedna od slika među drugima, s pomoću kojih Novi zavjet dovodi do riječi kršćansko iskustvo

¹⁸⁶ Usp. G. Gispert-Sauch, *Why “Sacrifice”?*, str. 51.

spasjenja. Stoga se ne smije apsolutizirati. Žrtva funkcionira ovdje više kao slika, da se izrazi i pojasni događaj tē u Isusu iskazane Božje ljubavi prema čovjeku.

Prema učenju Novoga zavjeta, koje je posebno razvijeno u Poslanici Hebrejima, žrtve Staroga zavjeta bile su samo provizorne (privremene) i trebale su prestati uspostavom novoga Saveza. Isusovo samopredanje u njegovoj smrti na križu shvaćeno je kao konačna i savršena žrtva koja u sebi ima moć da ostvari okajanje i otkupljenje i koja stoga sve ranije žrtve čini suvišnim. Slavljenje euharistije shvaća se kao sakramentalno uprisutnjenje (ne ponavljanje!) žrtve križa, i stoga ono samo tvori stvarnu žrtvu.¹⁸⁷

U prošlosti je postojala snažna tendencija prema asimilaciji Starom zavjetu: zaboravljala se radikalna izmjena koja je izražena u Poslanici Hebrejima i vraćalo se na ritualistički koncept religioznog opsluživanja i svećeništva. Ta tendencija postoji i danas. Treba ipak reći da danas prevladava protivna koncepcija, koja odbija svaki odnos između kršćanske vjere i starozavjetne religije. To je druga krajnost, koja se ne da opravdati. Potrebno je očuvati kršćansku poziciju u svem njezinu kompleksnom bogatstvu, sa svim odnosima sličnosti i razlike, kontinuiteta i nadilaženja.

Što su “duhovne žrtve koje su Bogu mile”? Za kršćanina, istinske su žrtve egzistencijalne; sastoje se u preobrazbi života pod utjecajem Duha Svetoga u jedinstvu s Kristovom žrtvom. Te žrtve imaju tijesni odnos s euharistijom, sakramentom Kristove žrtve, jer nisu moguće bez jedinstva s tom žrtvom. Poticaj za egzistencijalne žrtve dolazi od žrtve Kristove, uprisutnjene u euharistiji, i ostvarenje egzistencijalnih žrtava, tj. njihovo uzdignuće do Boga, vrši se pomoću sjedinjenja sa žrtvom Kristovom koja je uprisutnjena u euharistiji. Euharistija je dakle nezaobilazna za egzistencijalne žrtve.¹⁸⁸ Jednako su tako egzistencijalne žrtve neizostavne za euharistiju; bez njezina odnosa s egzistencijalnom žrtvom Kristovom euharistija ne bi

¹⁸⁷ Vidi: J. Henninger, *Sacrifice*, str. 544–557, ovdje 555.

¹⁸⁸ Isus izrijeком reče: “Zaista, zaista, kažem vam: ako ne jedete tijela Sina Čovječjega i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi!” (Iv 6,53).

imala nikakve vrijednosti; bez svojeg odnosa s egzistencijalnim žrtvama kršćana ne bi imala nikakva smisla.

Za kršćanski je kult Kristovo svećeničko posredništvo nezaobilazno. Naš autor to je vrlo dobro pokazao u središnjem dijelu svoje rasprave. Svi ljudski pokušaji posredovanja bili su nemoćni. Tada se Krist ponudio Bogu i s velikodušnim prinosom svoga života, u savršenoj poslušnosti prema Bogu i u savršenoj bratskoj solidarnosti s nama, postao je savršeni "Posrednik" (8,6; 9,15; 12,24). Kršćani su "oni koji se posredstvom njega približavaju Bogu" (7,25).

Kršćani imaju jednog svećenika, ali ne staroga tipa. Imaju žrtveni kult, ali potpuno različit. Njihovo zvanje ne dopušta im da počivaju na izvanjskim obredima, nego zahtijeva prianjanje uz egzistencijalnu žrtvu Kristovu, posredstvom vjere i sakramenata do preobrazbe njihova života.

Naš autor ne dokazuje samo da je smrt Kristova jedna žrtva, nego da je jedina istinska žrtva, jer je jedina žrtva koja je stigla do Boga. Sve druge bijahu samo pokušaji žrtve, neuspjeli pokušaji. U Kristovoj smrti ostvaruju se svi uvjeti autentične žrtve.

Zbog istog razloga Krist je uistinu svećenik, pače, jedini pravi svećenik koji je ikada postojao, jedini uspješni Posrednik. Njegovo svećeništvo nije figurativno, nego stvarno, i odgovara savršeno svim potrebama ljudi, koji imaju potrebu velikog svećenika koji je dostojan vjere i milosrdan, bratski združen s njima i pripušten u prisutnost Božju. Središnja tema Poslanice Hebrejima jest kristološko ispunjenje starozavjetnog svećeništva.

Iznoseći jasno svećeničku narav Kristova ministerija, Poslanica Hebrejima potpomogla je čitav proces drugih produbljenja koja su se ostvarila malo-pomalo. Tu spada i žrtveno i svećeničko shvaćanje kršćanskog života. Ali tu se treba održati uvijek na crti kršćanskog ispunjenja, čuvajući kršćansko specifično shvaćanje žrtve i svećeništva.

U Kristu su sve razdiobe dokinute. Krist nema potrebu da traži žrtvu izvan sebe sama; on je prikazao sebe sama (Heb 7,27; 9,14.25). Umjesto žrtvovanja životinja, prikazao je svoju osobnu poslušnost sve do smrti (Heb 10,4–10). Nije

tražio simboličke ceremonije, nego je uzeo vlastiti život. U Kristu je dakle dokinuta razlika između svećenika i žrtve i također između kulta i života. Ta egzistencijalna žrtva, budući da je ispunjenje volje Božje, preobražava Kristovu čovječnost i združuje je savršeno Bogu. Istodobno, dokida se razdioba između svećenika i naroda, jer je Kristova žrtva čin solidarnosti s ljudima, do te točke da uzima na se njihovu smrt grješnika, da ih spasi.

Zahvaljujući Kristovoj žrtvi, barijere su podignute između naroda i Boga. Sada su svi pozvani da se približe Bogu, bez straha. Svi vjernici sada imaju to pravo koje je u starini bilo rezervirano za velikog svećenika. Pače, imaju još veću povlasticu, jer sam veliki svećenik nije mogao ulaziti u svetište slobodno, nego samo jednom na godinu, za vrijeme svečane funkcije okajanja o *Jom Kippuru* (Lev 16,2; Heb 9,7). Sada, naprotiv, svi kršćani uživaju uvijek tu povlasticu. "Opravdani dakle vjerom, u miru smo s Bogom po Gospodinu našem Isusu Kristu. Po njemu imamo u vjeri i pristup u ovu milost u kojoj stojimo..." (Rim 5,1–2). Rečeno rječnikom Poslanice Hebrejima: "Imamo dakle, braćo, slobodan ulaz u Svetinju po krvi Kristovoj" (Heb 10,19; usp. Ef 2,18).

Upravo jer je Isus zastupnički za nas živio, i naš bi život u odnosu na druge trebao biti prožet i nošen tim istim duhom. Isus nije bio pojedinac koji je želio stići do jednoga vlastitog savršenstva, nego je on živio samo kao taj koji je na sebe preuzeo i nosi *Ja* svih ljudi. Njegov cjelokupan život, djelovanje i patnja bijahu zastupništvo. Kako bi ljudi trebali živjeti, djelovati i patiti, ispunilo se na njemu.¹⁸⁹ Odatle jasno proizlazi da zastupništvo nije nikakav isključivo kulturni pojam, nego označuje temeljni antropološki aksiom. Stoga se zastupništvo ne smije ograničiti samo na umiranje i smrt Isusovu nego se mora protegnuti na čitav njegov život i djelovanje.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Usp. Vidi bilj. 66 u D. Bonhoeffer, *DBW* 6, str. 257s.

¹⁹⁰ Potanje o tome, vidi: B. Klappert, "Alles menschliche Leben ist durch Stellvertretung bestimmt" (D. Bonhoeffer): oder: siehe, das Lamm GOTTes, das die Sünde der Welt (er-)trägt (Joh 1,29), u: *Evang. Theologie*, 72 (2012.), 1, str. 39–63, ovdje 59.

“Vršiti volju Božju” (13,21) nije djelo koje bi čovjek mogao ostvariti vlastitim snagama. Neophodno je da Bog sam djeluje. Zato naš autor na kraju usrdno moli da Bog osposobi vjernike “za svako dobro djelo”, da “čini u nama što je njemu milo”, i to “po Isusu Kristu” (13,21), jer je preko njega Bog ostvario svoj plan spasenja i nastavlja ga ostvarivati. Kod sklapanja “novoga Saveza” Bog se ne ograničava da na izvanjski način obznani svoj zakon, nego ga urezuje u ljudska srca (Jer 31,33; Heb 8,10; 10,16) i ostvaruje ga on sam svojom akcijom (usp. Fil 2,13).

3.1. Kristova žrtva i euharistija

U ispunjenju Malahijina proroštva euharistija je zamijenila starozavjetne žrtve. Ona je sakramentalno uprisutnjenje Kristove muke i smrti na križu, i njegova uskrsnuća,¹⁹¹ nešto slično kao što je pashalna večera bila spomen-čin božanskog oslobođenja prigodom izlaska iz Egipta.¹⁹² Krist je ostavio čovječanstvu jednu žrtvu po kojoj se već ostvarena krvna žrtva na Kalvariji na sakramentalan način uprisutnjuje.¹⁹³ Križ i uskrsnuće Isusa Krista naviještaju se istodobno kao kraj svih žrtava i kao temelj i središte kršćanskog bogoslužja. Isus Krist je kraj žrtve, jer je on konačna i savršena žrtva. S Kristom su žrtve i žrtveni kult došli svom kraju, jer on stoji umjesto njih, jer je razrušeno zajedništvo između Boga i čovjeka, koje se trebalo pomoću žrtava ponovno uspostaviti, na potpuno drukčiji način uspostavljeno u Isusu, i to jednom zavazda. U slavljenju euharistije Krist dopušta da ga uzmemo. Istodobno On uzima nas i čini nas dionicima svoje potpune predanosti

¹⁹¹ Usp. sv. Justin, *Dialogus cum Tryphone 41*, u: PG 6, 564.

¹⁹² Usp. G. Fischer – K. Backhaus, *Sühne und Versöhnung*, str. 92.

¹⁹³ H. Denzinger, *Enchiridion symbolorum* 1740. Pashalna je gozba bila podsjećanje na oslobođenje iz Egipta. Rabi Jehošua ben Hananija (oko godine 90.) reče za tu svetu noć: “U ovoj noći bili su oni izbavljeni (iz Egipta) i u njoj bivate vi izbavljeni” (Mekh na Ex 12.24). Nisan je mjesec prvoga i posljednjeg izbavljenja.

Bogu u poslušnosti i istodobno svoje uskrсне pobjede, svojega nerazrušivog života.¹⁹⁴

I Irenej opisuje euharistiju kao istinski, duhovni prinos o kojemu je govorio Malahija.¹⁹⁵ Ali on primjenjuje pojam žrtve i na kršćanski život, naglašavajući važnost prinošenja samih sebe Ocu nebeskom.¹⁹⁶ Na istoj je crti i sveti Augustin kad kaže: “Samo prolijevanjem naše krvi u borbi za njegovu istinu mi mu prinosimo krvne žrtve. Mi palimo najmirisaviji kad u njegovu pogledu kada smo rasplamsani sa svetom pobožnošću i ljubavlju.”¹⁹⁷ Bog želi izvanjsku žrtvu samo kao znak unutarnjeg raspoloženja, jer “milosrđe je istinska žrtva”¹⁹⁸. Svi božanski propisi o žrtvi odnose se zapravo na ljubav prema Bogu i bližnjemu.¹⁹⁹

Na koncu svojeg razglabanja, Augustin daje svoju famoznu definiciju žrtve: žrtva je “svako djelo koje nas ujedinjuje u svetom zajedništvu s Bogom, svako djelo koje je usmjereno na to konačno dobro u kojemu mi jedino nalazimo istinsko blaženstvo”²⁰⁰. Svako djelo milosrđa prema drugima, ako je usmjereno na Boga, istinska je žrtva. Svaka osoba posvećena Bogu je žrtva. Kršćani, imajući udioništvo na tom posvećenju, povezani zajedno u jednom tijelu u Kristu, žrtva su koju Crkva slavi u oltarskom sakramentu. “Crkva sama je prinesena u istinskom prinosu koji ona prinosi Bogu.”²⁰¹

¹⁹⁴ Usp. B. Klappert, “*Alles menschliche Leben ist durch Stellvertretung bestimmt*” (*D. Bonhöffer*) oder: *siehe, das Lamm GOTTes, das die Sünde der Welt (er-)trägt* (*Joh 1,29*), str. 40.

¹⁹⁵ Usp. Irenej, *Adv. haer.* 4.17.5, u: PG 7, 1023–1024.

¹⁹⁶ Usp. *Isto* 4.18.5, u: PG 7, 1028–1029.

¹⁹⁷ Aurelije Augustin, *De civitate Dei* 10,3, u: *Corpus Christianorum. Series Latinum* 47,275.

¹⁹⁸ Isti, *De civitate Dei* 10,5, u: *Corpus Christianorum. Series Latinum* 277–278.

¹⁹⁹ Isti, *De civitate Dei* 10,5; u: *Corpus Christianorum. Series Latinum* 278.

²⁰⁰ Isti, *De civitate Dei* 10,6, u: *Corpus Christianorum. Series Latinum* 278.

²⁰¹ Isti, *De civitate Dei* 10,6, u: *Corpus Christianorum. Series Latinum* 279. I sv. Toma naglašava primat unutarnje žrtve, prinošenja samoga sebe Bogu (vidi: *Summa theologiae* 2a2ae, 85–86). Prema tom shvaćanju, svaki čin krjeposti ima dioništvo na pojmu žrtve (vidi: 85,3 ad 1).

Kada kasnije sveti Toma raspravlja o načinu na koji je Kristova patnja žrtva, on polazi od Augustinove definicije žrtve i zaključuje da je Kristova patnja žrtva upravo jer je ona izraz njegove ljubavi za ljude i njegova Oca.²⁰² Ovdje izlazi na vidjelo o čemu se u Novom zavjetu radi kad se govori o žrtvi: o stvarnoj, dosljednoj i odlučnoj zbilji ljubavi, koju konačno samo Bog sam može podariti.²⁰³

3.2. Kristovo svećeništvo i opće svećeništvo vjernika

Poslanica Hebrejima ne kaže izrijeком da su kršćani svećenici. Ali kaže to implicitno kada, malo nakon što je imenovala Krista velikim svećenikom (Heb 2,17; 3,2), izjavljuje da “smo postali sudionici Kristovi” (3,14). I jedan drugi redak izražava to dioništvo u Kristovu svećeništvu. U Heb 10,14 čitamo: “Jednim uistinu prinosom zasvagda usavrši posvećene.” Nema sumnje da grčki glagol *teleioun* (“usavršiti”), koji se ovdje rabi, posjeduje svećenički smisao. Usporedba s drugim upotrebama istog glagola u poslanici to jasno pokazuje. Glagol se rabi tri puta za Krista (u 2,10; 5,9; 7,28) a iz konteksta proizlazi da se radi o svećeničkom Kristovu posvećenju, posvećenju ne obrednom, nego stvarnom, koje se ostvaruje posredstvom patnji, i sastoji se u dubokoj preobrazbi Kristova čovjštva.

U starom sustavu posveta vrijedi samo za pojedinca koji je prima i koji postaje veliki svećenik. Iza njegova posvećenja on je bio osposobljen da uđe u Svetinju; nikomu drugomu nije bilo dopušteno da ga slijedi. Naprotiv, u Kristovu slučaju posveta vrijedi ne samo za samog svećenika, tj. za Krista, nego istodobno za narod. Isti glagol rabi se u pasivu: “Krist bi usavršen, posvećen”, i u aktivu: “Krist usavrši, posveti” (usp. Iv 17,19: “I za njih posvećujem samog sebe da i oni budu posvećeni u istini”). U istom događaju muke Krist “je bio posvećen” (5,9) i Krist “jednim uistinu prinosom zasvagda usavrši posvećene” (10,14). Krist je primio svećeništvo i u isto

²⁰² Sv. Toma, *Summa theologiae*, 3a, 48, 3.

²⁰³ Usp. K. Backhaus, *Der Hebräerbrief*, str. 327.

ga vrijeme priopćio. Dakle, njegovo posvećenje ne vrijedi samo za jednog čovjeka, nego za čovjeka, za sve ljude koji prihvaćaju taj čin.

To prianjanje uz osobu Krista, velikog svećenika dostojna vjere (usp. Heb 3,1–6; 4,14), daje nam konkretnu mogućnost da preobrazimo naš život zahvaljujući njemu, u jedinstvu s njegovom žrtvom. Sakramentom euharistije uprisutnjuje se Kristova egzistencijalna žrtva i omogućuje se vjernicima dioništvo na njoj (usp. 10,19–20; Iv 6,53–56). Sva vrijednost tog sakramenta proizlazi iz njegova odnosa s Kristovom egzistencijalnom žrtvom. Samo posredstvom odnosa s tom Kristovom egzistencijalnom žrtvom vjernici će biti kadri preobraziti vlastitu konkretnu egzistenciju, prakticirati opće svećeništvo vjernika.

I Petar potiče i poziva kršćanske vjernike: “Pristupite k njemu, Kamenu živomu (...), pa se kao živo kamenje ugrađujte u duhovni Dom za sveto svećenstvo da prinosite žrtve duhovne, ugodne Bogu po Isusu Kristu” (1 Pt 2,4–5). Izjava izražava jasno odnos s jednom aktivnošću. Zapravo, odmah iza *sveto svećenstvo* (*hierateuma hagion*) čitamo izričaj “da prinosе žrtve duhovne”, koji definira specifičnu aktivnost svećeničkog organizma, i odgovara dobro onodobnom konceptu svećenika koji je posvjedočen u Heb 5,1 i 8,3. Svećenik je postavljen da prinosi žrtve.

3.3. *Mjesto i uloga ministerijalnog svećeništva*

Kristologija Poslanice Hebrejima jedinstvena je po tome što ona uvodi pojam Krista kao Velikog svećenika. Opisujući Isusa kao svećenika, autor naglašava nov način pristupa k Bogu, pomoću posredništva Kristova, koji prikazuje samoga sebe kao okajavajuću žrtvu. U Poslanici je jasno da je Krist jedinstveni Veliki svećenik. Za razliku od levitskih velikih svećenika, koji bijahu mnogi u slijedu jedan za drugim, Krist je vječni Veliki svećenik, čija je žrtva jedincata za sve. Dosljedan

toj kristologiji, pisac Poslanice Hebrejima ne dodjeljuje naslov svećenika nijednom kršćanskom službeniku²⁰⁴.

Krist je bio kadar da sam ostvari savršeni egzistencijalni kult (usp. Heb 9,14); kršćani nisu kadri da ga ostvare sami. Samo združeni s Kristom (Heb 7,25; 10,19; 13,21; usp. 1 Pt 2,5; Ef 2,18; 3,12), mogu uzdići svoj život do Boga u autentičnoj ljubavi prema braći. Na tom području postoji samo jedan jedini "Posrednik između Boga i ljudi, čovjek – Krist Isus – koji sebe samoga daje kao otkup za sve" (1 Tim 2,5.6).

Uloga ministerijalnog svećeništva je da bude sakrament Kristova posredništva, da na sakramentalan način uprisutnjuje nazočnost Krista Posrednika i njegovu akciju u životu kršćana. Ministerijalno svećeništvo ne tvori posredništvo koje bi bilo dodano onom Kristova posredništva, nego je samo sakrament onoga posredništva, koje ostaje jedincato (kao što ni misa ne tvori žrtvu dodanu onoj na Kalvariji, nego je samo sakrament one jedincate žrtve). Oni se trebaju smatrati "službenicima Kristovim i poslužiteljima tajna Božjih" (1 Kor 4,1; usp. Lk 12,41–43). Zahvaljujući njihovom "svetom ministeriju" (Rim 15,16), prinos naroda može postati "ugodan" Bogu, "posvećen u Duhu Svetom" (Rim 15,16).

Budući da je sakramentalno, ministerijalno svećeništvo je sekundarno, jer ono što je važno to su stvarne egzistencije. Ministerijalno svećeništvo nije cilj, nego tvori sredstvo povezivanja između stvarnih egzistencija (one Kristove i onih kršćana); naziva se ministerijalnim upravo zato što je sekundarno, podređeno, u službi Kristova svećeništva, u službi općeg svećeništva. Bez Kristova svećeništva ne bi imalo nikakva sadržaja, nikakve vrijednosti, ne bi predstavljalo ništa; bez odnosa s općim svećeništvom ne bi imalo nikakva smisla, nikakve koristi. Stoga je sekundarno. Ali je nezaobilazno, jer bez tog sredstva povezivanja egzistencija kršćana ne bi bila učinkovito podvrgnuta Kristovu posredništvu i ne bi mogla stoga biti preobražena u žrtvu dostojnu Boga. Odbiti

²⁰⁴ Usp. A. Vanhoye, *Old Testament Priests and the New Priest*, Petersham, MA, 1986., str. 235.311–318; A. C. Mitchell, *Hebrews*, str. 24.

to sakramentalno posredništvo bilo bi jednako odbijanju posredništva Kristova.

U kojem se odnosu nalazi ministerijalno svećeništvo s općim svećeništvom vjernika? Kao što smo već naglasili, ministerijalno svećeništvo sakrament je Kristova posredništva, znak i sredstvo Krista Posrednika, što opće svećeništvo nije. Opće je svećeništvo stvaran kult, ministerijalno je svećeništvo sakramentalno posredništvo.

Sudjelovanje ministerijalnih svećenika u općem svećeništvu je nužno. Zapravo, opće svećeništvo uistinu je opće, tj. svećeništvo čitavog tijela Kristova, čitave Crkve, ne samo vjernika laika. Svi kršćani pa stoga i ministerijalni svećenici pozvani su da prakticiraju opće svećeništvo. Ako ga ne bi vršili, njihovo sjedinjenje s Kristom ne bi bilo stvarno, osobno, egzistencijalno.

Uzmimo jedan primjer: slavljenje mise. Slaveći misu, svaki je ministerijalni svećenik znak i sredstvo Krista Posrednika koji se prikazuje Ocu i pridružuje vjernike svojem prikazu. Posveta je ministerijalna akcija; nije osobna akcija svećenika, ne ovisi o njegovoj zaslugi. Međutim, slaveći misu, svećenik je pozvan da prione osobno otajstvu. Taj vid se razlikuje od prvoga, može biti i odvojen, ali razdvajanje je nenaravno. Tako svećenik može slaviti misu, a da osobno ne prijanja uz žrtvu Kristovu, na primjer, s osjećajima mržnje protiv jedne osobe koja ga je uvrijedila. Misa neće biti nevaljana; vjernici će se moći pričestiti; svećenik je u tom slučaju vršio svoje ministerijalno svećenstvo, odbijajući istodobno vršiti opće svećeništvo.

Nitko ne može sudjelovati u slavljenju euharistije i postati dionikom zajedništva novoga života, a da se s tim primanjem ne uključi u ljubeće samopredanje Sina Ocu i drugim ljudima. Jer biti kršćanin, znači biti svećenik (1 Pt 2,5,9; Otk 1,6; 5,10; 20,6; Rim 12,1; 1 Iv 3,16). Pritom treba uvijek paziti da se o jednoj žrtvi Crkve samo stoga može govoriti, jer je njezin dar način na koji ona samopredanje (žrtvu) Otkupitelja prima i odgovara²⁰⁵.

²⁰⁵ Karl-Heinz Menke, *Opfer: IV. Theologiegeschichtlich und Systematisch-theologisch*, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg, sv. 7, 1998., stup. 1069.

BIBLIOGRAFIJA

- Anderson, G. A., *Sacrifices and Offerings in Ancient Israel*, u: HSM 41, 1987.
- Attridge, H. W., *The Uses of Antithesis in Hebrews 8–10*, u: HTR, 79 (1986.), str. 1–9.
- Attridge, H. W., *The Epistle to the Hebrews*, A Critical and Historical Commentary on the Bible, Hermeneia: Philadelphia, Pennsylvania, 1989.
- Avemarie, F., *Lebenshingabe und heilschaffender Tod in der rabbinischen Literatur*, u: J. Frey – J. Schröter (uredili), Deutungen des Todes Jesu im Neuen Testament, Tübingen, 2005., str. 169–212.
- Baal, Jan van, *Offering, Sacrifice and Gift*, u: Numen, 23 (1976.), str. 161–178.
- Backhaus, Knut, *Der Hebräerbrief*, Reg. Neues Testament, Regensburg, 2009.
- Bader, Günter, *Jesu Tod als Opfer*, u: ZThK, 80 (1983.), str. 411–431.
- Barth, Gerhard, *Der Tod Jesu im Verständnis des NT*, Neukirchen – Vluyn, 1992.
- Baumgarten, A. I., *Josephus on Essen Sacrifice*, u: JJS, 45 (1994.), str. 169–183.
- Baumgarten, A. I. (ut.), *Sacrifice in Religious Experience*, 2002.
- Berges, U., *Das vierte Lied vom Gottesknecht (Jesaja 52, 13–53, 12). Überlegungen zur aktuellen Debatte um die Symbolik des Kreuzes aus alttestamentlichen Perspektive*, u: ZKTh, 133 (2011.), str. 163–166.
- Böcher, Otto, *aiuma*: u: EWNT, 1 (1992.), str. 88–93.
- Bötrich, C., *Proexistenz im Leben und Sterben. Jesu Tod bei Lukas*, u: J. Frey – J. Schröter (ur.), Deutungen des Todes Jesu im Neuen Testament, Tübingen, 2004., str. 413–436.
- Braun, H., *An die Hebräer* (HNT 14; Mohr), Tübingen, 1984.
- Brooks, W. E., *The Perpetuity of Christ's Sacrifice in the Epistle to the Hebrews*, u: JBL, 89 (1970.), str. 205–214.
- Bruce, F. F., *Commentary on the Epistle to the Hebrews* (The New London Commentary on the NT), Marshall, London, 1964.
- Buchanan, G. W., *To the Hebrews*, Anchor Bible 36, Doubleday, New York, 1972.
- Buchanan, G. W., *The Day of Atonement and Paul's Doctrine of Redemtion*, u: NT, 32 (1990), str. 236–249.
- Cardellini, I., *I sacrifici dell' antica alleanza*, San Paolo Edizioni, 2001.
- Carlston, E. Ch., *The Vocabulary of Perfection and Hebrews*, u: R. A. Guelich (ur.), Unity and Diversity in New Testament Theology, Grand Rapids, Eerdmans, 1978., str. 133–160.
- Casalini, N., *Agli Ebrei. Discorso di esortazione*, SBF Analecta 34, Franciscan Printing Press, Jerusalem, 1992.
- Cifrak, M., *Ps 110 u Poslanici Hebrejima*, u: M. Cifrak – N. Hohnjec (uredili), Neka iz tame svjetlost zasine! Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Adalbertu Rebiću, KS, Zagreb, 2007., str. 453–466.
- Cooke, B. J., *Sacrifice, IV (In Christian Theology)*, u: New Catholic Encyclopedia, Detroit – New York i dr., 2003., sv. 12, str. 515–518.

- Cooke, B. J., *Synoptic Presentation of the Eucharist as Covenant Sacrifice*, u: Theological Studies, 21 (1960.), str. 1–44.
- Cosaert, C. P., *The Use of hagios for Sanctuary in the Old Testament Pseudepigrapha, Philo, and Josephus*, u: AUSS, 42 (2004.), str. 91–103.
- Daly, R. J., *The Origins of the Christian Doctrine of Sacrifice*, Philadelphia, 1978.
- D'Aquino, Tommaso, *Super Epistolam ad Hebraeos lectura*, u: R. Cai (prir.) Super Epistolas s. Pauli lectura, sv. 2, Marietti, Torino, 1953., str. 335–506.
- Deissler, Alfons, *Das Opfer im AT*, u: Karl Lehmann – Edmund Schlink (uredili), *Das Opfer Jesu Christi und seine Gegenwart in der Kirche. Klärungen zum Opfercharakter des Herrenmahls*, Freiburg i. Br. – Göttingen, 1983., str. 17–39.
- Dunnill, J., *Covenant and Sacrifice in the Letter to the Hebrews*, MSSNTS 75, Cambridge, 1992.
- Eberhart, Chr., *Studien zur Bedeutung der Opfer im Alten Testament. Die Signifikanz von Blut- und Verbrennungsriten im kultischen Rahmen*, WMANT 94, Neukirchen – Vluyn, 2002.
- Ellingworth, P., *The Epistle to the Hebrews*, Grand Rapids, Michigan, 2000.
- Emmerich, M., "Amtscharisma": *Through the Eternal Spirit (Hebrews 9,14)*, u: BullBibRes, 12 (2002.), str. 17–32.
- Faherty, L. R., *Sacrifice*, u: Encyclopaedia Britannica, Chicago, 1974.
- Ferguson, E., *Spiritual Sacrifice in Early Christianity and its Environment*, u: ANRW II 23, 2 (1980.), str. 1151–1189.
- Fischer – K. Backhaus, G., *Sühne und Versöhnung*, Echter Verlag, Würzburg, 2000., str. 314–327.
- Frank, K. S., *Zum Opferverständnis in der Alten Kirche*, u: Karl Lehmann – Edmund Schlink (uredili), *Das Opfer Christi und seine Gegenwart in der Kirche*, (DiKi 3), 1986., str. 40–50.
- Gispert-Sauch, G., *Why "Sacrifice"?*, u: VJTR, 76 (2012.), str. 43–52.
- Grässer, E., *An die Hebräer: Hebr 1–6*, sv. 1; *Hebr 7,1–10,18*, sv. 2; *Hebr 10,19–13,25*, sv. 3, *Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, 18, Zürich – Neukirchen – Vluyn, 1990., 1993, 1997.
- Grelot, P., *Le texte du Psaume 39,7 dans la Septante*, u: RB, 108 (2001.), str. 210–213.
- Haacker, K., *Gekreuzigt unter Pontius Pilatus – wozu? Zum Verständnis des Todes Jesu als Heilsgeschehen*, u: Hampel – Weth (uredili), *Sühne*, str. 43–54.
- Hahn, F., *Das Verständnis des Opfer im Nt*, u: *Dialog der Kirchen* 3, Freiburg i. br. – Göttingen, 1983., str. 51–91.
- Hampel, V. – Weth, R. (uredili), *Für uns gestorben. Sühne – Opfer – Stellvertretung*, Neukirchen – Vluyn, 2010.
- Hennessy, A. P., *Sacrifice of the Cross*, u: *New Catholic Encyclopedia*, sv. 12, Detroit – New York i dr., 2003., str. 518–520.
- Henninger, J., *Sacrifice*, u: *The Encyclopedia of Religion (Mircea Eliade)*, sv. 12, New York, 1987., str. 544–557.

- Héring, J., *L'Épître aux Hébreux*, CNT, Neuchatel – Paris, 1954.
- Hofius, O., *Das 'erste' und das 'zweite' Zelt: Ein Beitrag zur Auslegung von Hebr 9,1-10*, u: ZNW (1970.), str. 271-277.
- Hofius, O., *Der Vorhang vor dem Thron Gottes: Eine exegetisch-religionsgeschichtliche Untersuchung zu Hebräer 6,19f. und 10,19f.*, WUNT 14; Mohr Siebeck, Tübingen, 1972.
- Hohnjec, N., *Isus Krist Sin Božji i Veliki svećenik*, u: R. Dodig (ur.), *Interpres Verbi*, Ziral, Mostar, 1998., str. 157-175.
- Homlish, J. S., *Sacrifice, III (In Israel)*, u: *New Catholic Encyclopedia*, sv. 12, Detroit – New York i dr., 2003., str. 510-515.
- Janowski, B., *Das Leben für andere hingeben*, u: J. Frey – J. Schröter (uredili), *Deutungen des Todes Jesu im Neuen Testament*, Tübingen, 2004., str. 97-118.
- Janowski, B., *Probleme der Deutung des Todes Jesu in der neutestamentlichen Wissenschaft*, u: J. Frey – J. Schröter (uredili), *Deutungen des Todes Jesu im Neuen Testament*, Tübingen, 2005., str. 3-50.
- Jobes, K. H., "Rhetorical Achievement in the Hebrews 10 'Misquote' of Psalm 40", u: *Bib*, 72 (1991.), str. 387-396.
- Jungmann, J. A., *Oblatio und Sacrificium in der Geschichte des Eucharistieverständnisses*, u: *ZkTh*, 92 (1970.), str. 342-350.
- Kertelge, K., *Die 'reine Opfer-Gabe': Freude am Gottesdienst*, FS J. G. Plöger, Stuttgart, 1983., str. 347-360.
- Klappert, B., "Alles menschliche Leben ist durch Stellvertretung bestimmt" (*D. Bonhoeffer*) oder: siehe, das Lamm GOTTes, das die Sünde der Welt (er-) trägt (*Joh 1,29*), u: *Evang. Theologie*, 72 (2012.), 1, str. 39-63.
- Koester, C. R., *Hebrews*, Anchor Bible 36, New York, 2001.
- Krizostom, Ivan, *In Epistolam Pauli ad Hebraeos*, u: PG 63,9-236.
- Kuss, O., *Der Brief an die Hebräer*, Regensburg NT 8; Pustet, Regensburg, 1966.
- Lane, W. L., *Hebrews 1-8, Hebrews 9-13*, Word Biblical Commentary; Clark, Edinburgh, 1984.
- Laporte, J., *Sacrifice and Forgiveness in Philo of Alexandria*; u: *StPhilo Annual*, 1 (1989.), str. 34-42.
- Laub, F., "Ein für allemal hineingegangen in das Allerheiligste" (*Hebr 9,12*). *Zum Verständnis des Kreuzestodes in Hebr*, u: *BZNF*, 35 (1991.), str. 65-85.
- Lehmann, K., – Schlink, E. (uredili), *Das Opfer Jesu Christi und seine Gegenwart in der Kirche. Klärungen zum Opfercharakter des Herrenmahls*, DiKi, 1983.
- Lehne, S., *The New Covenant in Hebrews*, JSNTSup 44, Sheffield, 1990.
- Lyonnet, S., Sabourin, L., *Sin, Redemption, and Sacrifice. A Biblical and Patristical Study*, AnBib 48, 1970.
- Lincoln, L., *Translating Hebrews 9,15-22 in Its Hebraic Context*, u: *JOTT*, 12 (1999.), str. 1-29.
- Lujić, B., *Isusova otvorena antropologija*, KS, Zagreb, 2005.
- März, Cl.-P., "Wir haben einen Hohenpriester..." *Anmerkungen zur kulttheologischen Argumentation des Hebräerbriefes*, u: Marlis Gielen – Joachim

- Kügler (uredili), *Liebe, Macht und Religion*, Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 2003., str. 237–252.
- Manzi, F., *Il commentario di Albert Vanhoye alla Lettera agli Ebrei. Pietra miliare nella storia dell' esegesi*, u: *Gregorianum*, 93 (2012.), 1, str. 5–21.
- Martin, F., *Le Christ médiateur dans l' Épitre aux Hébreux*, u: *Sémiotique et Bible*, 97 (2000.), str. 37–45.
- Marx, A., *Opfer: II. Religionsgeschichtlich. 1. Alter Orient und Altes Testament*, u: Hans Dieter Betz; Mohr Siebeck (uredili), *Religion in Geschichte und Gegenwart*, RGG, Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft, sv. 6, Tübingen, 2003., stup. 572–576.
- Marx, A., *La place du sacrifice dans l' ancien Israel*, u: J. A. Emerton (ur.), *Congress Volume*, Cambridge, 1997., str. 203–217.
- McCarthy, D. J., *Further Notes on the Symbolism of Blood and Sacrifice*, u: *JBL*, 92 (1973.), str. 205–220.
- McCrudden, K. B., *Christ's Perfection in Hebrews: Divine Beneficence as an Exegetical Key to Hebrews 2,10*, u: *BibRes*, 47 (2002.), str. 40–62.
- Merklein, H., *Der Tod Jesu als stellvertretender Sühnetod. Entwicklung und Gehalt einer zentralen ntl. Aussage*, u: *BiKi*, 41 (1986.), str. 68–75.
- Merklein, H., *Der Sühnetod Jesu nach dem Zeugnis des Neuen Testaments*, u: *Isti*, Studien zu Jesus und Paulus II, Wunt 105, Tübingen, 1998., str. 31–59.
- Michel, O., *Der Brief an die Hebräer*, Meyer Komm. 13, Göttingen, 1966.
- Mitchell, A. C., *Hebrews*, Sacra Pagina Series, sv. 13, Collegeville, Minesota, 2007.
- Moffat, J., *The Epistle to the Hebrews*, International Critical Commentary, Clark, 1948.
- Murray, S. R., *The Concept of diatheke in the Letter to the Hebrews*, u: *CBQ*, 66 (2002.), str. 41–60.
- Nelson, R. D., *'He Offered Himself'. Sacrifice in Hebrews*, u: *Int*, 57 (2003.), str. 251–265.
- Neusch, M., *Le sacrifice dans les religions*, Paris, 1994.
- Neusner, Jacob, *Sacrifice and Temple in Rabbinic Judaism*, u: J. Neusner – A. J. Avery i dr., *The Encyclopaedia of Judaism*, sv. 3, Brill – Leiden – Boston – Köln, 2000., str. 1290–1302.
- Omanson, R. L., *A Superior Covenant: Hebrews 8,1–10,18*, u: *RevExp*, 82 (1985.), str. 361–373.
- Popović, A., *Torah – Pentateuh – Petokrjžje*, KS, Zagreb, 2012.
- Röhser, G., *Stellvertretung im Neuen Testament*, SBS 195, Stuttgart, 2002.
- Sabourin, L., *Liturgie sanctuaire et de la tente véritable (Hébr. VIII, 2)*, u: *NTS*, 18 (1971.–1972.), str. 87–90.
- Sabourin, L., *Art. Sacrifice*, u: *DBS*, 10 (1985.), str. 1483–1545.
- Schnackenburg, R., *Ist der Gedanke des Sühnetodes Jesu der einzige Zugang zum Verständnis unserer Erlösung durch Jesus Christus*, u: Karl Kertegle (ur.), *Der Tod Jesu. Deutungen im NT*, Herder, Freiburg i. B., str. 205–230.
- Spicq, C., *L' Épitre aux Hébreux (Études bibliques)*, sv. 2, Paris, Gabalda, 1952.–53.

- Stuhlmann, R., *Wenn die Opfer vergessen werden. Kritische Anmerkungen zur gegenwärtigen kirchlichen Diskussion über die Deutung des Todes Jesu...*, u: *Evang. Theologie* (2012.), 1, str. 64–75.
- Swetnam, J., *A Suggested Interpretation of Hebrews 9,15–18*, u: *CBQ*, 27 (1965.), str. 373–390.
- Swetnam, J., *On the Imagery and Significance of Heb 9,9–10*, u: *CBQ*, 28 (1966.), str. 115–173.
- Swetnam, J., *A Contribution to the Discussion of Hebrews 9,11*, u: *Bib*, 47 (1966.), str. 91–106.
- Swetnam, J., *Sacrifice and Revelation in the Epistle to the Hebrews: Observations and Surmises on Hebrews 9,26*, u: *CBQ*, 30 (1968.), str. 227–234.
- Sykes, S. W., *Outline of a Theology of Sacrifice. Durkham Essays in Theology*, u: *Isti (ur.), Sacrifice and Redemption*, Cambridge University Press, Cambridge – New York – Port Chester – Melbourne – Sydney, 1991., str. 282–298.
- Taschner, J., *“Du Opfer!”. Das sogenannte “Gottesknechtlied” (Jes 52,13–53,12) im Spiegel der neueren “Mobbing“-Diskussion*, u: *Evangelische Theologie*, 1 (2012.), str. 5–21.
- Vanhoeye, A., *Le Christ, grand-prêtre selon Hébr. 2,17–18*, u: *NRTh*, 91 (1969.), str. 449–474.
- Vanhoeye, A., *L’ intervention decisive du Christ: Heb. 9,24–28*, u: *AsSeign*, 63 (1971.), str. 47–52.
- Vanhoeye, A., *La Structure littéraire de l’ épître aux Hébreux*, Desclée de Brouwer, Bruges – Paris, 1976. (disertacija).
- Vanhoeye, A., *Situation du Christ. Hébreux 1–2*, *Lectio Divina* 58, Paris, 1969.
- Vanhoeye, A., *Esprit eternal et feu du sacrifice en Hb 9,14*, u: *Bib*, 64 (1983.), str. 263–274.
- Vanhoeye, A., *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino, 2007.
- Vanhoeye, A., *La Lettre aux Hébreux: Jésus-Christ, médiateur d’ une nouvelle alliance*, *Jésus et Jésus-Christ* 84, Desclée, Paris, 2002.
- Vanhoeye, A., *Gesù Cristo. Il mediatore nella Lettera agli Ebrei*, *Commenti e Studi Biblici*, Assisi, 2007.
- Vanhoeye, A., *L’Epistola agli Ebrei. “Un sacerdote diverso”*, *Retorica Biblica* 14, Bologna, 2011.
- Weiss, H. F., *Der Brief an die Hebräer*, *Meyers kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament* 13, Göttingen, 1991.
- Wengst, K., *“...dass der Gesalbte gemäss den Schriften für unsere Sünden gestorben ist.” Zum Verstehen des Todes Jesu als stellvertretender Sühne im Neuen Testament*, u: *Evang. Theologie* (2012.), 1, str. 22–39.
- Willi-Plein, I., *Opfer und Kult im alttestamentlichen Israel*, *SBS* 153, Stuttgart, 1993.
- Young, F. M., *Sacrifice and the Death of Christ*, Philadelphia, 1975.
- Young, F. M., *Opfer: IV. Neues Testament und Alte Kirche*, u: *Theologische Realenzyklopädie*, sv. 25, 1995., str. 271–278.

The nature of Jesus' priesthood and his sacrifice according to the Letter to the Hebrews

Summary

The work essentially consists of two parts. In the first part the author gives basic information on sacrifices and their meaning in the Bible. In the second part, starting from the fixture of the Letter to the Hebrews, he brings to light the nature of Jesus' priesthood and sacrifice.

The core idea of the Letter to the Hebrews is that Christians are not without their High Priest and sacrifices. That High Priest is Jesus Christ. The whole letter wants to show how he became a priest, which and what kind of sacrifice he offered, and brings to light the most important consequences for Christians arising from Christ in that role.

According to the Old Testament high priest was consecrated by the ritual sacrifice called *teleiosis*, which later enabled him to offer ritual sacrifices for the people (Heb 5,1). In Christ's case, there is no ritual sacrifice of sanctification, but the existential transformation by means of a painful event taken over in prayer. That is Christ's *teleiosis* (cf. Heb 5,7-9), his priestly dedication and profound transformation of Christ's humanness. In that way he was "made perfect" (5,9; 7,28), ordained a priest. In his human nature he achieved perfection. That perfection is eternal now. It enabled him to become "High Priest for ever" (6,20; 7,16-17), a perfect Mediator between God and man.

Christ's existential transformation makes him a perfect mediator, "the source of eternal salvation for all who obey him"; that makes any other sacrifice unnecessary. Christ was not ordained a priest to offer gifts and sacrifices afterwards (5,1). He became a perfect priest through the offering which was his own existential transformation. His unified offering is at the same time the sacrifice of priestly consecration, the sacrifice of atonement, the sacrifice of Covenant, the sacrifice of thanksgiving; therefore, his offering takes the place of all

sacrifices, just because it realizes a true consecration of man, not ritual but real, not external but spiritual and total.

The author not only proves that Christ's death is a sacrifice but states that it is the only true sacrifice, because it is the only sacrifice that came to God. All others were only attempts of sacrificing, unsuccessful attempts. In Christ's death all conditions of the authentic sacrifice are realized. For the same reason Christ is a real priest, indeed the only true priest who has ever been, the only successful Mediator. His priesthood is not figurative, but real, and perfectly suits to all people's needs; people need high priest who is worthy of faith and gracious, brotherly united with them and admitted into the presence of God. The central theme of the Letter to the Hebrews is the Christological fulfilment of the Old Covenant priesthood and sacrifices that they offered. Presenting clearly the priestly nature of Christ's ministry, the Letter to the Hebrews has assisted in the whole process of other clarifications that have gradually realized. This includes the sacrificial and priestly understanding of Christian life. But one should always hold to the line of Christian fulfilment, keeping the Christian specific understanding of sacrifice and priesthood. In Christ all divisions have been abolished. Christ has no need to seek sacrifice beyond himself; he offered himself (Heb 7,27; 9,24.25). Instead of sacrificing animals, he offered his own obedience to death (Heb 10,4–10). He did not ask symbolic ceremonies but took his own life. Thus, in Christ the difference between the sacrifice and priest has been abolished, as well as between the cult and life. That existential sacrifice, since it is the fulfilment of God's will, transforms Christ's humanness and unites it perfectly in God. Also, division between the priest and people is abolished, because Christ's sacrifice is the act of solidarity with people, to the point where he takes over their death of sinners, to save them.

Thanks to the sacrifice of Christ, barriers between people and God have been removed. Now everyone is invited to come closer to Christ, without fear. Now all believers have that right which was reserved for the high priest in ancient times. What is more, they have even greater privilege, as high priest himself

was not allowed to freely enter the sanctuary, but only once a year at the time of solemn atonement at Yom Kippur (Lev 16, 2; Heb 9,7). Now, on the contrary, all Christians enjoy that privilege. "So far then we have seen that, through our Lord Jesus Christ, by faith we are judged righteous and at peace with God...." (Rom 5,1-2). To use the terms of the Letter to the Hebrews: "In other words, brothers, through the blood of Jesus we have the right to enter the sanctuary." (Heb 19,19; cf. Eph 2,18).

Just because Jesus stood for us and lived for us, our life in relation to the other should also be guided and infused with this same spirit. Jesus was not the individual who wanted to get to his own perfection, but he lived only as the one who took over and carries the Self of all people. His entire life, acting and suffering were advocacy. The way how people should live, act and suffer is shown in him. It is therefore clear that advocacy is not an exclusively iconic term, but signifies a fundamental anthropological axiom. Therefore the advocacy must not be limited to the dying and death of Jesus, but must extend to his whole life and actions. It applies to all those who accept to go his way.